

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE'DE TARIMSAL DESTEKLEME
POLİTİKALARININ ETKİNLİĞİ
VE OTP'YE UYUM ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet KAMACI

Enstitü Anabilim Dalı: İktisat

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Mahmut BİLEN

MAYIS 2006

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE'DE TARIMSAL DESTEKLEME
POLİTİKALARININ ETKİNLİĞİ
VE OTP'YE UYUM ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet KAMACI

Enstitü Anabilim Dalı: İktisat

Bu tez 29. 06. 2006 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

**Yrd. Doç. Dr. Mahmut BİLEN
Jüri Başkanı**

**Yrd. Doç. Dr. Selim İNANÇLI
Jüri Üyesi**

**Prof. Dr. Refik ALAN
Jüri Üyesi**

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ahmet KAMACI

31.05. 2006

ÖNSÖZ

Tarım her ülke için oldukça önemli bir paya sahiptir. Bu sebeple birçok araştırmaya konu olmuştur. Tarımsal destekleme politikaları, maliyetinden dolayı devamlı değişikliklere maruz kalmıştır. Son dönemlerde ise, doğrudan gelir desteği en önemli destekleme modellerinden biri olmuş ve kısa zamanda uygulanacak tek destek olması düşünülmüştür. Bu çalışma, ülkemizdeki tarımsal destekleme politikalarının OTP'ye uyumunun incelendiği ve Türk tarımının OTP'ye uyumu üzerine bir arka planı içermektedir.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren ve çalışmanın hazırlanmasında büyük emeği olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Mahmut Bilen'e; bilgi ve deneyimini hiçbir zaman eksik etmeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Selim İnançlı'ya, beni bugünlere getiren anne ve babama teşekkürü bir borç bilirim.

Ahmet KAMACI

31.05. 2006

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vii
TABLOLAR LİSTESİ	ix
ÖZET.....	xi
SUMMARY.....	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: TÜRKİYE’DE TARIM POLİTİKASI VE TARIMSAL DESTEKLER.....	3
1.1. Genel Hatlarıyla Türk Tarımı	3
1.1.1. Türk Tarımında Ekilebilir Arazi Kullanımı	3
1.1.2. Tarımda İstihdam Sorunu.....	7
1.1.3. Tarımda İhracat ve İthalat.....	9
1.1.4. Türk Tarımının Önemi.....	12
1.2. Türk Tarımının Kendine Yeterliliği.....	13
1.3. Değişen Tarım Politikaları.....	14
1.3.1. Tarım Sektörünün Desteklenmesi	14
1.3.2. Türkiye’de Tarıma Yönelik Transferler	15
1.4. 2001 Krizinden Sonra Türk Tarımı	16
1.5. Türk Tarımının Genel Sorunları Ve Çözüm Önerileri.....	17
1.6. Türk Tarımını Riske Eden aktörler.....	19

1.6.1. Doğrudan Gelir Desteği.....	19
1.6.2. IMF İle İlişkiler.....	20
1.7. Türk Tarımının Geleceği.....	20
1.8. Türkiye’de Tarımsal Destekleme Sistemi.....	21
1.8.1. Desteklemenin Amaçları ve Tarihçesi.....	21
1.8.2. Ülkemizde Tarımın Desteklenmesine Neden Olan Faktörler...24	
1.8.3. Tarımsal Desteklemenin Genel Çerçevesi.....	25
1.9. Tarımsal Destekleme Politikası.....	26
1.9.1. Pazar Fiyatı Desteği.....	27
1.9.2. Girdi Desteği.....	27
1.9.3. Teşvikler.....	30
1.9.4. Tazminatlar.....	30
1.9.5. Prim Ödemeleri.....	31
1.9.6. Alternatif Ürün Ödemeleri.....	32
1.9.7. Mazot Desteği.....	33
1.9.8. Hayvancılık Desteği.....	34
1.9.9. İhracat Desteği.....	34
1.9.10. İthalat Kısıtlamaları.....	35
1.9.11. Doğal Afet Ödemeleri.....	35
1.9.12. Doğrudan Destekler.....	36
1.9.13. Doğrudan Gelir Desteği.....	36
1.9.13.1. Doğrudan Gelir Desteğinin Ana Çerçevesi.....	36

1.9.13.2. Doğrudan Gelir Desteği Uygulaması.....	37
1.9.13.3. Doğrudan Gelir Desteğinden Yararlananlar.....	38
1.9.13.4. Türkiye’de Doğrudan Gelir Desteği.....	42
1.9.13.5. Ödemelerin Denetlenmesi.....	46
1.10. Destekleme Politikası Çerçevesinde Taban Fiyatı Uygulaması.....	47
1.11. Tarımsal Desteklerin Finansmanı.....	48
1.11.1. TC Ziraat Bankası ve TC Merkez Bankası.....	48
1.11.2. Bütçe.....	49
1.11.3. Fonlar.....	50
1.12. Desteklemenin Olumlu – Olumsuz Etkileri ve Tarımsal Desteklemenin Etkinsizliği	50
1.13. Tarımsal Destekleme Politikasının Geleceği.....	53
1.14. Bazı Ürünlerde Destekler.....	53
BÖLÜM 2: AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI VE UYGULANAN TARIMSAL DESTEKLER.....	60
2.1. OTP Öncesi Önemli Gelişmeler.....	60
2.2. OTP’ye Duyulan İhtiyaç ve OTP’nin Gelişimi.....	61
2.3. OTP’nin İşleyiş Mekanizması.....	62
2.3.1. Ortak Piyasa Düzeni.....	62
2.3.2. Karar Mekanizması.....	63
2.3.3. Pazar Ve Fiyat Mekanizması.....	63
2.3.4. Yapısal Politikalar.....	64

2.3.5. OTP'nin Finansmanı.....	65
2.3.5.1. FEOGA: Avrupa Tarımsal Yönerme Ve Garanti Fonu.....	65
2.3.5.1.1. FEOGA Garanti Bölümü.....	68
2.3.5.1.2. FEOGA Yönlendirme Bölümü.....	72
2.3.5.2. Diğer Finansman Kaynakları.....	74
2.4. OTP'nin İlkeleri, Amaçları ve Araçları	75
2.4.1. OTP'nin İlkeleri.....	75
2.4.2. OTP'nin Amaçları.....	76
2.4.3. OTP'nin Araçları.....	76
2.5. OTP Reformları.....	78
2.5.1. Birliğin Reforma Duyduğu İhtiyaç.....	78
2.5.2. Reformlar.....	78
2.5.2.1. 1968 – 1969 Dönemi.....	78
2.5.2.2. 1990 – 1997 Dönemi.....	79
2.5.2.3. 1997 ve Sonrası (Gündem 2000) İle Kırsal Kalkınma.....	80
2.5.3. Reformlar Sonrası AB Tarımının Yeni Reformlara İhtiyacı... ..	82
2.5.4. Genişleme Sürecinde Avrupa Birliği.....	83
2.6. OTP'nin Geleceği.....	84
2.6.1. OTP'yi Tehdit Eden Sorunlar.....	85
2.6.2. OTP'nin Başarı Düzeyi.....	86
2.7. Pazar Politikası Kapsamında Mali Yardım Uygulamaları.....	87

2.7.1. Genel Hatlarıyla Uygulanan Destekler.....	87
2.7.2. Pazar Politikasına Müdahale Araçları.....	88
2.8. Yapısal Politikalar Kapsamında Uygulanan Destekler.....	89
2.9. AB’de Tarımsal Destekler.....	89
2.9.1.Doğrudan Gelir Desteği.....	92
2.9.2. Bazı Ürünlerde Destekler.....	94
BÖLÜM 3: TÜRKİYE’NİN OTP’YE VE TARIMSAL DESTEKLERE	
UYUMU.....	101
3.1. OTP’ye Uyum Çerçevesinde Yaşanan Gelişmeler.....	101
3.1.1. WTO Ticaret Anlaşması ve Türkiye.....	101
3.1.2. Türkiye’nin WTO Ticaret Anlaşmasından Doğan Görevleri...103	
3.1.3. Doha Konferansı ve Ülkemize Etkileri.....	105
3.1.4. AB İle Türkiye Arasındaki Anlaşmalar.....	106
3.1.5. IMF Stand – By Anlaşması Çerçevesinde OTP’ye Uyum.....108	
3.1.6. Müzakereler Sürecinde Türkiye Tarımı.....110	
3.2. Türkiye’nin Ortak Tarım Politikasına Uyumu.....111	
3.2.1. OTP’ye Uyum Sürecinde Yaşanan Gelişmeler Işığında Alınacak Önlemler Ve Uyum Sorunu.....111	
3.2.2. OTP’ye Uyum İçin Avrupa Birliği’nin Aday Ükelere Yaptığı Yardım Politikaları..... 113	
3.2.3. OTP’ye Uyum İçin Türkiye’nin Yükümlülükleri Ve Aldığı Önlemler.....116	

3.2.4. Türkiye'nin OTP'ye Uyum Durumu.....	118
3.3.Tarıma Yapılan Destekleme Politikalarının OTP'ye Uyumu.....	121
3.3.1. Tarımsal Destekleme Politikalarının Uyumunun Genel Çerçevesi.....	121
3.3.2. Desteklerin Avrupa Birliği Ve Türkiye'deki Durumu.....	121
3.3.3. Türkiye'deki Desteklerin Avrupa Birliği'ne Uyumu.....	124
SONUÇ.....	127
KAYNAKÇA.....	131
ÖZGEÇMİŞ.....	139

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

AKÇT : Avrupa Kömür – Çelik Topluluğu

AR-GE: Araştırma - Geliştirme

ARIP : Tarım Reformu Uygulama Projesi

CAP : Common Agriculture Policy

DGD : Doğrudan Gelir Desteği

DSİ : Devlet Su İşleri

DTÖ : Dünya Ticaret Örgütü

EAGGF: The European Agriculture Guidance and Guarantee Fund

ERL : Ekonomik Reform Kredi Anlaşması

FEDER: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu

FEOGA: Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu

FSE : Avrupa Sosyal Fonu

GAP : Güneydoğu Anadolu Projesi

GATT : Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

HDMT: Hazine Dış Ticaret Müsteşarlığı

IMF : International Monetary Fund

ISPA : Instrument for Structural Policies for Pre-Accession

İGSAŞ : İstanbul Gübre Sanayi Anonim Şirketi

İKV : İktisadi Kalkınma Vakfı

KİT : Kamu İktisadi Teşebbüsü

MDAÜ: Merkezi Doğu Avrupa Ülkeleri

OECD : Organisation for Economic Co-operation and Development

OEEC : Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü

OTP : Ortak Tarım Politikası

PHARE: Poland Hungary Aid For The Reconstruction of The Economy

SAPARD: Special Action Programme for Agricultural and Rural Development

TEAE : Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü

TMO : Toprak Mahsulleri Ofisi

TSKB : Türkiye Sınai Kalkınma Bankası

TTÜD : Toplam Tarımsal Üretim Desteği

TÜGSAŞ: Türkiye Gübre Sanayi Anonim Şirketi

TZDK : Türkiye Zırai Donatım Kurumu

ÜDT : Üretici Desteği Tahmini

WTO : World Trade Organization

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Yıllara Göre Tarımsal İşletmelerde Arazi Genişliği.....	3
Tablo 2. 2001 Yılı Tarımsal İşletmelerde Arazi Genişliği.....	4
Tablo 3. Tarımsal İşletmelerde Arazi Parça Sayısı.....	4
Tablo 4. 2001 Yılı Tarımsal İşletmelerde Arazi Parça Sayısı.....	5
Tablo 5. İşletmelerin Büyüklüklerine Göre Dağılımı.....	5
Tablo 6. 2001 Yılı İşletme Büyüklüklerine Göre Dağılımı.....	6
Tablo 7. Tarımsal Alanların Kullanışına Göre Dağılımı.....	7
Tablo 8. Şehir Nüfusu Ve Tarım Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Payı.....	8
Tablo 9. Yıllara Göre İstihdam Sayıları.....	9
Tablo 10. İthalat Ve İhracat İçinde Tarım Ürünlerinin Payı.....	10
Tablo 11. DTÖ Tanımına Göre Sektörel İhracat İstatistikleri.....	10
Tablo 12. DTÖ Tanımına Göre Sektörel İthalat İstatistikleri.....	11
Tablo 13. Türkiye Ve AB'deki Bazı Göstergelerin Karşılaştırılması.....	11
Tablo 14. Tarıma Yapılan Toplam Transferlerin Kaynakları.....	15
Tablo 15. Bazı Tarımsal Ürünlerin Destekleme ve Alım Fiyatları.....	26
Tablo 16. Doğrudan Gelir Desteğinden Yararlanan İşletmeler.....	39
Tablo 17. DGD Alan İller Ve Desteklerin Boyutu.....	40
Tablo 18. Bölgeler İtibariyle DGD'den Yararlanan Çiftçi Sayısı.....	44

Tablo 19. Bölgeler İtibariyle DGD İle Desteklenen Tarımsal Alan.....	45
Tablo 20. DGD Uygulamalarının Olası Parasal Boyutu Ve İşletmeler Arasındaki Dağılımı.....	46
Tablo 21. 1990 – 1995 Döneminde T.C. Ziraat Bankası Tarafından Kullandırılan Krediler.....	49
Tablo 22. Yatırım Teşvik Belgelerinden Tarım Sektörünün Aldığı Paylar.....	50
Tablo 23. Ortak Tarım Politikaları İçin Bütçe Harcamaları.....	67
Tablo 24. OTP'nin AB Bütçe Harcamaları İçindeki Payı.....	68
Tablo 25. AB Bütçesinde FEOGA Harcamaları.....	69
Tablo 26. Üye Devletler İçin FEOGA – Garanti Harcamaları.....	70
Tablo 27. FEOGA Garanti Bölümü Harcamalarının Sektörel Dağılımı.....	71
Tablo 28. Üye Devletler İçin FEOGA – Yönlendirme Harcaması.....	72
Tablo 29. FEOGA Yönlendirme Bölümü Harcamalarının Yapısal Fonların Hedefleri Arasındaki Dağılımı.....	74
Tablo 30. AB'de Bazı Ülkelerde Çeltik İçin Yapılan Yardımlar.....	95
Tablo 31. Seçilmiş Ürünlerde Türkiye'nin Tarım Anlaşması İhracat Desteği Taahhütleri.....	104
Tablo 32. Genişleme Kapsamında Avrupa Birliği'nin Aday Ülkelere Mali Yardımı.....	114
Tablo 33. Avrupa Birliği Tarafından MDAÜ İçin SAPARD Kapsamında Öngörülen Yıllık Tahsisat.....	115
Tablo 34. Türkiye'de Uygulanan Desteklerin AB'ye Uyumu.....	124

Tezin Başlığı: Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikalarının Etkinliği ve OTP’ye Uyum Analizi	
Tezin Yazarı: Ahmet KAMACI	Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mahmut BİLEN
Kabul Tarihi: 29.06. 2006	Sayfa Sayısı: XII (ön kısım) + 139 (tez)
Anabilimdalı: İktisat	Bilimdalı: İktisat
<p>Ekonomik öneminden dolayı tarım sektörü dünyaca ünlü bir sektör olmuş ve tarım birçok araştırmaya konu olmuştur. Tarımsal destekler ise, tarımın kaçınılmaz şartı haline almıştır. Tarımda destekleme olmadan tarımın da olması şüphelidir. Bu çalışmanın amacı, tarımsal destekleme politikalarının Türkiye ve OTP çerçevesinde değerlendirilmesi ve Türk tarımının OTP’ye uyumunun belirlenmesidir.</p> <p>Avrupa’da bir birlik kurulmasıyla tarım en önemli sorun haline gelmiş ve bundan dolayı Ortak Tarım Politikası kurulmuştur. Tarıma büyük destek verilmiş ve FEOGA tarafından da bu destekler finanse edilmiştir.</p> <p>Avrupa’da ve Türkiye’de birçok tarımsal destekleme sistemi vardır. Ancak en önemlisi doğrudan gelir desteğidir. Buradaki amaç, doğrudan gelir desteği politikasının başarısının ölçülmesidir. Ayrıca, doğrudan gelir desteği ve diğer destekleme politikaları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda doğrudan gelir desteğinin yeniden revize edilmesi ve geliştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.</p> <p>Son olarak Türkiye’nin OTP’ye uyumu incelenmiştir. IMF Stand – by Anlaşmaları ve Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmaları kapsamında Türkiye’nin OTP’ye uyumu incelenmiş ve daha sonra ülkemizdeki tarımsal politikalar, OTP ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Sonuçta, Türkiye’nin OTP’ye uyum konusunda birçok aday ülkeye nazaran daha başarılı olduğu görülmüştür.</p>	
Anahtar Kelimeler: Türk Tarımı, Tarımsal Destekler, Ortak Tarım Politikası, Doğrudan Gelir Desteği	

The Title of Thesis: The efficiency of agricultural support policies and the analysis of harmony to Common Agricultural Policy	
Author: Ahmet KAMACI	Supervisor: Assis Prof. Mahmut BİLEN
Date: 29.06.2006	Nu.Of Pages: XII (pre Text) + 139 (main body)
Department: Economy	Subfield: Economy
<p>Because of the economic importance agricultural sector became one of the most important sector. Agriculture has become the subject of many researchs. And agricultural support became an inevitable part of agriculture. Without any support in agriculture, the existance of agriculture is doubtful. The goal of this research are to evaluate of the policy of agricultural support on Turkey and CAP and the determine the harmony between Turkish agriculture and CAP.</p> <p>With the establishment of the union in Europe, agriculture became the most important problem and therefore Common Agriculture Policy was established. Huge supports were given to agriculture and these support were financed by FEOGA.</p> <p>In Turkey and Europe, there are many systems of agricultural support. However the most crucial one is direct income support. The aim in this research is to measure the success of the policy of direct income support. Additionally, the policy of direct income support and other support policies are discussed comparatively. In this respect, it is concluded that direct income support should be revised and improved.</p> <p>Finally, the harmony between Turkey and CAP is analysed. Within the IMF Stand-by agreements and WTO agreements, the harmony of Turkey to CAP and then our agricultural policies, comparatively with CAP, are analysed. In conclusion, it is seen that Turkey is more successful than many of candidate countries on the subject of the harmony to CAP.</p>	
Keywords: Turkish Agriculture, Agricultural Support, Common Agriculture Policy, Direct income Support	

GİRİŞ

Çalışmanın Önemi

Tarım tüm ülkeler için öncelikli bir sektördür. Tarımsal destekler ise son yıllarda en çok tartışılan konulardan biri olmuştur. Özellikle ülkemizde de uygulamaya konulan doğrudan gelir desteği ülkemiz ve tüm dünya için en önemli tarımsal destekleme modeli olmuştur. Avrupa Birliği'nde tarım alanında uygulanan Ortak Tarım Politikasında da destekler çok önemli bir yere sahip olmuş, büyük bütçe açıklarına rağmen desteklemelere devam edilmiştir. Ülkemizde de son yıllarda tüm desteklerin ortadan kaldırılıp doğrudan gelir desteğinin tek destek olması düşünülüyordu. Ancak bu uzun bir süreci gerektiriyordu. FEOGA benzeri bir kuruluş ülkemizde mevcut olmadığından tarımsal desteklerin finansmanında sorunlar yaşanmıştır.

Ülkemizde ve diğer ülkelerde birçok destekleme modeli vardır. Ancak, doğrudan gelir desteği üreticileri kayıt altına alıp, devlet müdahalesini kolaylaştırdığından, desteklemenin maliyetini azalttığından ve tüm destekleri tek bir çatı altına topladığından, uygulamalarda başarısızlıklar görülse de, en önemli destekleme modelidir. Bu yüzden, ülkemizde de birçok eleştiriye rağmen doğrudan gelir desteği uygulanmış ve uygulanmaya devam edecektir.

Çalışmanın Amacı

Ülkemizde uygulanmakta olan tarım politikaları ve tarımsal destekler her dönem önemini korumuştur. Türkiye'nin OTP'ye uyumu çerçevesinde tarımsal desteklerin önemi de büyüktür. Bu çerçevede, ülkemizde doğrudan gelir desteği uygulanmış ve pilot bölge uygulamalarında da görüldüğü üzere istenilen başarı düzeyine erişilememiştir. Asıl düşünülmesi gereken, dünyanın birçok ülkesinde başarısızlıkla sonuçlanan bir modelin yine tüm dünya tarafından tarım için kurtarıcı olmasıdır. Araştırmada buna değinilmiş ve doğrudan gelir desteğinin ülkemiz ve dünya için

önemi analiz edilmiştir. Doğrudan gelir desteğine yapılacak uygulamalarla doğrudan gelir desteğinin başarısının çok yükseklerde olacağı görülmüştür.

Çalışmanın Kapsamı

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Türk tarım sektörü genel hatlarıyla ele alınmış ve ülkemizde uygulanan destekleme modelleri incelenmiştir. Özellikle, Türkiye’de tarımda yaşanan gelişmelere ve doğrudan gelir desteğine yer verilmiştir. Ülkemizdeki mevcut desteklerin doğrudan gelir desteği ile kıyaslandığı bu bölüm, Türkiye’nin tarım politikasını ve Türkiye’de tarımsal desteklerin yerini göstermektedir.

İkinci bölümde ise, Avrupa Birliği’nde Ortak Tarım Politikası incelenmiş ve bu bağlamda tarımsal destekleme modelleri ele alınmıştır. OTP için FEOGA’nın rolü gösterilmiş ve OTP’nin geleceği analiz edilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, Türkiye ile Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası karşılaştırılmış, Türkiye’nin OTP’ye uyum konusundaki yeri belirtilmiş, tarımsal destekleme modelleri karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve OTP’ye uyum için verilen mali yardımlar ele alınmıştır. Bu bağlamda, WTO Ticaret Anlaşması ve Doha Konferansındaki anlaşma şartlarına da yer verilmiştir.

BÖLÜM 1: TÜRKİYE'DE TARIM POLİTİKASI VE TARIMSAL DESTEKLER

1.1. Genel Hatlarıyla Türk Tarımı

1.1.1. Türk Tarımında Ekilebilir Arazi Kullanımı

Ülkemiz yüzölçümünün tamamına yakını tarım için kullanılmaktadır. Böylece 1934'te 11.677.000 hektar alan olan işlenen tarım alanı, 1955'te 2 katına çıkarak 22.808.000 hektar; günümüzde ise 28.053.607 hektar olmuştur. Buna karşılık, 1934'te 44.329.000 hektar olan çayır ve otlaklar, 1990'lı yıllarda 21.505.168 hektara inmiştir. Bu durum ülke hayvancılığını olumsuz yönde etkilemiştir. Otlakların daraltılması ve hayvan sayılarının artması sonucu otlaklarda yayılan hayvan sayısı göreceli olarak 3 katına çıkmış; aşırı otlatma sonucu otlaklarda ot çeşitliliği, verimi ve kalitesi düşmüştür. Öte yandan, otlaklardan tarlaya dönüştürülen eğimli arazilerde önlem alınmaksızın tarım yapılması, erozyon artışına ve verim azalmasına neden olmuştur. (Yıldırım, 2001:90)

Yıllar itibariyle ülkemizde tarımsal işletme sayısı devamlı olarak artmakta, ancak ortalama işletme büyüklüğü genel olarak azalmaktadır. Ülkemizde tarımsal araziler çok sayıda parçaya bölündüğünden sorunlar yaşanmaktadır. AB'de küçük işletmeler toplam işlenen alan içinde % 5 – 6 gibi bir paya sahipken, ülkemizde bu oran % 25'lere çıkmıştır. Bu da tarımda ciddi sorunlara yol açabilmektedir. Ülkemizdeki tarımsal işletmeleri arazi genişliği bakımından şöyle analiz edebiliriz:

Tablo 1: Yıllara Göre Tarımsal İşletmelerde Arazi Genişliği

Arazi Genişliği (Da.)	1950	1963	1970	1980	1991
1-20	11	9	13	9	10
21-50	35	34	33	31	30
51-100	73	71	75	66	66
101-200	145	136	150	129	128
201-500	301	285	350	268	268
500+	1.256	1.458	1.091	903	1.090
Genel Ortalama (Da.)	77	55	56	64	59

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Tablodan da görüldüğü üzere, arazi genişlikleri genel olarak 1950’den sonra azalmakta ve 1980’lerde yeniden ivme kazanıp artmaktadır. Ancak, 1980’lerden sonra arazi genişlikleri düşmektedir. 2001 yılında ise durum şöyledir:

Tablo 2: 2001 Yılı Tarımsal İşletmelerde Arazi Genişliği

Arazi Genişliği (Da.)	2001
5'ten Az	2,71
5 – 9	6,72
10 – 19	13,67
20 – 49	31,06
50 – 99	68,08
100 – 199	134,06
200 – 499	273,77
500 – 999	643,63
1000 – 2499	1.304,34
2500 – 4999	3.133,07
5000 +	62.967,39
Genel Ortalama (Da.)	61,01

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Tablodan da görüldüğü üzere, küçük araziler zaman içinde azalış göstermiştir. Ancak, AB ile kıyaslandığında yine de bu oranın çok yüksek olduğu görülmektedir.

Arazi parça sayılarına bakacak olursak karşımıza şu görüntü çıkar:

Tablo 3: Tarımsal İşletmelerde Arazi Parça Sayısı

İşletmelerde Arazi Parça Sayısı	1980				1991			
	İşletme Say.(1000)	%	Parça Say.(1000)	%	İşletme Say.(1000)	%	Parça Say.(1000)	%
1 – 3	1270	35,7	2667	11,6	1716	43,3	3306	15
4 – 5	797	22,4	3577	15,6	904	22,8	4049	19
6 – 9	791	22,2	5603	24,5	760	19,2	5365	25
10 +	701	19,7	11057	48,3	587	14,8	8804	41
TOPLAM	3559	100	22904	100	3967	100	21524	100

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

1980'den 1991'e işletme sayıları artarken, arazi parça sayısı azalmıştır. Ancak büyük toprağa sahip işletmelerin devamlı azaldığını görmekteyiz. 2001 yılında ise durum şöyledir:

Tablo 4: 2001 Yılı Tarımsal İşletmelerde Arazi Parça Sayısı

İşletmelerde Arazi Parça Sayısı	2001			
	İşletme Sayısı(1000)	%	Parça Sayısı (1000)	%
1	588	19,5	588	4,8
2 – 5	1.734	57,4	5.444	44,2
6 – 9	485	16,1	3.450	28
9 +	214	7	2.839	23
Toplam	3021	100	12.321	100

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Yukarıdaki tablolardan görüldüğü üzere, 1 – 5 arası arazi parça sayısı ve işletme sayısı yıllar itibariyle artış göstermiştir. Ancak, 6 – 10 + arası arazi parça sayısı ve işletme sayılarında bariz bir düşüş vardır. Bu da geniş işletmelerin az olduğunun göstergesidir. 50 hektardan fazla araziye sahip işletmelerde yıllar itibariyle azalma görülmüştür. Özellikle ülkemizin doğusunda çok geniş bir alana sahip büyük işletmeler yaygınken, Karadeniz ve Ege Bölgesinde daha çok küçük işletmeler yaygındır. İşletme büyüklüklerine göre bir ayırım yapacak olursak;

Tablo 5: İşletmelerin Büyüklüklerine Göre Dağılımı

YILLAR	1963		1970		1980		1991	
	İşletme Sayısı (%)	İşlenen Alan (%)	İşletme Sayısı (%)	İşlenen Alan (%)	İşletme Sayısı (%)	İşlenen Alan (%)	İşletme Sayısı (%)	İşlenen Alan (%)
1-20	41	6,9	44	10,4	28,4	4,1	36,7	5,6
21-50	27,9	16,9	29	16,8	32,7	15,9	31,1	16,6
51-100	18,1	23,3	16	21	20,8	21,3	17,5	19,9
101-200	9,4	23,2	8	21	11,8	23,8	9,4	20,9
201-500	3,2	16,6	3	19,6	5,5	22,7	4,4	19,8
501 +	0,5	13,1	0,6	11,2	0,8	12,2	0,9	17,2
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100
Miktar (1000 Adet-Ha.)	3.101	17.143	3.059	17.065	3.559	22.764	3.967	23.451

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

1980'lerden sonra 1 – 20 da. olan işletme genişlikleri düşmüş ancak, ilerleyen yıllarda artış görülmüştür. Ayrıca, 20 dekaradan geniş işletmeler 1980'lerden itibaren hızlı düşüşler yaşamıştır.

Tablo 6: 2001 Yılı İşletme Büyüklüklerine Göre Dağılımı

YILLAR	2001	
	İşletme Sayısı (%)	İşlenen Alan (%)
İşletme Genişliği (Da.)		
5'den az	6	0,26
5 – 9	9,61	1,06
10 – 19	17,86	4
20–49	31,46	16,02
50–99	18,54	20,68
100–199	10,83	23,81
200–499	5,09	22,83
500–999	1	6
1000–2499	0,15	2,97
2500–4999	0	0,38
5000 +	0	1,9
Toplam	100	100
Miktar (1000 Adet-Ha.)	3.021	18.433

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Yukarıdaki tablolarda görüldüğü üzere, 1 – 20 dekarlık alanlar özellikle 1980'lerde büyük düşüş göstermiş, günümüzde de küçük değişikliklere maruz kalmıştır. 1980'lerden sonra 50 dekaradan büyük araziler için işletme sayıları ve işlenen alanlar artmış, günümüze doğru ise küçük çaplı iniş – çıkışlar yaşamıştır.

Tarımsal alanların kullanımına göre bir dağılım yapılırsa karşımıza şu görüntü çıkar:

Tablo 7: Tarımsal Alanların Kullanışına Göre Dağılımı

	Ekilen Alan	Nadas	İşlenen Tarla Alanı	Sebze Alanı	Bağ Alanı	Meyve Alanı	Zeytin Alanı	Toplam
1970	15.591	8.705	24.296	447	845	1.019	731	27.338
1975	16.241	8.177	24.418	490	790	1.163	801	27.662
1980	16.372	8.188	24.560	596	820	1.386	813	28.175
1985	17.908	6.025	23.933	662	625	1.470	816	27.506
1990	18.868	5.324	24.192	635	580	1.583	866	27.856
1995	18.464	5.124	23.588	785	565	1.340	556	26.834
1996	18.635	5.094	23.729	790	560	1.344	568	26.991
1997	18.605	4.917	23.522	775	545	1.364	658	26.864
1998	18.751	4.905	23.656	783	541	1.389	600	26.969
1999	18.450	5.039	23.489	790	535	1.393	595	26.802
2000	18.207	4.826	23.033	793	535	1.418	600	26.379
2001	18.087	4.914	23.001	799	525	1.425	600	26.350
2002	18.123	5.040	23.163	831	530	1.435	620	26.579

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Tablodan görüleceği üzere, 1980'den sonra toplam tarım alanları belli oranda düşmüş, günümüze doğru da bu düşüşünü sürdürmüştür. Günümüzde nadasa bırakılan tarım alanlarının 1980'lere nazaran % 35 daha az olduğu söylenebilir. Bu da, üretimin arttırılmak istenmesinden kaynaklanmaktadır.

1.1.2. Tarımda İstihdam Sorunu

Gelişmiş ülkelerde teknoloji yaratma hızı yüksek olduğundan büyüme kolay sağlanmaktadır. Ancak, az gelişmiş ülkelerde teknoloji düzeyi düşük olduğundan az gelişmiş ülkeler kolay kalkınamaz. Teknoloji düzeyi bir anda yükselemeyeceğinden tarımla kalkınmalıdırlar.

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda milli birlik duyguları ön safhadaydı. Herkes ülkenin gelişimi için çalışıyordu. Ancak, mevcut tarım alanlarının yarısı kullanılıyordu. Çalışabilir nüfus az olduğundan, tohum ve araç - gereç noksanlığından sorunlar yaşanmaktaydı. Yine de tarım, ekonominin can damarıydı. 1923'teki 1. İzmir İktisat Kongresi ile de aşar kaldırılmış, tarımın teşviki için vergi muafiyetleri getirilmiş, tarımın gelişimi için kredi kolaylıkları sağlanmış ve tarımsal üretimin artması için birçok teşvikler verilmişti. 1929 Dünya Ekonomik Krizinde tarım büyük yara almıştı.

Hızla düşen tarımsal ürün fiyatları üreticileri zor durumda bırakmıştı. Bunun üzerine 1932'de buğdayda destekleme alımları yapılmıştı. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra (özellikle 1960'lı yıllarda) teknoloji insanlar için daha önemli hale gelmiş, endüstrileşme hareketleri de tarımda ve diğer alanlarda işsizliği doğurmuştur.

Tarımsal nüfus 1950'lerden sonra devamlı bir azalma göstermiş, kentsel nüfus artmıştır. Tarımsal nüfus devamlı olarak kente kaymıştır. Yıllar itibariyle kentsel ve kırsal nüfusa bakacak olursak:

Tablo 8: Şehir Nüfusu Ve Tarım Nüfusunun Toplam Nüfus İçindeki Payı(%)

Yıllar	Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu	Kırsal Nüfus	Kırsal Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı (%)
1927	13.648.270	3.305.879	10.342.391	76
1935	16.158.018	3.802.642	12.355.376	76
1940	17.820.950	4.346.249	13.474.701	76
1950	20.947.188	5.244.337	15.702.851	75
1960	27.754.820	8.859.731	18.895.089	68
1970	35.605.176	13.691.101	21.914.075	62
1980	44.437.000	19.345.050	25.091.950	56
1985	50.664.000	26.866.000	23.798.000	47
1990	56.473.000	33.327.000	23.146.000	41
1995	62.400.000	39.912.000	22.488.000	36
1996	62.526.000	40.163.000	22.363.000	36
1997	62.510.000	40.330.324	22.179.676	35
1998	63.451.000	41.351.000	22.100.000	35
1999	64.385.000	42.107.790	22.277.210	35
2000	65.311.000	43.105.260	22.205.740	34

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Görüldüğü üzere, toplam nüfus ve kentsel nüfus devamlı olarak artmaktadır. Tarımsal nüfus ise 1980'lerden sonra devamlı bir düşüş göstermektedir.

Tarım sektöründe istihdam yapısına bakacak olursak, tarımsal istihdamın yaklaşık % 40'ı işverenler ve kendi için çalışanlardan oluşur. Bu da emeğin ücret karşılığının kentsel kesime oranla daha düşük olmasını doğurmaktadır. Böylece tarımda istihdam

yıllar itibariyle düşmüştür. Tarım kesimindeki nüfus yoğunluğunun çokluğu işgücü verimliliğinin düşük olmasına yol açmaktadır. Bu da tarımda gizli işsizliğin daha çok olmasına neden olmaktadır. Günümüzde kentsel kesimde işsizlik az da olsa azalırken, tarım kesiminde işsizlik sürekli artmaktadır. Ülkemizde 2004 yılında tarım dışındaki kentsel kesimde % 14,3 olan işsizlik 2005 yılında % 13,2'ye kadar düşmüştür. Ancak, tarım kesiminde 2004 – 2005 arası istihdam 907.000 kişi azalmıştır.

Tablo 9: Yıllara Göre İstihdam Sayıları

(Bin Kişi)	2002	2003	2004	2005	Yıllık Değişim
İşgücü	23.818	23.640	24.289	24.565	276
İstihdam	21.354	21.147	21.791	22.046	255
Tarım	7.458	7.165	7.400	6.493	-907
İşsiz Nüfus	2.464	2.493	2.498	2.520	22
Ücretli Nüfus	10.625	10.707	11.079	11.948	869
İşgücüne Katılma Oranı (%)	50	48	49	48	0
İşsizlik Oranı (%)	10	11	10	10	0

Kaynak: <http://www.sap.com>

Tablodan da görüldüğü üzere, tarım kesiminde istihdam sürekli azalmaktadır. Genel oranda artan istihdam tarımda devamlı bir azalmayla karşı karşıyadır.

1.1.3. Tarımda İhracat ve İthalat

Cumhuriyetin ilk yıllarında tarıma büyük önem veriliyordu. Tarımsal alt yapı kurulamadığından ihracat sadece birkaç ürün için yapılıyordu. Üretim çok az olduğundan Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerin tarımsal tüketim ihtiyaçları için ithalat da yapılıyordu. Buna rağmen tarımsal ürünler toplam ihracatın neredeyse tamamını kapsıyordu. Yıllar itibariyle tarımın ihracattaki payı azalsa da toplam ihracatın büyük bir kısmını oluşturmaktaydı. 1980'lere kadar tarımsal ithalat toplam ithalatın sadece % 1'ini oluştururken, 1980'lerden sonra ithal ikameci politikalarla ithalat serbest bırakılmış ve tarımsal ithalatımız artmıştır. 1980 – 1997 arası tarımsal ürünlerin ihraç ve ithali şöyle gerçekleşmiştir:

Tablo 10: İthalat Ve İhracat İçinde Tarım Ürünlerinin Payı (1980 –1997)

Yıllar	İthalat	İhracat
1980	0,6	57
1985	3,3	21,6
1990	5,1	17,6
1995	5,4	10
1996	5	10,7
1997	5	10,3

Kaynak: Yıldırım, 2001:86

1980’lerden sonra tarımsal ihracatımızda büyük düşüş görülmüş, ithalatın serbest bırakılmasıyla da tarımsal ithalatta artışlar görülmüştür. 1980’lere kadar kendine yeterli bir ülke olan Türkiye daha sonra bu gücünü kaybetmiştir. Öyle ki, 2000’li yıllarda ilk kez tarımsal ithalat tarımsal ihracattan büyük olmuştur. Ülkemiz sürekli olarak ithalata zorlanmaktadır. Üreticilerimiz ürünlerini üretim değerinin çok altında satmak zorunda bırakılmıştır. Bunun sonucunda ülkemiz kendine yeterliliğini kaybetmiş ve zamanla dışa bağılı hale gelmiştir. 1996 – 2004 yılları arasındaki çeşitli ürünler için ihracat ve ithalat istatistiklerini şöyle analiz edebiliriz:

Tablo 11: DTÖ Tanımına Göre Sektörel İhracat İstatistikleri

(Milyon \$)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Toplam İhracat	23.224	26.261	26.974	26.587	27.775	31.334	36.059	47.253	63.121
I. Tarımsal İhracat	4.949	5.470	5.053	4.442	3.855	4.349	4.052	5.257	6.501
Gıda Maddeleri	4.556	5.133	4.688	4.084	3.543	3.997	3.668	4.735	5.891
İçki ve Tütünler	742	754	645	603	529	471	426	489	591
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	232	271	239	256	100	180	98	255	205
Tarımsal Hammaddeler	392	337	365	358	313	352	384	522	610
Yağlı Tohumlar	23	30	33	36	23	29	27	48	51

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Tarımsal ihracat özellikle 1998'den itibaren düşmüş, bu düşüşü 2000'e kadar sürdürmüştür. 2002'den sonra ise tarımsal ihracatta bariz bir artış yaşanmıştır.

Tablo 12: DTÖ Tanımına Göre Sektörel İthalat İstatistikleri

(Milyon \$)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Toplam İthalat	43.627	48.559	45.921	40.671	54.503	41.399	51.554	69.340	97.540
I.Tarımsal İthalat	4.866	4.926	4.321	3.398	4.156	3.079	3.995	5.265	6.059
Gıda Maddeleri	2.831	2.649	2.311	2.038	2.133	1.487	1.912	2.791	3.089
İçki ve Tütünler	296	393	319	308	365	296	218	250	270
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	509	570	521	436	375	321	415	512	532
Tarımsal Hammaddeler	2.035	2.278	2.010	1.360	2.023	1.593	2.083	2.474	2.969
Yağlı Tohumlar	250	260	305	219	233	134	223	425	470

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Toplam ihracatımız devamlı olarak arttığı halde, tarım ürünleri ihracatımız yıllara göre iniş çıkışlar yaşamıştır. 2001 kriziyle yüksek oranda artması düşünülen ihracat rakamları krizden sonra etkisini göstermiş, tarımsal ürün ihracatında da 2002'den sonra bir hareketlilik görülmüştür. Ülkemiz daha çok gıda maddeleri ihracında önemli adımlar atmıştır. Toplam ithalatımız inişli çıkışlı grafikler göstermiş, 2001 krizinde ithalatımız bariz oranda düşmüş, ancak krizden sonra çok yüksek oranlarda artmıştır. Öyle ki, 1999 – 2004 arası ithalatımız % 100'den fazla artmıştır. Tarımsal ürünler ithalatında da 2001 krizinden sonra büyük artışlar görülmüştür. Ülkemiz daha çok gıda maddeleri ve tarımsal hammaddeler ithal etmiştir. AB ile Türkiye'yi kıyaslırsak:

Tablo 13: Türkiye Ve AB'deki Bazı Göstergelerin Karşılaştırılması (2001)

Göstergeler	Türkiye	AB
Toplam Tarım Alanı (100 ha.)	27.000	134.261
Toplam İşletme Sayısı (1000 adet)	4.106	7.370
Ortalama İşletme Büyüklüğü (ha.)	5,9	17,4
Toplam Nüfus (milyon)	68	377
Tarım Nüfusu (milyon)	20	15,6
Tarımda İstihdam (milyon)	9,4	7,4
Toplam İstihdamda Tarımın Payı (%)	39	5
GSMH'de Tarımın Payı (%)	14	1,9
İhracatta Tarımın Payı (%)	7,83	7,5
İthalatta Tarımın Payı (%)	4,18	10,5

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Türkiye AB'ye nazaran çok büyük bir tarımsal nüfusa sahiptir ve ülkemizde yüksek oranda tarımda istihdam sağlanmaktadır. AB'de ortalama işletme büyüklüğü ülkemize nazaran yüksektir. Bunun sonucunda da ülkemizde çok fazla tarımsal işletme oluşmuştur. Ülkemizin AB'ye dâhil olmasıyla küçük işletmeler rekabet gücü kazanacaktır. Ancak, tarıma ayrılan pay düşecektir.

1.1.4. Türk Tarımının Önemi

Ülkemizde tarım kesimi çalışan nüfusun yaklaşık yarısına istihdam olanağı sağladığından hem işsizlik sorununu hafifletmekte, hem de ülkenin beslenme sorununa çare olmaktadır. Cumhuriyetin kurulmasıyla beraber tarım kesimi ekonomide çok büyük yer tutmuştur. Bu pay zamanla azalmıştır. Zamanla sanayi kesimi daha önem kazanmış, tarım kesiminin önemi nispi olarak düşmüştür. Tarımsal ürün değerleri azalmamasına rağmen, ekonomideki payı düşmüştür. Ancak, tarım kesimi istihdam, barınma, beslenme gibi sorunlara çare olduğundan her dönem önemini korumuştur.

Tarım kesimi, sanayi ve diğer sektörler için hammadde sağlamakta, hem sektörlerin hem ülkenin gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu yüzden diğer sektörler de en çok tarım sektöründen mal talebinde bulunmaktadır. Ayrıca tarım sektöründen diğer sektörlere kaynak aktarımı yapılmakta, ekonominin canlanmasını sağlamaktadır. Tarım kesimine de destekleme politikalarıyla kaynak aktarılmakta, böylelikle tarımın GSMH'deki payı arttırılmaktadır.

Tarım her ülke ekonomisi için çok önemlidir. Gelişmekte olan ülkelerin ihracatının çok büyük bir bölümü tarım sektöründen karşılanır. Ancak gelişmiş ülkelerin üretim fazlası ürünleri düşük fiyatlarla pazara sunulur ve az gelişmiş ülkeler tarımda da ithalata zorlanır. Ülkemiz 1980'lere kadar kendine yeterli bir ülkeydi. Ancak tarımda da ithalatın serbest bırakılması üreticilerimizi zor durumda bırakmış, tarımın dışa bağlı bir yapıya dönüştürülmesine zemin hazırlanmıştır. Tarıma yapılan yüksek desteklemeler (Zamanla düşürülse de yine de önemini korumaktadır.) tarımın önemine işarettir. Tarım, Cumhuriyetimizin mirası olduğundan öksüz bırakılamaz, ekonomide

her daim önemlidir. Mustafa Kemal'in de dediği gibi köylü, milletin efendisi olduğundan tarımın önemi yadsınamaz.

1.2. Türk Tarımının Kendine Yeterliliği

Cumhuriyetten itibaren Türkiye hızlı nüfus artışıyla tarımsal üretime yönelmiştir ve kendine yeterli bir ülke haline gelmiştir. Ancak, daha sonraları Türkiye'nin kendine yeterliliği tartışılmaktadır. Tarımda ithalat yapılmak zorunda kalınmıştır. Özellikle 1980'den sonra görülen manzara da budur. Bazı tahıl ürünlerinde ithalat artmış ve kendine yeterlilik politikası etkisini yitirmiştir.

1980'den sonra uygulanmaya başlanan liberal ekonomi politikaları ile ithalatın serbestçe yapılması henüz serbest rekabete hazır olmayan tarım işletmelerinde üretimin düşmesine ve ithalatın giderek artmasına yol açmıştır. İçerdeki fiyatları terbiye etmek amacıyla da sık sık ithalata başvurulmuştur. (İnceci, 1993:67) Kendine yeterlilikten, ülke içinde kendi tüketimimizi, kendi üretimimizle karşılayıp karşılayamadığımızı ölçmek anlaşılmalıdır. Kolay bir formül olarak, bir tarım ürününün üretim miktarından ihraç edilmiş ve stoklanmış miktarı çıkartıp bu işleme aynı türden ithal ettiğimiz miktarı ekleyerek tüketimimizin ne kadar olduğunu hesaplayıp bunu üretim miktarına bölerek bir oran elde edebiliriz. Bu oran 1 ya da daha yüksek çıkıyorsa kendine yeterlilik kaybolmuştur. (ASOMEDYA, 2003:63)

Kendine yeterlilik, ihracat – ithalat oranlarıyla belirlendiğinden, ürettiği malları kendi ülkesinden tüketmek yerine ihraç eden ülkeler kendine yeterliliğini korumuştur. Ancak, artan nüfus kendine yeterliliği tehdit etmektedir. Örneğin, Türkiye fındık ihracatında dünya ikincisidir. Ancak işlenmiş fındık ürünlerini (fındıklı çikolata, şekerleme) ithal etmektedir. Ayrıca, ülkemiz ayçiçeği ithal ederken, ayçiçeği yağını ihraç etmektedir. Ülkemizde yerli mal yerine yabancı mal tüketilmesinin özendirilmesi sorunları büyütüştür. Türkiye'de ekilebilir arazi ve nüfus fazla olmasına rağmen 1980'lerdeki kendine yeterlilik günümüzde yoktur.

Ülkemizde 1980'lerden sonra nüfus azalarak da olsa artmaktadır. Ancak tarımsal üretim artmamakta, ihracat zamanla yerini ithalata bırakmaktadır. 1980'lerden sonra

ihracatın önem kazanması ve rekabetçi politikalar Türkiye'nin kendine yeterliliğini en aza indirmiştir. Bazılarına göre TL'nin son yıllarda aşırı değerlemesi kendine yeterliliğin kaybolmasına yol açmıştır. Ayrıca, dengeli beslenme düzeyinin de kendine yeterliliği etkilediğini göz ardı etmezsek, Türkiye'de dengeli beslenme oranı düşük olduğundan kendine yeterliliğini de kaybetmiştir.

1.3. Değişen Tarım Politikaları

1.3.1. Tarım Sektörünün Desteklenmesi

Tarım, istihdam, beslenme ve barınmayı sağladığından önemi büyüktür. Gelişmiş ülkelerde de tarım sektörü, sanayi ve hizmetler sektörüne hammadde sağladığından iktisadi büyümeyi sağlamaktadır. Piyasalarda üreticilerin ve tüketicilerin maruz kalacağı fiyat dalgalanmalarına karşı üretici ve tüketicileri korumak için devlet, tarımı desteklemelidir.

Tarımsal destekleri 4 grup altında toplayabiliriz:

— Pazar Fiyatı Desteği: Ürün fiyatlarının devletin çeşitli kurum ve kuruluşları tarafından satın alınırken uygulanmaktadır. Pazar fiyatı desteği, belirli ürünleri üreten çiftçilerin eline geçen fiyatları arttırarak refah düzeylerinin yükselmesine imkân verir. Ancak tüketicilerin ürünlere gereğinden fazla ödeme yapmasına neden olur.

— Doğrudan Gelir Desteği: Ürün fiyatlarının serbest rekabet koşullarında oluşmasını amaçlayan doğrudan gelir desteği (DGD) tarım sektöründe OTP' ye (Ortak Tarım Politikası) uyumun en önemli koşullarından birisidir. Türkiye'de öncelikle belirli pilot bölgelerde uygulamaya konmuştur. Fiyat farkı ödemesi, doğal afet yardımları, ürün değiştirme ödemeleri, alan ve hayvan başına yapılan ödemeler şeklinde uygulanmaktadır.

— Dolaylı Gelir Desteği: Direkt olarak ürüne yapılmayan ancak üretim miktarı ve kalitesi üzerinde etkisi bulunan girdilere yapılan desteklerdir. Devletin belirli zamanlarda bitkisel üretim için yaptığı gübre, ilaç, tohumluk, sulama ve enerji desteği;

hayvansal üretim için yaptığı vergi indirimi, kredi desteği ve borç faizlerinin silinmesi gibi uygulamalar bu destek çeşidine örnek olabilir.

— Diğer Destekler: Doğrudan üreticilere yönelik olmayan bu yardımlar, araştırma, eğitim ve yayın hizmetleri, inceleme hizmetleri; yapısal/alt yapısal hizmetler ve rasyonelleştirme gibi uzun dönemde tarımsal yapıları iyileştirici ve genel hizmetler başlığı altında da toplanabilecek önlemlerdir. (Boz, 2003:252)

1.3.2. Türkiye’de Tarıma Yönelik Transferler

Üreticiye, tüketiciye ve KİT'lere yapılan transfer harcamalarıdır. Üreticiye yönelik transferler, üreticiye alan ve hayvan başına düşen ödemelerdir. Ancak en önemli destek, piyasa fiyat desteği ve doğrudan gelir desteğidir.

Türkiye’de tarıma yapılan toplam transferin kaynakları şöyledir:

Tablo 14: Tarıma Yapılan Toplam Transferlerin Kaynakları

Milyar Dolar	1986–88	1996–98	1999	2000	2001	2002	2003+
Vergi Mükelleflerinden	0,9	5	5,5	4,8	3,7	4,1	2,5
Tüketicilerden	2,3	6	6,7	6,1	0,6	4	8,2
Bütçe Gelirleri	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2
Toplam Transferler	3,2	10,9	10,9	10,6	4,2	8,1	10,6
Toplam ÜDT	2,9	8	8	6,9	1	5,6	9,5

Kaynak:(TUSİAD, 2005:77)

Tablodan da görüleceği üzere, 2001 kriziyle beraber tarıma aktarılan transferler büyük ölçüde azalmıştır. Krizden sonra tekrar yükselişe geçmiş ve önemini korumuştur. Vergi mükelleflerinden alınan transferler ÜDT (Üretici Desteği Tahmini) için kullanılan bütçe gelirlerini kapsamaktadır. Tüketicilerden kaynaklanan toplam transferler ÜDT hesaplarına dâhil olan ürünlerin % payları oranında tümleştirilen

TÜDT (Tüketici Desteği Tahmini) rakamlarıdır. Sınır politikası önlemlerinden kaynaklanan bütçe gelirleri sadece bir ülkenin net ithalatçı olduğu mallar için geçerlidir. Bu malların tek tek bütçe gelirleri, tarife veya fiyat farkıyla bu malların üretim ve tüketim farkının çarpımıyla bulunur. (TUSİAD, 2005:77)

1.4. 2001 Krizinden Sonra Türk Tarımı

Ülkemizde 2001'de yaşanan krizlerle birlikte üretimde ve dış ticarete olumsuz gelişmeler yaşanmıştır. Ülkemizde yaşanan devalüasyon da ihracat için çok etkili olmamıştır. Bunda IMF programının da etkisi kaçınılmazdır. İlk 7 aylık verilere bakıldığında Türkiye'nin toplam ihracatı 18,9 milyar dolar olarak gerçekleşirken, tarım ürünleri ihracatı 1,6 milyar dolar düzeyinde kaldı. Geçen yıl aynı dönemde 2 milyar dolarlık tarım ürünleri ihracatı yapılmıştı. Tarım ürünleri ihracatı geçen yılın aynı dönemine göre % 17,9 oranında gerilerken, toplam ihracat içerisinde tarımın payı % 8,6 oldu. Geçen yılın aynı döneminde tarımın genel ihracat içerisindeki payı % 11,2 düzeyindeydi. (Ekonomik Forum, 2002:54) Örneğin ülkemize kaçak giren çaylardan dolayı, çay üreticilerinin istenilen düzeye ulaşamayışı, üretilen buğdayın kalitesiz olmasından buğday ithalatının artması, dünya fındık üretiminin dörtte üçünü üretmemize rağmen yaşanan arz fazlasından dolayı büyük sorunlar yaşamıştır. Tütün üreticilerinin ülkemizde faaliyet gösteren yabancı üreticilerle rekabet düzeyinin düşüklüğü, kuru incir ve kuru üzümde ihracatta yaşanan düşüşler bu kara tablonun bir göstergesidir. Zeytin ve zeytinyağında ve şeker pancarında bu yıllarda iyileşme görüldüyse de arpada da dışa bağımlılığın artması, pamukta 2001 krizinden sonra yaşanan olumsuz gelişmeler ve diğer tarım ürünlerindeki olumsuzluklar bu yılın acı bilânçosunu gözler önüne sermektedir.

Örneğin pamuk sektöründe Türkiye çok ileri olmasına rağmen, ülkemize dampedli fiyattan pamuk sokulması yerli üreticiyi zora sokmuştur. Dünyada en kaliteli pamuğun Ege Bölgesinde üretilmesinden dolayı ülkemiz şanslıdır. Tekstilde de önemli bir yere sahip olduğumuzdan pamuğun ayrı bir yeri vardır. Ancak, pamuk toplama zamanında meydana gelen aşırı yağışlar, pamuk üreticilerinin maliyetlerinin artmasına neden olmuştur. Krizin etkisinden dolayı üreticiler de devlet tarafından desteklenememiştir.

Dünyada pamuğun devamlı desteklenmesi, üreticilere sağlanan destekler dünya pamuğunun kalitesinin artmasına neden olmuş ve bu durum rekabet karşısında Türk pamuğunu çıkmaza itmiştir.

1.5. Türk Tarımının Genel Sorunları Ve Çözüm Önerileri

Cumhuriyetten itibaren ülkemizde tarım çok önemli bir yere sahiptir. Halen nüfusumuzun büyük bir kısmı tarımda istihdam edilmektedir. Son yıllarda uygulanan tarım politikaları üreticileri memnun etmemektedir. Ancak, eldeki kaynaklar ve IMF reçeteleri bu tabloyu doğurmuştur. Amaçsız politikalar, yetersiz kaynaklar bu noktaya gelmemizde önemli bir nedendir. Ülkemizde tarımsal işletmeler genelde toprağı az olan küçük işletmelerdir. Bu işletmeler, pazar için üretemediğinden sermaye birikimleri yetersizdir. Küçük işletmeler yapısından dolayı destekleme yardımlarından yararlanamamaktadır. Bu gibi nedenlerden dolayı tarım üreticilerinin gelir düzeyi düşüktür. Ayrıca, tarımda kullanılan teknolojinin yetersizliği, kalitenin ve verimliliğın düşmesine yol açmış, bu da uluslararası arenada mallarımızın rekabet gücünü azaltmıştır. Verimlilik ve kalitenin düşük olması aslında tarımsal alt yapının gelişmemiş olması, sulama yetersizlikleri, IMF politikaları ve yaşanan olumsuzluklardır.

Tarımsal politikalara göre en çok uyulması gereken ilkeler, uygun teknoloji ve politika enstrümanlarını kapsayarak ve çiftçileri cesaretlendirerek pazarlama gücünü arttırmak, gıda sektöründe araştırmalar yaparak çevresel bilinci sağlayıp üretici ve tüketicilerle tarımsal gelişmeyi sağlamaktır. (SPO, 1999:41) Ancak ülkemizde teknoloji düzeyinin düşük olması ve yaşanan krizlerden çiftçilerin büyük yara alması ve pazarlama sorunlarının hâlâ ciddi boyutlarda olmasından dolayı tarımsal gelişme sağlanamamıştır.

4 Mart 2004 tarihinde başlayan ve en son 5 – 7 Mart 2004 tarihlerinde Türkiye genelinde etkili olan ve yaklaşık 24 ilde arka arkaya meydana gelen aşırı yağış, rüzgâr ve sel, tarım arazilerinin önemli oranda zarar görmesine sebep olmuştur. Sel felaketinin çiftçimize bilânçosu 68 trilyondur TL'dir. Bunun hemen akabinde yaşanan

don olayı pek çok meyve, bağ ve zeytinlikleri etkilemiştir. Nisan ayı başında yaşanan don olayından dolayı oluşan zarar 1,5 katrilyondur TL'dir. (TZOB, 2003:8)

Tüm bu sorunlara rağmen, yapılacak pek çok şey vardır. Bunların bazıları şunlardır:

— Çiftçiye verilen kredilerin vadesi uzatılmalı, özellikle yetiştirilen ürünün hasat zamanı sonuna denk getirilmelidir.

— Çiftçilerden katma değer vergisi alınmamalı, daha evvel alınanlar ise iade edilmelidir. Çünkü katma değeri zaten tüketici ödemektedir.

— Doğrudan gelir desteğinden küçük üreticiler de tam olarak yararlanmalı ve özellikle ürünün ekiminden önce bu destek sağlanmalıdır. Doğrudan gelir desteğinden faydalanmak isteyen çiftçiler, arazilerini tapulaştırmalıdır. Çiftçilerden tapu intikallerinde alınan vergi, resim ve harçlar alınmamalı ya da daha sonraya ertelenmelidir.

— Çiftçilerin durumu iç açıcı olmadığından çoğu emeklilik primini ya da bağ – kur primini ödeyememektedir. Bu primler devlet tarafından karşılanmalıdır.

— Sınır ticaretinde güvenlik önlemleri sıkılaştırılmalı, çiftçilerimiz haksız rekabete karşı korunmalıdır.

— Devlet tarafından üretim artışı sağlayan girdilerin ve teknolojinin kullanımı teşvik edilmelidir.

— Bazı ürünlerin ithaline sıcak bakılıp bunların işlenerek ihraç edilmesi teşvik edilmelidir. Örneğin Türkiye, ayçiçeği ithalatçısı iken, ayçiçeği yağını ihraç etmektedir.

— Destek uygulamasının daha etkili ve daha verimli hale gelebilmesi için, kaynak kullanımına tahsis edilen kaynakların azaltılması, buna karşılık nakit desteklerin artırılması gerekir. (Yücel, 2001:125)

— Sulama problemleri çözülmelidir. Ancak, bu çok uzun zaman alacağından en azından sulama için elektrik fiyatları düşürülmelidir.

—Dampingli ürünlerin ülkeye girişi kesinlikle önlenmeli, yerli üretici korunmalıdır. Rekabet gücü düşük olan çiftçilerin şartlarında iyileştirmeler yapılmalıdır.

1.6. Türk Tarımını Riske Eden Faktörler

Ülkemizde 1980'den sonra uygulanan yanlış politikalar ekonomide derin etkiler yapmıştır. Nitekim 24 Ocak 1980 kararlarıyla dış politikada da yükler artmış, uygulanan IMF politikaları tarımın da tükenmesine yol açmıştır.

1.6.1. Doğrudan Gelir Desteği

14 Mart 2000'de Resmi Gazete'de yayımlanan kanunla Doğrudan Gelir Desteği Sistemi oluşturulmuştur. Doğrudan Gelir Desteği Sistemi hiçbir ülkede tek başına uygulama alanı bulamaz. Birçok ülke DGD sisteminin önemli araçlarını (fiyat politikası, maliye politikası vb.) uygulamaktadır. Doğrudan Gelir Desteği GSMH'nin % 1'lik kısmını oluşturur. Ülkemizde de ilk olarak Polatlı pilot bölge seçilerek uygulanmıştır. Sistemin temeli, 1 – 199 dönüm araziye sahip olanlara (tapulu olmak kaydıyla) karşılıksız olarak parasal yardım yapılmasıdır. 199 dönümden fazla araziye sahip olanlara 199 dönümü kadar gelir desteği sağlanır. Polatlı'da denenilen bu sistem, daha sonra Adıyaman, Trabzon, Antalya ve oradan sonra da yurt geneline yayılmıştır. OECD ülkelerinde çiftçiye verilen desteklerin dekar başına ortalama tutarı 36\$ düzeyindedir. Türkiye'de bu desteğin mevcut uygulamada desteklenen ürünler için dekar başına 19\$ düzeyinde olması yönünde hesaplamalar bulunmaktadır. DGD ile Türkiye'de öngörülen destek ise, dekar başına 5\$ mertebesinde. DGD'nin kapsamlı bir biçimde uygulanması durumunda bunun dahi verilebilmesi olanaksız görülmektedir. Çünkü mevcut destekleme sadece seçilmiş ürünlerde yapılırken, DGD sisteminin mantığı gereği tüm tarımsal ürünler kapsamak durumundadır. (Kafaoğlu, 2002:48)

1.6.2. IMF İle İlişkiler

IMF'ye sunulan niyet mektuplarında, destekleme programlarında fakir çiftçilerin çok az yararlandığı, zengin çiftçilerin daha da zenginleştirildiği ifade edilmektedir. Başta, pilot bölge seçilerek uygulanan Doğrudan Gelir Desteği 2002 yılı sonuna doğru ülke geneline yayılmıştır. Ancak, ifade edildiği gibi düşük maliyetli bir politika olmadığı görülmüştür. IMF'den alınan kredilerde çoğu zaman tarımda desteklerin azalması ifade edilmektedir.

IMF ve gelişmiş ülkeler, yurtiçi üretimimizi desteksiz bırakmamızı istemektedir. Ancak kendi ülkelerinde destekleme programları büyük açıklara rağmen devam etmektedir. Bundaki en büyük amaç, az gelişmiş ülkelerin merkeze bağlılığının sürdürülmesidir.

1.7. Türk Tarımının Geleceği

Ülkemizde tarım sektöründe yaşanan sorunlardan dolayı gelecek için karamsar bir tablo çizeriz. Tarımsal alt yapıımız oluşamadığından ve zaman alacağından kısa vadede mucizeler beklemek anlamsızdır. Dünyada her şey rekabet içindedir. Tarım da bundan payını almaktadır. Mallarımız kalitesiz olduğundan ve dışa karşı korumacılık az olduğundan tarımsal ihracat zamanla yerini ithalata bırakmıştır. Uygulanmak istenen AB Tarım Politikalarına doğrudan uyum sağlamak kısa vadede zordur.

Sektörde değişim ve gelişim zaman alıyor, hesaplanmış adımlarla beraber sabır gerektiriyor. Tarımda kaplan yavrusu olmak, sanayide kaplan olmaktan çok daha zor. Bir yandan dünya piyasası koşullarındaki en az 15 yıllık olası değişiklikleri takip edip diğer yandan bu değişikliklerin ulusal yansımalarını hesaplayarak gerekiyorsa önlem paketi tasarımına girişmek ön şart haline geliyor. (TÜSİAD, 2005:145) En önemlisi de rekabet gücü kazandırmaktır. Bu da zaman almaktadır.

Kriz sonrası Türkiye'de tarım için bir sermaye piyasasından, kredi kaynağından söz etmek imkânsız. Bunun da en önemli nedeninin toprak piyasası olmadığı için, ipotek karşılığı kredi sağlayamamak olduğu söylenebilir. İstihdam yaratabilmenin en büyük

koşulu mevcut niteliklerin artırılması, yeni nitelik kazandırılması, eğitim olarak sıralanabilir. (ASOMEDYA, 2004:31)

Kısacası, tarım sektörünün durumu iç açıcı değildir. Kısa vadede de mucizeler beklemek anlamsızdır. Avrupa Birliği tarım politikaları her geçen gün değişmektedir. Bu yüzden, buna uyum da giderek zorlaşmaktadır. Zamanla tarımsal alt yapı kurulmalı, desteklemelerden herkesin aynı oranda yararlanması sağlanmalıdır. Müzakere sürecine başladığımız şu günlerde mallarımızın kalitesinin artırılması ve rekabet gücü kazandırılması bize gelecek için umut verecektir. Birçok aday ülkeden daha iyi durumda olduğumuzdan sonuç çok kötü değildir.

1.8. Türkiye’de Tarımsal Destekleme Sistemi

Tarımsal destekleme sistemi, her ülkede farklı miktarlarda uygulanabilmektedir. Devlet tarıma yapacağı müdahaleler ile tarımsal hayatı canlandırır. Üretici ve tüketicileri her türlü fiyat dalgalanmalarına karşı korur. Devlet, hem üreticileri hem tüketicileri korumak için piyasaya müdahalede bulunur. Teknoloji kullanımını arttırmak için mücadele eder. Tarımsal destekleme politikaları içinde günümüzde en çok dikkat çeken, doğrudan gelir desteğidir. Aşağıda bütün destekleme politikaları incelenecek ve ülkemizin geleceği hakkında bir analiz yapılacaktır.

1.8.1. Desteklemenin Amaçları ve Tarihçesi

Tarımsal destekler ülkemizde farklı şekillerde uygulanmaktadır. Desteklemenin temel amacı, fiyat dalgalanmalarına karşı üretici ve tüketicilerin gelir kaybı yaşamasını önlemek ve daha adil bir gelir dağılımı sağlamaktır. Böylece tarımsal ürün fiyatlarında istikrar sağlanacak ve bölgeler arası değişiklikler önlenecektir. Devlet, ülke içinde tarımı geliştirmek, mevcut sorunları çözmek için desteklemeye ihtiyaç duymaktadır. Ülkemiz son 20 yıla kadar kendine yeten bir ülkeydi. Ancak, zamanla bunu kaybetti. Tarım sektörünün önemi zamanla yitirmeye başlandı. Tarım sektörü diğer endüstrilere hammadde sağladığından zamanla önemi kavrandı. Desteklemeler arttı. Ülkemizde, teknoloji yaratma hızı çok düşük seviyede olduğundan tarımsal ürünleri ihraç eder. İktisadi kalkınma için ihracat şart olduğundan tarımda destekleme de şarttır.

Böylece, tarım ürünleri arttırılacaktır. Ülkemiz gelişmekte olan bir ülkedir. Kalkınma için sanayi sektörü yeterli olmadığından bunu tarımla yapmaktadır.

Gelir Vergisi Kanunu'na göre, çiftçilerden satın alınan mahsuller ve hizmetler için yapılan ödemeler üzerinden % 1 – 4 arasında vergi kesilmektedir. Doğrudan gelir desteği ve alternatif ürün ödemelerinde ise kesinti oranı sıfırdır. Gerçek usulde vergilendirilmeyen (yani defter tutmayan) çiftçilerde bu kesinti (stopaj) nihai vergi mahiyetindedir. Bunlar gelir vergisi beyannamesi vermemektedir. Kanundaki işletme büyüklüğü ölçülerini aşan çiftçiler ise gerçek usulde yıllık beyan esasına göre vergilendiriliyorlar. Ancak, kimse bu ölçüleri aşmadığı için (çünkü ölçüler çok yüksek belirlenmiş) herkes stopaj yoluyla vergiye tabi tutuluyor. Daha doğrusu tarım vergilendirilemiyor. Asgari ücret üzerinden dahi önemli oranda vergi alınırken, çiftçilerden neredeyse hiç vergi alınmaması çok gariptir. (Maliye Haber, 2005:9) Bu da tarımsal desteklemenin diğer boyutunu göstermektedir. Günümüzde çiftçilerin kaldığı zor durum aşikârdır. Bu yüzden gelir güvencesi sağlanmaktadır. Ancak, yapılan desteklerin ihtiyacı olanlara ulaşmasını sağlamak en önemli amaçlardan biridir. Desteklemede bölge ayrımı yapılmamalı, özellikle gelir düzeyi düşük çiftçilerin bundan yararlanması sağlanmalıdır. Ülkemiz, tarımsal destekleme sistemini uygularken bazı araçlar kullanır. Bunlar, Pazar fiyat desteği, dolaylı gelir desteği, doğrudan gelir desteği, taşımacılık hizmetleri, vergilerde muaflar gibi araçlardır. Bu araçlar içinde en önemlisi doğrudan gelir desteğidir. İleride bu konu ayrıntılı olarak incelenecektir.

Tarımsal destekleme sistemi Cumhuriyetin ilk yıllarına dayanmaktadır. Osmanlı'nın son zamanlarından itibaren de destekleme politikaları vardı. Ancak, mevcut destekler sadece tüketiciyi desteklemekte, üreticiye ise pozitif bir destek sağlamamaktadır. Bu yüzden yerli üreticinin ülkemizde yabancı firmalarla rekabet edebilme gücü azalmıştır. Tüketiciler malları daha ucuza satın alabilmiş, ancak rekabet gücü düşük olan üreticiler faaliyetlerini devam ettiremez hale gelmişlerdir. 1929 Dünya Ekonomik Krizinden sonra üreticiyi desteklemek daha önemli hale gelmiştir. 1932'de düşen buğday fiyatlarını yükseltmek için Buğday Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun, üreticilerin hakkını gözeten ilk kanun olduğu için önemlidir. Böylece, devlet buğday alıp satarak buğday fiyatlarını kontrol altına almıştır. 1929 Dünya Ekonomik

Krizinden sonra liberalizm ağır darbe almıştır. Keynesyen İktisat doğmuştur. Devletin ekonomideki rolü artmıştır. Ancak, yeni kurulan bir cumhuriyet yatırım yapma lüksüne sahip değildi. Zamanla ekonominin en önemli konusu tarım olmuştur. 2. Dünya Savaşından sonra tarıma ayrılan kaynaklar arttırılmış, tarımsal üretim aşırı düzeyde arttırılmıştır. Türkiye kendi kendine yeter hale gelmiştir. 1951’de fındık üreticileri Fiskobirlik tarafından desteklenmeye başlamıştır. İzleyen yıllarda Et ve Balık Kurumu tarafından et fiyatları kontrol altına alınmış, kesilen etler satın alınmıştır. 1960’da tarım sektörü gelir vergisi kapsamına dâhil olmuştur. 1970’lere doğru tiftik desteklenmiş ve destekleme diğer ürünlere de yansımıştır. İzleyen yıllarda, Çaykur, Tarih, Güneydoğu Birlik, Tekel yönetimi, Sümerbank gibi kuruluşlarca çay, incir, üzüm, zeytin, haşhaş vs. destekleme kapsamına dâhil edilmiştir. 1974 Petrol Krizi, ekonomide bir dönüm noktası olmuştur. Keynesyen ekonomi ağır darbe almıştır. 1929 Dünya Ekonomik Kriziyle rafa kaldırılan liberalizm, kurtarıcı olarak benimsenmiştir. Devletin ekonomiye müdahalesi hoş karşılanmamış, tarımsal desteklemeler azaltılmıştır. Teknoloji giderek önem kazanmış, ancak gelişmekte olan ülkelerde teknoloji yaratma hızı çok düşük olduğundan ülkemiz de sorunlarla karşılaşmıştır. Bu yıllarda ihracat önem kazanmış, ülkemiz de ithal ikameci bir politika izlemiştir. Artan dış ticaret açıkları ülkemizin kendi kendine yeterliliğini azaltmıştır. Ülkemizde tarımı desteklemek giderek zorlaşmış, artan dış ticaret açıklarından dolayı ülkemiz ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Tarımı destekleyen kuruluşlar arasında işbirliği sağlanamadığından çiftçimiz yetim bırakılmıştır.

1993 yılında tütün ve pamukta ilk defa prim sistemi uygulanmıştır. Ülkemizde 2000’li yıllara kadar farklı biçimlerde ve miktarlarda uygulanan destekleme politikaları, uygulamadaki istikrarsızlıklar ve üreticilere adil bir biçimde ulaşmaması nedeniyle olumlu sonuçlar doğurmamıştır. Tarımsal üretim artış hızı gerilemiş, tarımsal ithalat artmış, üretici gelirleri reel olarak azalmış, desteklemelerin üretim planlamasına yönelik uygulanmaması nedeniyle hayvansal ürünler, bitkisel yağlar, pamuk gibi ürünlerde üretim açığı olurken, tütün, fındık, çekirdeksiz kuru üzüm gibi ürünlerde ise arz fazlası ortaya çıkmıştır. (İzmir Ticaret Borsası Dergisi, 2003:33) Desteklenen ürünlerin kapsamı zamanla daraltılmış, çay, yer fıstığı, kuru üzüm gibi ürünlerde desteklemeler ortadan kalkmıştır. Zamanla desteklemenin enflasyon yarattığı görüşü

benimsenmiş ve desteklenen ürünler her geçen gün azalmıştır. Destekleme fiyatlarındaki artış enflasyonu da arttırdığından bu fiyatın azaltılması öngörülmüştür. 1995'ten sonra doğrudan gelir desteği uygulaması tartışılmış, 1999'da IMF'ye verilen niyet mektubuyla doğrudan gelir desteğine geçileceği bildirilmiş ve 14 Mart 2000'de yürürlüğe girmiştir. Desteklerin boyutunu ilerleyen kısımlarda inceleyeceğiz.

1.8.2. Ülkemizde Tarımın Desteklenmesine Neden Olan Faktörler

Her ülkede tarım sistemi desteklenmektedir. Tarımsal ürün fiyatlarındaki dalgalanmalardan dolayı üreticiyi ve tüketiciyi korumak için desteklemeler ve müdahaleler şarttır. Ülkemizde özellikle son yıllarda çiftçilerin maruz kaldığı zor durum, ülkemiz için tarımın ve tarımsal desteklemenin önemine işaret eder. Tarımdan elde edilen hâsılat diğer sektörlerle nazaran daha azdır. Üretici ve tüketicinin yaşayacağı fiyat dalgalanmalarına karşı ülke ekonomisinde üretim artışı sağlanmalıdır.

Son yıllarda ihracatın giderek önem kazanması üzerine, teknolojiden yoksun olan gelişmekte olan ülkeler tarım kanalıyla ihracat yapmaktadır. Üretim artışı sonucu ihracat artacak, ithalat azalacaktır. Bu durum, dış ticaret dengesini olumlu yönde düzelterek, ülkenin refahını arttıracaktır. Kendi kendine yeterlilik ülkeler için çok önemlidir. 1980'lere kadar Türkiye, kendi kendine yeten sayılı ülkelerden biriydi. Ancak, günümüzde bundan söz edemiyoruz. Kendi kendine yeterlilik sağlandığında tarımsal ihracat artacak, tarım ürünlerinde ithalat olmayacak, ülkenin refahı artacaktır. Bunun için de destekleme şarttır.

Ülkemizde son yıllarda çiftçilerin gelirinin çok düşük olması, ürettiğini maliyet fiyatına satmak zorunda olması çiftçileri çıkmaza itmiştir. Ekonominin en önemli kilometre taşlarından biri olan tarımı ayakta tutmak için desteklemeler kaçınılmazdır. Böylece, gelir düzeyi yükselen üreticilerin üretimi artacak, ekonomi canlanacaktır. Ülkelerin tarımsal açıdan kendine yeterliliklerinin sağlanması ve bağımsız bir tarım politikası desteklemenin gerekliliğini gösterir. Desteklemeler, azalan oranda da olsa devam edecektir, devam etmek zorundadır. Güçlü bir tarım sektörü kaderine terk edilemeyeceği için desteklemeler kaçınılmazdır.

1.8.3. Tarımsal Desteklemenin Genel Çerçevesi

Tarımsal destekleme her ekonomide tarımdaki en önemli konulardan biridir. Devlet ekonomiye müdahale etmekte ve fiyat politikası kanalıyla desteklemeler yapmaktadır. Devlet, üretici ve tüketicileri fiyat dalgalanmalarına karşı korur. Belli ürünler destekleme kapsamına alınır. Bu ürünler için taban fiyatı belirlenir ve destekleme alımları yapılır.

2000 yılı için yapılan hesaplamalarda OECD ülkelerinin toplam üretici desteklemelerinin aynı ülkelerin tarımsal nüfusuna oranı hesaplandığında 2 745 US \$ / Yıl, tarımsal işgücüne oranı ise 5 272 US \$ / Yıl olarak bulunmaktadır. Tarımsal nüfus başına düşen destekleme miktarı, gelişmiş ülkeler olan Japonya'da 11 149, Norveç'te 9 419, İsviçre'de 9 288, ABD'de 7 843, Kanada'da 5 290 ve AB'de ise 5 494 USD / Yıl olarak bulunmuştur. Aynı oran, gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Polonya'da 136, Meksika'da 259 ve Türkiye'de ise 385 US \$ / Yıl olarak bulunmuştur. Tarımsal işgücü başına düşen yıllık üretici destekleri miktarı ise çok daha vahim bir tabloyu ortaya koymaktadır. Japonya'da 19 822, Norveç'te 20 170, İsviçre'de 27 225, ABD'de 16 298, Kanada'da 10 649 ve AB'de ise 11 781 US \$ / Yıl olan destekler Polonya'da 230, Meksika'da 690 ve Türkiye'de ise 546 US \$ / Yıl olarak bulunmuştur. (İzmir Ticaret Borsası Dergisi, 2003:33) Ülkemizdeki tarımsal destekler yıllara göre farklılık gösterir. Enflasyona neden olduğundan hep aşağılara çekilmek istenir. 1999'da ülkemiz GSYİH'nin % 8,3'ünü desteklere ayırmıştır. OECD verilerine göre, Türkiye'de 1999 yılında 16,1 milyar ABD Dolarıdır. Ancak, bu miktarın yüksekliğine rağmen gerek tarımda çalışanların toplam nüfus içindeki göreceli ağırlığının yüksekliği ve tarımsal desteklerin uygulanmasında var olan sorunlar nedeniyle ülkemizde tarımsal destek programlarından beklenen yararın sağlanmadığı açıktır. (ASOMEDYA, 2000:65) Ülkemizde uygulanan destekler dünya fiyatlarının çok üstündedir. Ancak, çiftçimiz Cumhuriyetten itibaren devlet desteği gördüğünden bu desteklerin kesilmesi ya da azaltılması huzursuzluğa neden olur. Destekler enflasyona da neden olsa, ülke ekonomisini kötü duruma da götürse yine de azalan oranlı olarak devam eder, devam

etmek zorundadır. Ancak, görülen odur ki, sorun desteklerin değil tarımsal nüfusun yüksekliğidir. Bundan dolayı destekler de büyük yer tutmaktadır.

1.9. Tarımsal Destekleme Politikası

Ülkemizde Cumhuriyetten beri tarımsal destekleme vardır. Osmanlı zamanında tüketiciler korunurken, Cumhuriyetten itibaren üreticiler de korunmaktadır. Fiyat yoluyla destekleme en popüler destekleme biçimlerindedir. Destekleme alım miktarları ve üreticilerine yapılan ödemeler ise şöyledir:

Tablo 15: Bazı Tarımsal Ürünlerin Destekleme ve Alım Fiyatları

(TL/KG)

ÜRÜNLER	1995	%artış	1996	%artış	1997	%artış	1998	%artış	1999	%artış	2000	%artış	2001	%artış
BUĞDAY	7.000	94	18.000	157	33.000	83	53.000	61	80.000	51	102.000	27,5	164.000	60,8
ARPA	5.250	94	14.400	174	24.750	72	39.750	61	60.000	51	81.600	36	131.200	60,8
ÇAVDAR	4.900	94	13.500	176	24.750	83	39.750	61	56.000	41	71.400	27,5	123.000	72,3
YULAF	4.900	94	13.500	176	24.750	83	39.750	61	56.000	41	76.500	36,6	123.000	60,8
ÇELTİK	25.000		46.000	84	90.000	96	155.000	72	225.000	45	290.000	28,9	395.000	36,2
MISIR	6.300	119	17.100	171	29.700	74	47.700	61	68.000	43	91.800	35	155.800	69,7
PAMUK	40.000	122	70.000	75	140.000	100	195.000	39	230.000	18	380.000	65,2	680.000	78,9
TÜTÜN	250.000	76	500.000	100	900.000	80	1.400.000	56	1.750.000	25	2.200.000		3.000.000	36,4
ÇAY	12.000	100	25.000	108	50.000	100	82.000	64	118.000	44	162.500	37,7	250.000	53,8
Ş.PANCARI	2.500	150	4.400	76	11.000	150	16.500	50	27.000	64	33.750		50.000	48,1
SOYA	15.000	76	29.500	97	58.000	97	90.000	55	110.000	22	135.000	22,7	335.000	148,1
AYÇİÇEĞİ	18.000	112	35.000	94	65.000	86	110.000	69	130.000	18	165.000	26,9	325.000	97
FINDIK	80.000	78	166.000	108	400.000	141	675.000	69	1.020.000	51	1.100.000	7,8	1.500.000	36,4
ANTEP FISTIĞI	-		300.000		450.000	50	1.300.000	189	1.900.000	46	2.400.000	26,3	2.750.000	14,6
KURU İNCİR	57.500	130	90.000	57	220.000	144	350.000	59	600.000	71	700.000	16,7	1.300.000	85,7
Ç.SİZ KURU ÜZÜM	40.000	135	82.500	106	160.000	94	260.000	63	405.000	56	550.000	35,8	800.000	45,5
ENFLASYON		88,5		74,6		81		70,2		55,8		38,9		78

Kaynak: www.tarim.gov.tr

Tablodan da görüldüğü üzere, en çok alım miktarı buğday için yapılmakta ve buna dair üreticilere en çok buğday üzerinden ödeme yapılmaktadır. Zeytinyağı alım miktarları dalgalı bir seyir izlediğinden üreticilere yapılan ödemeler de farklı bir yapı haline gelmiştir. Soya fasulyesinde de alım miktarları düşüş göstermekte, üreticilere yapılan ödemeler de dalgalı bir seyir izlemektedir. Bu yüzden ülkemizin temel ithalat ürünlerinden birisi de soya fasulyesi olmaktadır.

Şimdi de destekleme biçimlerini ele alalım:

1.9.1. Pazar Fiyatı Desteği

Hükümetler tarafından Bakanlar Kuruluna verilen bir yetkiyle desteklenecek ürünün hangi fiyattan satın alınacağı tespit edilip destekleme alımı yapacak kuruluşlar görevlendirilir.

1929 Dünya Ekonomik Krizinden sonra önemli yer bulan “Pazar fiyatı desteği”, 1932’deki Buğday Koruma Kanununda kendini göstermiş, yıllar itibariyle desteklenen ürünlerin sayısı artmıştır. Pazar fiyatı desteğine tabi olan ürünler fiyat dalgalanması yaşayan ürünlerdir. Birçok üretici tarafından üretilen, üretici, tüketici ve devlet tarafından önemi haiz olan ürünler için destekler ön plandadır. Ülkemizde 5 Nisan 1994 Kararlarıyla haşhaş, şeker pancarı, tütün ve hububat desteklenen ürünler kapsamında yer almış ve yıllar itibariyle çeşitli sınırlamalar getirilse de destekleme alımları yine de sürmüş, ancak maliyetli olduğundan tarımsal üretim teşviki son bulmuştur. Günümüzde de “Pazar fiyat desteği” önemli desteklerden biri olarak devam etmiştir.

1.9.2. Girdi Desteği

Girdi desteği, özellikle gübre desteği olmak üzere, tohum desteği, tarımsal ilaç desteği, damızlık hayvan desteği, faiz kolaylığı ve sulama yardımları ve elektrik desteği gibi uygulamalardır.

Tarımsal destekleme politikalarının en önemli parçalarından biri de girdi sübvansiyonlarıdır. Girdi sübvansiyonlarının en önemlileri şunlardır:

— Sermaye Taahhütleri: Gümrük vergisi indirimleri, teşvik kredileri ve gelir vergisi indirimlerini içermektedir.

— Faiz Olanakları: Kısa dönemli yatırım kredileri enflasyonun ve piyasa faiz oranının altındaki bir faiz oranı ile sağlanmaktadır.

— Gübre Destekleri: 1961’den beri her türlü kimyasal gübrenin fiyatını hükümet belirlemektedir. 1997’de kg. başına verilecek nominal TL ile gübre sübvansiyonlarının sabitlenmesine karar verilmiştir. Bu politika tutarsa, gübre fiyatları önemli oranda

azalacaktır. Nitekim günümüzde de gübreye verilen sübvansiyonlarda önemli azalma görülmüştür. (Valdés, 2000:93)

— Diğer girdi sübvansiyonları ise, tohum sübvansiyonları, yetiştirme hizmetleri ve sulama sübvansiyonlarıdır. Girdi desteklerini genel bir hatta ele alırsak;

—Gübre Desteği: 1960’larda başlayan gübre desteği uzun yıllar devam etmiştir. Özellikle, 1974 Petrol Krizinden sonra gübre fiyatlarındaki ani artışlar ülkemiz için gübrenin desteklenmesini daha önemli hale getirmiştir. Ülkemizde gübrenin ithali ve yurt içinde dağıtımını Türkiye Ziraat Donatım Kurumu (TZDK) yapmıştır. Hatta TZDK yurt içi gübre fiyatını dünya fiyatlarının üstünde tutmuş, yüksek fiyatlardan gübre alımı yaparken çok ucuza üreticilere gübre satmıştır. Ortaya çıkan farkları da Hazine karşılamıştır.

1986’da üreticilere gübre desteği altında yılda 2 kez ödeme yapılmıştır. Daha sonra ise destekleme miktarları azaltılmıştır. Zamanla üreticilere yapılan gübre desteği kaldırılmış, gübrelerin çeşitlerine yönelik gübre dağıtımında yer alan kuruluşlara ödemeler yapılmıştır.

—Tohum Desteği: 1985’teki Tohumluk Teşvik Kararnamesi uyarınca çeltik, patates, soya fasulyesi, bezelye, nohut, yem bitkileri vs. gibi tohumluklar destekleme kapsamına alınmış, tohum ve fidan üreticilerine kg ya da fidan başına desteklemeler yapılmıştır. Destekleme, T.C. Ziraat Bankası tarafından yapılmıştır.

Tohumluk ithalat yapanlar zamanla destekleme kapsamından çıkarılmıştır. 31.12.2001 tarihinden itibaren tohum desteklemesine son verilmiştir.

—Tarımsal İlaç Desteği: Bulaşıcı bitki ve hayvan hastalıklarına karşı yapılan desteklemeyi ifade eder. 1985’e kadar devlet kanalıyla yapılan tarımsal ilaç desteği 1985’den sonra ihale usulüyle yapılmıştır. 1987’de kullanılan tarımsal ilaçların fatura bedelinin % 20’sine tekabül eden desteklemeler, 1999’da % 30 değerine çıkmıştır. Desteklemeler Şubat, Nisan, Haziran, Ağustos, Ekim ve Aralık aylarında verilmektedir. 2 aylık dönemler itibarıyla verilen desteklerin ödemesini T.C. Ziraat Bankası yapmaktadır. 31.12.2001 tarihinden itibaren tarımsal ilaç desteğine son verilmiştir.

—Damızlık Hayvan Desteği: Damızlık belgesine sahip olan hayvanlara verilen destekleri ifade eder. Ödemeler her yıl Ocak ayı içinde kararlaştırılmış olup, T.C. Ziraat Bankası'nın onaylanmış satış belgesiyle ödeme yapılmaktadır. Geliştirme ve Destekleme Fonu tarafından destekleme yapılır.

Destekleme kapsamına 100 000 baş hayvan alınmıştır. Kişi ya da kuruluşlar ise, 50 – 500 baz damızlık hayvan için destekleme ödemesine tabi tutulmuştur.

—Faiz Kolaylığı: Üreticilere tarımsal üretimi ve toplumsal refahı arttırmak için cari faiz düzeyinden daha düşük bir oranda verilen kredileri ifade etmektedir. Üreticiler bu sayede üretim için gerekli mekanizmaları harekete geçirecek, üretimini arttıracaktır.

Organik tarım yapanlara işletme veya yatırım kredisi olarak % 60, sertifikalı tohum üretiminde işletme kredisi olarak % 50, hayvansal üretime yönelik işletme ve yatırım kredilerinde % 40, sertifikalı tohum ve meyve fidanı kullanımı ve üretimi için işletme ve yatırım kredisi olarak % 40, tarımsal AR – GE (Araştırma –Geliştirme) yatırım için % 40, su ürünleri yetiştiriciliği için işletme ve yatırım kredisi olarak % 30 ve kontrollü örtü altı yetiştiriciliği için % 30 banka faizi indirimi uygulanacaktır. Bu kapsamda açılacak yatırım kredilerine azami 3 yıl, işletme kredilerine ise azami 1 yıl vade tanınmaktadır. Su ürünleri yetiştiriciliği alanında verilen işletme kredilerinin vadesi ise azami 18 aydır. (Eraktan, Abay, Miran ve Olhan, 2004:49)

—Sulama Yardımları ve Elektrik Desteği: Sulama sorunu uzun yıllar tarımda tartışılmıştır. Günümüzde bile sulama sorunları yaşanmaktadır. Yurdumuzda su devlet tarafından Devlet Su İşleri (DSİ) kanalıyla yürütülmektedir. Kamu ya da özel su şebekelerinden yararlanan çiftçiler bunun için hiçbir ücret ödemezken, sulak yerlerde üretim yapan ve Devlet Su İşleri'nin desteğini alan üreticiler kullandıkları su için maliyet fiyatının altında ücret ödemektedir. Böylece, üreticilerin sudan geniş bir şekilde yararlanması sağlanmış ve üretimin artırılması amaçlanmıştır.

Elektrik desteği ise, 1985'ten itibaren tarımsal sulama için kullanılan elektrik ücretinde yapılan indirimleri ifade eder. Birçok alanı kapsayan bu destek, barajların yapılmasıyla kendini göstermiş, sulama sorununa çözüm olmaya çalışmıştır. 31.12.2001 tarihinden itibaren elektrik fiyatlarında indirim uygulamasına son verilmiştir.

1.9.3. Teşvikler

Tarımsal üretimi teşvik etmek için, süt ve et ürünlerinde teşvik primi uygulaması söz konusu olmuştur. 3 Mayıs 1987'den itibaren süt üreticilerine kapasite kullanım oranları göz önüne alınarak litre başına teşvik primleri verilmektedir. Verilecek teşvik primlerinin miktarı Para ve Kredi Kurulunca belirlenir. Teknolojiden yoksun olan işletmelerin üretim düzeyini arttırmayı amaçlayan teşvikler 31.12.2001'de sona erdirilmiş, daha sonra çıkarılan bir kanunla bu desteklere tekrar başlanmıştır. Destekleme T.C. Ziraat Bankası aracılığıyla yapılmaktadır. Desteklemenin başlamasından itibaren beher litre süt için 5 000 TL süt teşvik primi ödemesi yapılırken, daha sonra gruplara göre, 10 000, 20 000 ve süt satan kayıtlı işletmeler için 40 000 TL süt teşvik primi ödenmektedir.

Et teşvik primi ise, Mayıs 1990'da başlamıştır. Teşvikler kırmızı ve beyaz eti kapsamaktadır. Ödemeler T.C. Ziraat Bankası tarafından yapılmaktadır. Kırmızı et için destekleme primi kg başına 400 TL iken zamanla bu prim yükseltilmiştir. Geliştirme ve Destekleme Fonu tarafından prim ödemeleri için gerekli kaynak tahsis edilmiştir. Bu kapsamda Et ve Balık Kurumu tarafından işletilen et ürünleri destekleme kapsamında yer alıp, özel mezbahalarda yapılan kesimler için destekleme primi ödenmiştir. 31.12.1994 tarihinden itibaren et teşvik primi uygulaması sona ermiştir.

1.9.4. Tazminatlar

Çay için budama, tütün için kota, fındık için gelir farkı ödemesi ve doğal afet ödemeleri gibi tazminatları konu alır.

Çaylık budama tazminatı ödemesi, 5 yıl süreli olarak çay bahçesinin 1/5'i oranında budanmasını öngören projedir. (Daha sonra 10 yıla çıkarılmıştır.) Böylece çay üreticilerinin yaşayabileceği gelir kaybı önlenmiş olur. Tazminatlar T.C. Ziraat Bankası'nca ödenir. Çay üretim ortalamasınının 1/5'i oranında verimin % 70'i göz önünde tutularak tazminat verilir. Ortalama verim 1 000 kg olarak belirlenmiştir. ÇAY – KUR Genel Müdürlüğü tarafından budama harcamaları yapılmıştır.

Tütünde ise, üretim fazlasını önlemek için kota konulması kararlaştırılmıştır. Ancak, 1993'te başlatılmak istenen kotalar yoğun baskılardan dolayı 1997 yılına sarkmıştır.

Ülkemizde tütünde aşırı üretim artışı vardır. Kaliteli ve kalitesiz tütünler bir arada kullanılmaktadır. Bazı tütünlerin üretimine izin verilmemektedir. Bunun için üreticilerin yaşayabileceği gelir kaybını önlemek için 3 yıl boyunca tazminat ödenmektedir. Dünyanın en kaliteli tütünü ülkemizde üretilmektedir. Ancak bunun yanında kalitesiz tütünler de üretildiğinden Dünya Tütün Endüstrisi ile rekabet zorlaşmaktadır. Bu yüzden, tütün ekim alanları daraltılmakta, üretime kotalar konulmakta ya da arazisinde tütün üretiminden vazgeçip başka bir ürün yetiştirecek üreticilere destekleme yapılmaktadır. Ülkemizde, özellikle Adıyaman, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkâri, Malatya, Mardin, Muş, Siirt ve Van'da tütün yerine alternatif ürünler üretenler bu destekten yararlanır. Böylece, tütün üretimi azalmakta, çıkarılan yasalarla da tütün üreticilerinin dünya tütün üreticileri ile rekabet edebilme gücü artacaktır.

Fındıkta ise, aşırı fındık üretimini sınırlandırmak için fındık ekili alanların kontrol altına alınması amaçlanmıştır. 13 ilde (Artvin, Bartın, Düzce, Giresun, Kastamonu, Kocaeli, Ordu, Rize, Sakarya, Samsun, Sinop, Trabzon ve Zonguldak) fındık üretimine izin verilmiş, diğer yerlerdeki fındık bahçelerinin sökülüp başka ürün yetiştirilmesini teşvik etmek için fındık söküm masrafı ya da gelir farkı ödemesi yapılmaktadır. Ancak, son yıllarda fındık üretimimizin azalması ve bu yüzden fındık fiyatlarının yükselmesi yüzünden bu tazminat tartışılmıştır.

Doğal afet ödemeleri ise, ülkemizde meydana gelen, deprem, sel, yer kayması, don, kuraklık, böcek saldırısı, hastalık vb. doğal afetlerden dolayı zarar gören üreticilerin zor durumda kalmalarını önlemek için yapılan yardımları ifade etmektedir. Bu yardımlar, tohum yardımı, canlı hayvan yardımı ya da borç erteleme gibi yardımlardır. Bu yardımlar 5254 sayılı yasayla belirlenmiş, daha sonra bu yasa iptal edilerek 2090 sayılı yasa konulmuştur. Bu çerçevede doğal afetlerden zarar gören çiftçilere yardım fonu getirilmiştir. Bu fonun iptaliyle 2090 sayılı yasa da hükmünü kaybetmiştir.

1.9.5. Prim Ödemeleri

Üreticiye dünya fiyatlarının üzerinde fiyat verilmesi ve böylece üretimin artırılması için ilk olarak 1993'te kütlü pamukta uygulama alanı bulan prim ödemesi, üreticilerin dünya fiyatlarından ürünleri elde etmesini sağlamaktadır. Genellikle ithal edilen

ürünler için uygulanır. Ürünler rekabet gücü sağlar. Bütçe açıklarından dolayı uygulamaya son verilse de 1998'den itibaren tekrar düzenli olarak uygulanmaya devam etmiştir. Desteklenecek ürünler: kütlü pamuk, soya fasulyesi, kanola, zeytinyağı, tiftik, yaş ipek böceği kozası ve yaş çaydır. Bunları kısaca ele alacak olursak:

Kütlü pamuk, yağlık ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, dane mısır ve zeytinyağı gibi ürünlerde üreticilere doğrudan gelir ödemesi yapılır. Ödemeyi T.C. Ziraat Bankası yapmaktadır. Belirlenen hedef fiyatı ile müdahale fiyatı arasındaki fark uyarınca üreticilere destek verilir.

2004 / 19 sayılı BKK Uygulama Tebliği ile 2003 yılı ürünlerinde destekleme primi ödemelerine esas olmak üzere uygulanacak prim tutarı kg başına yağlık ayçiçeğinde 110 000 TL, soya fasulyesinde 115 000 TL ve kanolada 120 000 TL olarak belirlenmiştir. (Eraktan, Abay, Miran ve Olhan, 2004:55) Tiftik ve yaş ipek böceği kozasında ise bu ürünleri üretilen Tiftik Birlik ya da Kozabirlik gibi kuruluşlara satan üreticilere destekleme primi ödenir.

Yaş çayda da üreticilere destekleme primi uygulanmıştır. 2003 yılı için kg başına 50 000 TL olan prim ödemeleri T.C. Ziraat Bankası aracılığıyla yapılmış ve satılan yaş çay yaprağı karşılığında ödeme yapılmıştır.

1.9.6. Alternatif Ürün Desteği

Ülkemizde arz fazlası yaşadığımız fındık, tütün, şeker pancarı gibi ürünlerde arz fazlasını önlemek, bunun için üretimini daraltmak, bunların yerine üretim açığı yaşadığımız ürünlerin üretimini sağlamak için bu alternatif ürünleri üreten üreticilere bir destek sağlamaktadır. Ülkemizde soya fasulyesi, mısır, yem bitkileri, kırmızı mercimek vs. gibi ürünlerde üretim açığı olduğundan üretim fazlası olan ürünler yerine bu ürünleri üretenler, desteklemeden yararlanır.

Fındık üretimi çok olduğundan sınırlandırılmak istenir. Bunun için belirlenen 13 il (Artvin, Bartın, Düzce, Giresun, Kastamonu, Kocaeli, Ordu, Rize, Sakarya, Samsun, Sinop, Trabzon ve Zonguldak) haricindeki yerlerde fındık bahçelerinin sökülmesi, sökülme masraflarının ödenmesi, yerine üretilecek alternatif ürünün üretimini teşvik

etmek ve üreticinin yaşayabileceği gelir kaybını önlemek için bir yıllık gelir kaybı ödemesi yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca, alternatif ürün üretmeyi kabul eden üreticilere bilgi ve teknik yardım verilmesi, hasat ve bakım ödemeleri yapılması kararlaştırılmıştır. Ödemeleri Bakanlık adına T.C. Ziraat Bankası yapmaktadır.

Tütünde ise, üretim fazlalığını önlemek için, özellikle Doğu ve Güneydoğu Bölgesindeki bazı iller için tütün üretmek yerine alternatif ürün üretmeyi kabul eden üreticilere, 1 yıllık girdi, bakım ve hasat masraflarının ödenmesi ve sadece bir kez 1 yıllık net gelir farkının ödemesi yapılacaktır. Ödeme uluslararası kuruluşlarca yapılacaktır. Hemen hemen her üründe dünyanın en kaliteli ürünü ülkemizde üretilmektedir. Ancak, tütün yabancı kuruluşlarca desteklenmektedir.

Şeker pancarında ise, aşırı üretim olduğundan üretim kısılmak istenir. Bunun yerine alternatif ürün üretenler desteklenir. Destekleme T.C. Ziraat Bankasınca yapılır. Şeker pancarı yerine alternatif ürün olarak, mısır, ayçiçeği, soya fasulyesi ve yem bitkisi ekimi halinde dekar başına yapılacak ödeme tutarları belirlenmiştir. Mısır için 132 Milyon TL, ayçiçeği için 126 Milyon TL, soya fasulyesi için 116 Milyon TL ve yem bitkisi için 94 Milyon TL ödeme yapılması öngörülmektedir. (Cesur, 2004:108)

1.9.7. Mazot Desteği

Mazot, çiftçiler için oldukça önemlidir. Benzine ve mazota gelen sürekli ve aşırı zamlardan dolayı çiftçinin üretim maliyetini düşürmek için tarımda kullanılan mazot desteklenmiştir. Bu destekler bedava mazot şeklinde ya da dekar başına mazot için ödeme yapılması şeklindedir. Genel olarak uygulanan mazot desteği, % 40 oranında daha ucuza mazot sağlamaktır. Ülkemizde kayıtlı alanlar için, dekar başına 3,9 Milyon TL ödeme yapılmaktadır. Çiftçiler böylece üretim maliyetlerini düşürmekte ve üretimini arttırmaktadır.

1.9.8. Hayvancılık Desteği

Hayvancılık desteği hakkındaki kanun 5 yıl süreli olarak 2000 – 2004 yılları arasında uygulanmıştır. Ülkemizde hayvancılığın gelişimi ve üreticilerin refahı için bu destekler oldukça önem taşımaktadır.

Yem bitkilerinin üretimini teşvik etmek için, yem bitkilerinin ekiminde kullanılan giderlerin bir kısmı üreticilere doğrudan ödenir. Hayvancılık desteğinde üreticilere belgeli damızlık sığırlar için ödeme yapılır. Damızlık belgesi verilmiş hayvanları satın alan üreticilere hayvan fiyatının % 30'u oranında ödeme yapılmaktadır. Ayrıca, Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca belirlenen oranlarda besi hayvanı yetiştiricilerine bir kereye mahsus olmak üzere doğrudan destek sağlanır.

2000 / 467 sayılı BKK'nın 2003 / 16 sayılı Uygulama Esasları Tebliğinde değişiklik yapılmasına dair 2004 / 7 Tebliğe (28.02.2004 tarih ve 25387 sayılı RG) göre soy kütüğüne kayıtlı sığırlardan suni tohumlama sonucu doğan buzağılara 2004 yılı için 60 Milyon TL ve önsoy kütüğüne kayıtlı sığırlardan suni tohumlama sonucu doğan buzağılara 2004 yılı için 30 Milyon TL teşvik primi ödemesi yapılır. (Eraktan, Abay, Miran ve Olhan, 2004:56)

Süt işletmeleri için üretilen beher litre süt için % 50 oranında süt teşvik primi verilirken, süt işletme tesislerine süt satan kayıtlı işletmelere beher litre süt için 40 000 TL süt teşvik primi ödenir. Destekleme kapsamındaki iller, İstanbul ve Çanakkale'nin Avrupa Yakası, Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ'dır.

Deniz ürünlerindeki destekler ise, sadece birkaç balık türüyle sınırlıdır. Alabalık, çipura ve levrek için kg başına 400 000 TL destekleme ödemesi yapılır.

1.9.9. İhracat Desteği

Ülkemizde tarım ürünlerine uygulanan ihracat desteği, tarım ürünlerimizin uluslar arası arenada rekabet gücünü arttırır, tarıma verilen sübvansiyonlarla da ihracatı arttırır. İhracatın desteklenmesi için verilen sübvansiyonlar ve ihracat için indirimler ihracatımıza pozitif katkı sağlar. İşletmelerin, ürünlerimizi uluslararası piyasalarda markalaştırmasını sağlar. Ayrıca, verilen ihracat desteğiyle işletmelerin maliyetleri düşer, Araştırma – Geliştirmeye (AR- GE) daha çok önem verir ve işletmelerin daha

çok döviz kazanmasına imkân verir. Verilen ihracat iadelerini ise, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu karşılamaktadır.

1.9.10. İthalat Kısıtlamaları

Tarım üreticilerini dış rekabete karşı korumak için yüksek gümrük tarifeleri uygulanmaktadır. DTÖ Ticaret Anlaşmasında tarımda vergilerin indirilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak, AB ve ABD arasındaki rekabetten ülkemizde etkilenmektedir ve bu yüzden gümrük duvarlarına ihtiyaç vardır. Zaten, ülkemizde çay, şeker, buğday unu, tahıllar, domates, bal, reçel, zeytinyağı, konserve balık gibi ürünlerde yüksek gümrük tarifeleri uygulanacağı belirtilmiştir.

Tarım ürünleri ithalatında uygulanan yüksek tarifeler üreticinin yararına olduğu konumda ise düşürülmüştür. Örneğin, ilaç hammaddesi ya da damızlık hayvan ithalatında, devlet zarar etmeyi göze alarak, yerli üreticiyi korumak için 0 (sıfır) gümrük vergisi uygulamıştır.

Ülkemiz 1980'lerden sonra giderek tarımda yeterliliğini kaybetmiştir. Ülkemiz tamamen tarımda ithalatçı bir konuma getiriliyor. Gelişmiş ülkelerin üretim fazlası ürünlerini zorla ithal etmek mecburiyetinde bırakıyoruz. Bu yüzden tarım ürünlerinde ithalat kotaları hem yerli üretici için hem iç piyasamız için bir can simididir.

1.9.11. Doğal Afet Ödemeleri

Doğal afet ödemeleri ise, ülkemizde meydana gelen, deprem, sel, yer kayması, don, kuraklık, böcek saldırısı, hastalık vb. doğal afetlerden dolayı zarar gören üreticilerin mağduriyetlerini önlemek için onlara yapılan yardımları ve destekleri ifade etmektedir. Bu yardımlar genel olarak, tohum yardımı, faizsiz tohum verme, canlı hayvan yardımı ya da borç erteleme gibi yardımlardır. Ürünü % 40'dan daha az zarar görenlere tohum yardımı yapılır ve borçları 1 yıl ertelenir. Afetzedelere karşılıksız ürün ya da para verme, kredi açma, teknik yardım yapma ve maliyetlerini düşürme gibi yardımlar yapılmaktadır. Bu yardımlar 5254 sayılı yasayla belirlenmiş, daha sonra bu yasa iptal edilerek 2090 sayılı yasa konulmuştur. Bu çerçevede doğal afetlerden zarar gören çiftçilere yardım fonu getirilmiştir. Bu fonun iptaliyle 2090 sayılı yasa da hükmünü kaybetmiştir.

1.9.12. Doğrudan Destekler

Hazine Müsteşarlığı ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığının uygun görüşleri alınarak Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca belirlenen doğrudan destek ödemeleri, T.C. Ziraat Bankası aracılığıyla yapılmaktadır. Doğrudan destekler, hayvancılık, tiftik ve yaş ipekböceği kozası için ödenmektedir. Ödemeler, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu tarafından karşılanmaktadır.

Hayvancılık için doğrudan destek ödemesi Trakya Bölgesi için (İstanbul ve Çanakkale'nin Avrupa Yakası, Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ) geçerlidir. Bu bölgelerdeki herhangi bir işletmede destekleme için en az 25 sığır bulunmalıdır. 2003 yılı itibariyle hastalıktan arı işletmeler için hayvan başına 20 Milyon TL destekleme yapılır. 2004 yılı için ise, bu destekler hayvan başına 40 Milyon TL olmuştur. Hastalıklı hayvanlar için de doğrudan tazminat ödenmektedir.

Tiftik ve yaş ipekböceği kozasında doğrudan destek ödemeleri için, üreticilerin ürünlerini Tiftik ve Yapağı Tarım Satış Kooperatifleri ve Bursa Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne satmaları zorunludur.

1.9.13. Doğrudan Gelir Desteği

1.9.13.1. Doğrudan Gelir Desteğinin Ana Çerçevesi

Doğrudan gelir desteği, üretime bağlı olmayan, hedeflenen tarım üreticilerine doğrudan gelir ödemesini öngören sistemdir. Doğrudan gelir desteği, çiftçilerin gelirlerini arttırır. Doğrudan gelir ödemeleri üretime bağlı değildir. (1996'dan önce ise, doğrudan gelir ödemeleri üretime bağlıydı.)

Doğrudan gelir desteği modeli, ilk olarak Meksika'da ortaya çıkmış, ancak çok başarılı olamamıştı. Ülkemizde de tarımsal ithalatın ilk defa tarımsal ihracattan yüksek olması nedeniyle tarımda doğrudan gelir desteği gerekli görülmüştür. Doğrudan gelir desteği, gelişmiş ülkeleri kıstas aldığından, buralarda da hep üretim fazlası olduğundan, üretim artışını sağlama gibi bir nedeni yoktur.

Doğrudan gelir ödemeleri, daha ileri aşamalarda ve uzun vadede devletin; tarımsal araştırma, yayım, çevre içerikli programlar, kırsal kalkınma, altyapı yatırımları ve diğer tüm politikalarından çekilmesini gerektirebilir. Bu gerçekleştiğinde, peşin gelir yardım programlarının uygulamaya konması söz konusu olabilecektir. (Babacan, 2000:4) Doğrudan gelir desteğinin amacı, fiyat müdahalelerinin kaçınılmaz refah etkilerini ortadan kaldırmaktır. Fiyatlara müdahale ekonomide kaynakların aktiviteler arası kaynak kullanımını etkiler ve ekonomi, potansiyel üretim ve refah seviyesine erişemez. Fiyata müdahalenin bir müdahale kuruluşu tarafından yapılma zorunluluğu yoktur. Fiyatlara müdahaleden doğrudan gelir desteğine geçildiğinde zarar görenlerin kayıplarının bir kısmı veya tümü telafi edilmiş olur. (Kasnakoğlu ve Çakmak, 2001:77) Ancak, amaç farklı politikalara hizmet etmektir. Bir yandan küçük üreticiler korunmak istenirken diğer yandan da hem çiftçi gelirlerini arttırmak hem de bazı ürünleri teşvik etmek istenmiştir.

Doğrudan gelir desteği, kime verilmek isteniyorsa ona göre hedef kitle seçilir. Doğrudan gelir desteği, fazla olmamalı, bütçeyi sarsmamalı, ancak üreticinin ihtiyacına cevap verebilir düzeyde olmalıdır. Bazı durumlarda, talep yetersizliğinden kaynaklanan aşırı üretimi önlemek için, doğrudan gelir desteğine ekim dışı bırakma şartı getirilmiştir. Zaten, doğrudan gelir desteği ya bazı ürünlerin üretimini teşvik etmek için ya da bazı üretici gruplarının gelirini yükseltmek için verilir. Tüm ülkelerde de görüldüğü üzere, doğrudan gelir desteği modeli, çok başarılı bir model değildir. Ancak, mevcut destekleme modelleri arasındaki en gerekli ve en iyi modeldir.

1.9.13.2. Doğrudan Gelir Desteği Uygulaması

Doğrudan gelir desteğinde, öncelikle hedef kitle, hedef ürün, hedef yöre ve hedef değişken belirlenir. Böylece, doğrudan gelir desteği uygulamasına geçilir. Doğrudan gelir desteği, tek başına yeterli olabilecek bir destekleme modeli değildir, ancak mevcut desteklemeler arasında vazgeçilmez olanıdır.

Temeli 1980'lere dayanan, 1990'larda sıkça gündeme gelen, 14 Mart 2000 tarihinde yürürlüğe giren doğrudan gelir desteği, önce pilot bölgeler seçilerek uygulanmış, daha sonra tüm yurda yayılmıştır. Bu kapsamda çıkarılan tebliğle 199 dekara kadar (daha

fazlası için ise 199 dekarlık kısmı) arazi için dekar başına 5 \$ doğrudan gelir desteği verilir.

Doğrudan gelir desteği, aynı zamanda birçok ürün için verilmiştir. Ülkemizde özellikle en çok buğday için doğrudan gelir desteği verilir. Desteklerle, ülkede o malın üretimi artacak ya da azalacak, o ürüne ihtiyaç varsa karşılanacaktır.

Başlangıçta pilot bölge uygulamalarıyla kendini gösteren doğrudan gelir desteği, daha sonra ülke geneline yayılmıştır. Ancak pilot bölgeler istenen başarıyı vermemiş, tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 2001 yılı itibariyle hektar başına 100 Milyon TL ödeme yapılmıştır. Toprağı 0,5 hektardan az olanlar ise 0,5 hektarlık yardım almaktadır. Doğrudan gelir desteği, maliyetli olduğundan uygulanacak tek destek olması imkânsızdır. En gerekli ve en ihtiyaç duyulan destek olduğundan üreticiler için çok önemlidir.

1.9.13.3. Doğrudan Gelir Desteğinden Yararlananlar

Doğrudan gelir desteği pilot bölge uygulamalarıyla işlerlik kazanmıştır. Adıyaman (merkez ilçe ve Kâhta), Ankara (Polatlı), Antalya (Serik ve Manavgat) ve Trabzon (Akçaabat ve Sürmene) pilot bölge seçilmiştir. Adıyaman ve Trabzon'da arazi sahibi olmayıp burayı işleten ve kira ödeyenlere doğrudan gelir desteği verilirken, Ankara ve Antalya'da arazi sahiplerine doğrudan gelir desteği verilir. Doğrudan gelir desteğinde pilot bölge seçilmesinin nedeni, bütçeye çok fazla yük getireceğinin düşünülmesi, doğrudan gelir desteği için yeterli ortamın olmaması, ithalata bağımlılığın artacağı düşüncesi ve hayvancılığın ihmal edileceği düşüncesinden dolayı doğrudan gelir desteği uygulamasında pilot bölgeler seçilmiştir.

Trabzon, DGD uygulaması yönünden seçilen diğer pilot illerden tarım tekniği, tarımsal üretim faktörleri varlığı ve kullanım düzeyi ile sosyal özellikler yönünden büyük ölçüde farklılık göstermektedir. İlde tarımsal üretim genellikle küçük aile işletmelerince gerçekleştirilmekte ve ortalama arazi genişliği, ülke ortalamasının yaklaşık 1 / 6'sı kadardır. İlde Akçaabat ve Sürmene ilçelerinden seçilen pilot 21 köyden beyanda bulunan 1886 hedef üreticiye ödeme yapılmıştır. Seçilen köylerde hedef üreticilerin arazi varlıkları yetersiz, aile işgücünün önemli bir kısmı atıl, işletmelerin sermaye varlığı yetersiz ve dağılımı da dengesizdir. Hedef işletmelerde

genellikle üretim fazlası olan fındık, çay ve tütün gibi ürünlerin tarımına ağırlık verilmesinin nedeni ile bu ürünlerde üretim fazlası sorunu yaşanmıştır. (Bayaner, Koç, Tanrıvermiş, Gündoğmuş, Ören ve Özkan, 2001:100) Trabzon'daki tarım ürünlerinin yaklaşık yarısı fındık üretimine ayrılmıştır. Yaklaşık üçte biri mısır, diğerleri ise çay, patates, tütün, sebze, yem bitkileri, fasulye ve hububat üretimine ayrılmıştır. Her ne kadar küçük aile işletmelerinden oluşan bir yapı hakimse de özellikle fındık üreticileri büyük rant sağlamaktadır.

Seçilen pilot bölgelerde doğrudan gelir desteğinden yararlanan işletmeleri ise şöyle analiz edebiliriz:

Tablo 16: Doğrudan Gelir Desteğinden Yararlanan İşletmeler

Genişlik (Dekar)	Trabzon		Ankara		Antalya		Adıyaman		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
< 5 (Da.)	51	3	68	1	165	11	10	1	294	3
5-9	267	14	286	5	311	21	63	6	927	10
10-19	720	38	695	13	391	26	131	13	1.937	20
20-39	671	36	1.265	24	362	24	470	46	2.768	29
40-59	136	7	728	14	115	8	197	19	1.176	12
60-79	32	2	620	12	74	5	68	7	794	8
80-99	5	0	365	7	20	1	24	2	414	4
100-149	4	0	528	10	40	3	39	4	611	6
150-199	0	0	338	6	11	1	22	2	371	4
> 200	0	0	362	7	23	2	4	0	389	4
Toplam	1.886	100	5.255	100	1.512	100	1.028	100	9.681	100
İşletme (%)	19,5		54,3		15,6		10,6		100	
Ödeme (%)	7,9		74,7		8,7		8,6		100	
Ödeme (\$/kişi)	99		335		135		196		100	

Kaynak: MPM, 2002:50

Toplam işletme sayısı, Ankara'da diğerlerine nazaran daha çokken, Adıyaman pilot bölgeler arasında en az işletmeye sahip olan ildir. Özellikle Adıyaman için bu destek önemliyken, Karadeniz Bölgesi'nde birçok çiftçinin (çoğu fındık üreticisi) doğrudan gelir desteği kapsamında verilen desteği almaya tenezzül etmediği görülmüştür.

14 Mart 2000'de yürürlüğe giren doğrudan gelir desteği pilot bölge uygulamalarıyla yurt içine yayılmıştır. 2001 yılında Türkiye genelinde doğrudan gelir desteği alan iller ve desteklerin boyutu şöyledir:

Tablo 17: DGD Alan İller Ve Desteklerin Boyutu

İller	Çiftçi Savısı	Destek (Trilyon TL)	İller	Çiftçi Savısı	Destek (Trilyon TL)
Afyon	48.537	23,9	Kastamonu	29.782	12
Amasya	25.207	8,8	Kırklareli	24.964	15,3
Ankara	48.385	42,4	Muş	10.118	9,5
Bolu	12.473	5,2	Zonguldak	7.920	1,7
Çankırı	13.018	7,7	Karabük	4.454	1,5
Çorum	48.589	25,6	Gaziantep	37.060	22,1
Erzincan	7.871	4,2	Hakkari	3.126	1,5
Eskişehir	33.978	26,4	Manisa	85.275	32,9
Gümüşhane	4.626	1,5	K. Maraş	37.760	19,9
Hatay	37.017	12,4	Batman	4.921	4,6
İçel	30.758	12,7	Kütahya	35.476	14
Kayseri	30.843	24,6	Ağrı	21.102	24,7
Kırşehir	22.151	18,4	Elazığ	16.391	9,8
Kocaeli	7.514	4,3	Siirt	2.224	2,3
Konya	121.384	96,9	Muğla	37.727	10,9
Nevşehir	26.359	19,1	Malatya	37.517	18,4
Niğde	15.089	8,5	İstanbul	4.362	3,5
Rize	19.113	2,2	Isparta	34.020	8,2
Sakarya	24.096	7,8	Erzurum	42.543	25
Sivas	30.256	31,9	Ordu	50.592	14,9
Tokat	38.881	12,2	Şanlıurfa	54.877	61,8
Yozgat	51.736	40,9	Giresun	28.244	6,9
Aksaray	23.363	18,7	İzmir	50.018	16,9
Bayburt	2.906	2,4	Bitlis	5.043	4,4
Karaman	17.332	12,2	Balıkesir	69.917	24,8
Kırıkkale	14.378	10,6	Burdur	30.581	9,6
Yalova	1.104	0,4	Şırnak	3.048	3,5
Osmaniye	12.122	4,4	Artvin	16.572	4,4
Düzce	9.976	2,3	Samsun	46.352	15,8
Adana	46.650	23,7	Trabzon	24.036	3,9
Aydın	56.707	20,7	İğdır	7.850	4,7
Bilecik	9.788	4,5	Kars	8.150	5,7
Bursa	35.501	13	Uşak	28.739	13,1
Edirne	44.092	22,2	Diyarbakır	42.469	44,6
Tekirdağ	38.738	25,1	Ardahan	3.851	1,6
Bartın	1.706	0,4	Antalya	40.674	13,1
Kilis	8.482	4,6	Van	15.320	14,3
Adıyaman	33.112	18,2	Tunceli	3.847	2,4
Bingöl	2.480	1,2	Mardin	13.522	12,1
Çanakkale	30.539	13,5	Sinop	9.834	3,2
Denizli	65.632	20,9	TOPLAM	2.182.767	1.175,70

Kaynak: Ekonomik Forum, 2002:49

Seçilen pilot bölgelerde görülen olumsuzluklar doğrudan gelir desteğinin geleceğine karamsar yaklaşılmaya neden olmuştur. Üreticilerin çoğu bu destekten memnun olsa da birçok üretici bu desteği yetersiz görmekte ve desteğin adaletsiz olarak dağıtıldığını vurgulamaktadır. Örneğin, fındık üreticileri ürettiği fındıktan arazisine göre çok büyük kârlar elde edebilmektedir. Onlara verilen destek onlar için önemsiz denecek kadar azdır. Birçok üreticinin hak ettiği halde doğrudan gelir desteğini almaya bile tenezzül etmemesi, verilen desteği komik bulmaları olayın boyutunu göstermektedir. Ancak, ülke genelinde doğrudan gelir desteği bütçe için önemli bir yük oluşturmaktadır. Özellikle, küçük üreticiler doğrudan gelir desteğinden daha az yararlanmaktadır. Onların doğrudan gelir desteği almak için yaptığı masraflar neredeyse alınan destekten daha fazladır. Bu da sistemin işleyişini sorgulamaktadır. Tarım arazisi olanlar doğrudan gelir desteğinden yararlanırken hayvancılığın destekleme kapsamına dâhil edilmeyişi sorunu daha da büyütülmektedir. Devlet açısından asıl önemli sorun ise, desteklerden yararlanan kişilerin ahlak sorunudur. Öyle ki, doğrudan gelir desteğinden yararlanmak için avukat, işadamı, belediye başkanı, mimar vs. gibi alınacak destekleme primiyle alakası olmayan kişiler başvurmuştur. Örneğin, Polatlı ilçesi Kuşlu köyünden Av. Osman Eryılmaz, Av. Birol Bolsu ve Diş Hekimi Feridun Hatipoğlu, Diş Hekimi Halim Dereköy, Tüccar Senayi Gökçe, İçciler köyünden Polatlı TMO Müdürü Ertuğrul Bayer, Müteahhit Cumhur Uz, Tüccar ve Un Fabrikası sahibi Halim Kırtız, Beyovası köyünden Dr. Emine Serim, Çekirdeksiz köyünden Ec. Mithat Atak, Belediye Başkanı Sami Çay, Doğrudan Gelir Desteği Projesi Pilot Bölge uygulamasında sahip oldukları arazi miktarı nedeniyle binlerce dolara yakın destek alacak kişilerdir. (Yücel, 2005:80) Beyan edilen araziler gerçekte olanın kat kat üstündeydi. Yaşanan sahtekârlıklardan dolayı, doğrudan gelir desteği tartışılmaya başlamıştır. Ancak, doğrudan gelir desteği ülkede tarım sektörünün geleceği için çok önemlidir. Pilot bölgelerde görülen başarısızlıklara rağmen, Dünya Bankası tarafından doğrudan gelir desteğini teşvik edici çalışmalar vardır. Başlangıçta pembe tablo görünümü veren doğrudan gelir desteği, daha sonra ödemede yaşanan problemler, diğer desteklerin azalması ve sistemin adaletsizliğinden dolayı çok büyük eleştirilere maruz kalmıştır. Ancak, daha önce uygulanan desteklere nazaran hem daha az maliyetli hem de daha çok olumlu sonuç verici bir destekleme modelidir. Doğrudan gelir desteğine ülkemizde başarısız diyemeyiz. Ancak, bazı değişikliklere tabi tutularak

kapsamı genişletilmelidir. Gerekirse maliyeti arttırılmalı, üreticiler memnun edilmelidir.

1.9.13.4. Türkiye’de Doğrudan Gelir Desteği

Doğrudan gelir desteği çok uzun yıllardan beri ülkemizin gündemindedir. Uygulandığı birçok ülkede başarısızlıkla sonuçlanan doğrudan gelir desteği, Dünya Bankası raporlarıyla ülkemizde de uygulanmak istenmiştir. Hatta Dünya Bankası raporlarında ülkemizde doğrudan gelir desteğini yaymak için Türkiye’ye 2 milyon Dolar transfer edildiği ifade edilmektedir. Buna cevaben, 10 Mart 2000 tarihinde Dünya Bankası’na gönderilen mektupta tüm desteklerin kaldırılıp doğrudan gelir desteğinin uygulanacağı belirtilmiştir. Nitekim 18 Aralık 2000’de IMF’ye sunulan Niyet Mektubunda da 2002 yılı sonuna kadar mevcut olan tüm desteklerin kaldırılacağı ve ülke genelinde doğrudan gelir desteğine geçileceği belirtilmiştir. Bu çerçevede, 14 Mart 2000’de yürürlüğe giren kararnameyle doğrudan gelir desteği uygulamasına geçilmiş, 3 – 4 Nisan 2000’de yürürlüğe giren kararname ile de doğrudan gelir desteğinin uygulamaya konulması için pilot bölge uygulanmasına karar verilmiştir.

Doğrudan gelir desteği sistemiyle, tarım ürünleri fiyatları serbest piyasada belirecek, desteklerin hedef kitleye ulaşması sağlanacak, çiftçiler kayıt altına alınacaktır. 2001 yılında 81 ilde 2 182 767 üretici çiftçi kayıt sistemine dâhil edilerek, 117 573 902 da alan üzerinden 1 katrilyon TL’den fazla (1,176 Katrilyon TL) doğrudan gelir desteği ödemesi yapılmıştır. Ülke genelinde çiftçi kayıt sistemi giderek genişlemektedir. 2003 yılı verilerine göre, 2 763 593 çiftçi kayıt altına alınmıştır. (Eraktan, Abay, Miran ve Olhan, 2004:61) Doğrudan gelir desteği sistemi uyarınca, 1 dönüm ile 199 dönüm arasında araziye sahip çiftçilere (daha fazlasına sahip olanlara 199 dönüme kadar) tapulu birim başına parasal yardım yapılmasını öngörür. Hedef üreticilere arazileri için 5 ABD Doları karşılığı TL (şimdi de YTL) cinsinden hesaplanarak ödeme yapılacaktır. İlk ödeme 2001’in 2. yarısı, 2. ödeme ise 2002’nin ilk yarısı yapılmıştır. Pilot uygulamaların ödemelerinde ise, 2 ödeme de 2000 yılının son birkaç ayında yapılmıştır.

Doğrudan gelir desteğine hak kazanan çiftçilerin 20 hektara kadar olan alanı için hektar başına sabit ödeme yapılacaktır. 0,5 hektardan az toprağı olana 0,5 hektara tamamlanarak ödeme yapılacaktır. 2001 yılı için hektar başına 100 Milyon TL ödeme yapılmıştır. (Kasnakoğlu ve akmak, 2001:79) Pilot bölgelerin izlenmesi ve sonuçların görülüp doğrudan gelir desteğinin tüm yurt geneline uygulamak için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından Ankara Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (TEAE) kurulmuştur. Projenin takibini ve sonuçların değerlendirilmesini bu kuruluş yapacaktır. TEAE tarafından belirlenen doğrudan gelir desteğine geçişin ve uygulamanın amaçları ise kısaca şöyledir:

—Mevcut destekler üreticiye tam olarak ulaşmadığından bu desteklerin zamanla kaldırılması ve doğrudan gelir desteğinin ülke geneline yayılıp, gerçek üreticilerin bundan faydalanmasını sağlamak,

—Ülkedeki üreticileri kayıt altına almak,

—Fiyatların serbest piyasada oluşmasına imkân vermek,

—Desteklerden küçük üreticilerin de yararlanmasını sağlayıp, sosyal dengeyi sağlamak,

—Çiftçileri kayıt altına alıp, daha elverişli bir tarım politikası geliştirmek ve bu kapsamda ihracata yönelik tarım ürünlerinin üretimini özendirmek ve ihracatı arttırmaktır.

Doğrudan gelir desteğine geçişte belirlenen temel amaçlar, mevcut desteklerin bütçeye çok büyük yük getirdiğinden zamanla kaldırılması ve doğrudan gelir desteğinin zamanla tek destek olması şeklindeydi. Böylece, bütçe yükü azalacağından büyüme sağlanacaktı. Ancak, doğrudan gelir desteğı ödemeleri nerdeyse her zaman aksamıştır.

Doğrudan gelir desteğinin tek destek olması birçok üreticiyi sevindirmedir. Çünkü doğrudan gelir desteğı bazı yerlerde sadece toprak sahibine ödeme yapacağından, toprağı işleyen, buralarda hayvancılık yapan ve başkasının arazisinde çalışanlar bu destekten yararlanamayacaktır. Toprağın gerçek sahibi (miras yoluyla toprak kendisine kalmış ya da tarımla hiçbir alakası olmamasına rağmen) ve bu toprağı kiralayan ya da ortağı olan kimseler bu destekten yararlanacaktır. Ayrıca, doğrudan gelir desteğı

ödemeleri Mart ayında ya da ilkbahar başında yapılırsa üreticiler bundan yüksek verim elde edebilirler. Hayvancılığa da destekleme ödemesi verilmeli, alt kesime verilen destekler arttırılmalı, gelir dağılımı adaleti sağlanmalıdır. Böylece doğrudan gelir desteği çok başarılı olacaktır. Bölgeler itibariyle doğrudan gelir desteğinden yararlanan çiftçi sayılarını, desteklenen tarım alanlarını ve destek miktarlarını şöyle gösterebiliriz:

Tablo 18: Bölgeler İtibariyle DGD'den Yararlanan Çiftçi Sayısı

Bölgeler	2001		2002		2003	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İç Anadolu	473.236	21,68	529.602	20,5	432.229	15,64
Ege	408.111	18,7	425.791	16,48	403.516	14,6
Marmara	265.651	12,17	279.140	10,8	422.510	15,29
Akdeniz	278.064	12,74	305.420	11,82	298.732	10,81
Karadeniz	381.263	17,47	518.016	20,05	558.980	20,23
Doğu Anadolu	188.257	8,62	312.935	12,11	440.739	15,95
Güneydoğu Anadolu	188.185	8,62	212.928	8,24	206.887	7,49
Genel	2.182.767	100	2.583.832	100	2.763.593	100

Kaynak: Eraktan, Abay, Miran ve Olhan, 2004:64

Tablodan da görüleceği üzere, 2001 ve 2002 yılları arasında DGD'den en çok yararlanan bölge İç Anadolu Bölgesi'dir. Ancak, 2003 yılında İç Anadolu, Ege ve Akdeniz Bölgelerinde DGD'den yararlanan çiftçi sayılarında bir düşüş yaşanmıştır. Bunun en temel nedeni, çiftçilerin bu desteği almak için kayıt yaptırmamış olmasıdır. Pilot bölgelerde yaşanan rezaletten ötürü denetim daha sıkılaştırılmış, kayıt altında olmayanlar bu destekten faydalanamamıştır. 2003 yılında DGD'den yararlanmak için başvuran çiftçi sayısı en çok Karadeniz Bölgesindedir. En az ise Güneydoğu Anadolu Bölgesindedir.

Tablo 19: Bölgeler İtibariyle DGD İle Desteklenen Tarımsal Alan

Bölgeler	2001		2002		2003	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İç Anadolu	37.358 123	31,77	52.424 886	32,36	37.718 782	22,67
Ege	15.317 740	13,03	19.671 602	12,4	19.394 459	11,65
Marmara	11.915 629	10,13	15.276 749	9,43	27.334 770	16,43
Akdeniz	10.863 409	9,24	14.189 787	8,76	14.622 821	8,79
Karadeniz	12.475 512	10,61	17.810 767	11	20.245 054	12,17
Doğu Anadolu	13.074 770	11,12	21.921 174	13,53	29.705 089	17,85
Güneydoğu Anadolu	16.568 720	14,09	20.687 142	12,77	17.392 014	10,45
Genel	117.573 902	100	161.982 113	100	166.412 988	100

Kaynak: Eraktan, Abay, Miran ve Olhan, 2004:65

2001 ve 2002 yılları arasında DGD ile desteklenen tarımsal alan en çok İç Anadolu Bölgesindedir. Ancak, 2003 yılında İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Ege Bölgesinde bir önceki yıla nazaran düşüş yaşanmıştır. İç Anadolu Bölgesinde bu düşüşün nedeni 2003 yılında DGD'den yararlanacak çiftçi sayılarının büyük ölçüde azalmasıdır. Marmara Bölgesinde DGD'den yararlanan çiftçi sayısı az olduğu halde, desteklenen tarımsal alanın yüksek oluşu daha geniş arazi sahiplerinin DGD için başvuruda bulduklarını gösterir.

Pilot bölgelerde görüldüğü üzere doğrudan gelir desteğinden en çok Ankara yararlanıyordu. Temel tarım ürünleri üretimi İç Anadolu'da yapıldığından doğrudan gelir desteğinden en çok İç Anadolu Bölgesi yararlanmaktadır.

Ülkemiz genelinde mevcut tarım işletmelerini ve bunlara yapılan ödemeleri göz önüne alırsak, gerçekten de bütçeye çok büyük yük getirdiğini görürüz. Ülkemizde doğrudan gelir desteği uygulamasında işletmelere yönelik mevcut parasal desteği Ağustos 2001 itibariyle şöyle analiz edebiliriz:

Tablo 20: DGD Uygulamalarının Olası Parasal Boyutu (\$) Ve İşletmeler Arasındaki Dağılımı (%)

Arazi Genişlik Sınıfları (Da.)	Genişlik Sınıf Orta Değeri	Sayısı	Toplam \$	%
Arazisiz		101.610	0	0
< 5		251.686	10.579 650	1,02
5-9	7	381.287	13.345 045	1,28
10-19	15	752.156	56.411 700	5,38
20-49	35	1.274 609	223.056 575	21,26
50-99	70	713.149	249.602 150	23,77
100-199	150	383.323	287.492 250	27,38
200-499	350	173.774	172.905 130	16,47
500-999	750	24.201	24.079 995	2,29
1000-2499	1.750	10.266	10.214 670	0,97
2500-4999	3.750	1.930	1.920 350	0,18
> 5000		441	438.795	0,004
Toplam		4.068 432	1.050 046 310	100

Kaynak: MPM, 2002:49

İşletmelerin yarısından fazlası yılda 175 ABD Doları almakta, ancak arazisi 250 dekaradan büyük olan % 5'lik kesim ise; 995 ABD Doları doğrudan gelir desteği almaktadır. Bu da, bu sistemin zengini daha zengin, fakiri daha fakir yaptığının göstergesidir. Sosyal gelir dağılımı adaleti adına bu durum vahimdir.

Araştırma Sorusu: DGD'nin temel amacı, küçük üreticilerin de desteklenmesini sağlayarak, sosyal adaleti sağlamaktır. Ancak, mevcut sistem, fakiri daha fakir, zengini daha zengin yapmaktadır. Bu şekilde sosyal adalet sağlanır mı?

1.9.13.5. Ödemelerin Denetlenmesi

Belirttiğimiz gibi doğrudan gelir desteği bütçe için büyük yük oluşturmaktadır. Pilot bölge uygulamasında görüldüğü üzere, tarımla hiçbir ilgisi olmayan kimseler bile doğrudan gelir desteğine başvurmuştur. Bu yüzden çiftçiler kayıt altına alınmalıdır ki, bu durum zaten doğrudan gelir desteğinin temel amaçlarından biridir. Ancak, bu çok kolay olmamıştır.

Ülkemizde yolsuzluğun çok büyük olduğu, ciddi bir etik sorununun yaşandığı göz önüne alınırsa, denetleme sorunu çok büyük önem taşımaktadır. Bu yüzden, çiftçilerin kayıt altına alınması kaçınılmazdır. Günümüzde, teknolojik ilerlemelerle denetleme bilgisayar ortamında yapılmakta, araziler ve doğrudan gelir desteğinden yararlanacaklar gösterilmektedir.

1.10.Destekleme Politikası Çerçevesinde Taban Fiyatı Uygulaması

Ülkemizde uygulanan destekler ve taban fiyatı uygulaması birçok amaca hizmet etmektedir. Taban fiyatı, üreticinin ürününü belirlenen asgari bir fiyattan alıcı kuruluşa satma garantisi veren fiyattır. Taban fiyatı ile üretici korunmaktadır. Ancak, ülkemizde yaşanan enflasyonlardan dolayı üreticilerin desteklerden elde ettiği reel gelir sürekli düşmektedir.

Destekleme alımı ve taban fiyatı uygulaması kapsamına alınan bazı ürünlerin hasar süresinin kısa oluşu, buna karşılık kullanım süresinin tüm yılı kapsamı, özellikle enflasyona dayalı ekonomilerde stoklama maliyeti ve finansal sorunlar nedeniyle teşvik ve himaye sisteminin maliyetini aşırı ölçüde arttırmakta ve peşin ödeme vadini anlamsız kılmaktadır. Örneğin, 1992 yılı tarımsal ürünlerin taban fiyatı ve destekleme alımları çerçevesinde peşin ödemeler için yaklaşık 20 Trilyon TL'lik bir kaynağa gerek duyulduğu, bu amaçla başvuru arasında Dünya Bankası'nın kredi faizlerini yükseltmek şartı ile 1 trilyon TL verebileceği belirtilmiştir. (Orhan, 1999:70) Ülkemizde uygulanmakta olan taban fiyatı politikası birçok sorunlara maruz kalmıştır. En önemli sorun, enflasyondur. % 100'ün üzerinde seyreden enflasyon Merkez Bankası tarafından verilen desteklerin enflasyondan dolayı hızla erimesine neden olmuştur. Elbette ki, tek sorun enflasyon değildir. Diğer sorunları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

—Ülkemizde üretici gelirleri çok düşüktür. Taban fiyatı uygulaması düşük gelire sahip üreticiler için bulunmaz bir fırsattır. Yaşanan gelir dağılımı adaletsizliğinden dolayı bazı tarım üreticilerinin geliri gerçekten de çok düşüktür. Düşük gelir ödeneğiyle, gelir düzeyi çok düşük olan yardıma muhtaç kimseler korunmaktadır.

—Üreticinin üreteceği tüm ürünleri belli bir taban fiyatı altında satın alacağına garanti edilmesi fiyat istikrarını artırır. Bu da ekonomiye canlılık getirir.

—Ülkemizde üretim fazlası yaşanmış ve ürünler satılamamıştır. Bazı ürünlerde ise, aşırı talebe rağmen arzı az olan ürünler teşvik edilmek istenmiştir. Desteklenen ürün sayısı her geçen gün arttığından sorunlar yaşanmıştır. Dolayısıyla, üretim yönlendirilmesi sağlanamamıştır. Bunu önlemek için 1982’de Ekonomik İşler Yüksek Koordinasyon Kurulu tarafından destekleme fiyatları belirlenmiştir.

—Her seçim döneminde destekleme politikaları değişmektedir. Hükümetler seçimden önce verdikleri seçim vaatlerinden dolayı yaptığı desteklemelerden bütçe büyük açık görmektedir. Bu da seçim sonrasında bütçede ciddi açıklar oluşturmaktadır.

—Yapılan destekler verimlilik düzeyini arttırmaktadır.

1.11. Tarımsal Desteklerin Finansmanı

Tarımsal destekleme oldukça maliyetli bir kavramdır. Finansmanı tek bir kuruluş tarafından sağlanmamaktadır. Özellikle, tütün yurtdışından desteklenirken, diğer birçok ürün ülkemiz tarafından desteklenmektedir. Ülkemizde desteklemeler T.C. Ziraat Bankası ve T.C. Merkez Bankası tarafından, bütçeden ve çeşitli fonlardan sağlanmaktadır. Şimdi kısaca bunları inceleyelim:

1.11.1. TC Ziraat Bankası ve TC Merkez Bankası

Ülkemizde tarımsal kredi desteğinin büyük çoğunluğu T.C. Ziraat Bankası tarafından sağlanmaktadır. Banka, tarım sektörüne düşük faizli kredi vermekte ve sübvansiyon ödemelerini yapmaktadır. Ziraat Bankası, üreticilere zirai kredi ve tarımsal kredi vermektedir. Zirai kredilerin faiz oranları, tarımsal kredilere nazaran çok daha düşüktür. Tarımsal krediler, tarımsal işletmelerin kurulması ve tarımsal ürünlerin üretimi ve pazarlaması için verilmektedir. Böylelikle, tarım sektörünün kalkınma hızı artacaktır.

Ziraat Bankası, birçok tarımsal ürün için kredi vermektedir. Bunlar, bitkisel ve hayvansal üretim, kimyevi gübre, tarımsal sanayi, su ürünleri, Tarım Kredi ve Satış Kooperatifleri için kredi verilmesi şeklindedir. 1990 – 1995 dönemi için Ziraat Bankası'nın vermiş olduğu tarımsal krediler şöyledir:

Tablo 21: 1990 – 1995 Döneminde T.C. Ziraat Bankası Tarafından Kullanılan Krediler

Yıllar	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Bitkisel Üretim	1.494	2.217	3.483	5.336	7.847	18.912
Hayvansal Üretim	1.278	1.865	2.892	5.157	8.140	28.816
Kimyevi Gübre	193	378	411	702	1.650	4.601
Su Ürünleri	52	69	67	80	135	532
Tarımsal Sanayi	113	92	84	71	63	66
Tarım Kredi Kooperatifleri	2.127	3.953	6.074	10.448	19.725	47.521
Tarım Satış Kooperatifleri	7.896	10.380	26.790	29.326	59.579	141.166
Toplam	13.153	18.954	39.801	51.120	97.139	241.614

Kaynak: Orhan, 1999:97

T.C. Merkez Bankası ise, İktisadi Devlet Teşekkülleri kanalıyla Toprak Mahsulleri Ofisi'ne kredi imkânı sunmuştur. Ancak, T.C. Merkez Bankası'nın verdiği krediler sınırlıdır. Birçok krediden de Toprak Mahsulleri Ofisi yararlanamamaktadır.

1.11.2. Bütçe

Bütçeden tarıma destek sağlamak için ayrılan kaynaklar, tarımsal kuruluşlara görev zararı ve sermaye transferleri şeklinde kaynak aktarımlarıdır. Türkiye Şeker Fabrikaları AŞ, Tekel ve Toprak Mahsulleri Ofisi'ne bütçeden kaynak aktarılmıştır. Bitkisel üretim, hayvancılık ve su ürünlerinde yatırım teşvikleri ise şöyledir:

Tablo 22: Yatırım Teşvik Belgelerinden Tarım Sektörünün Aldığı Paylar

(Milyar TL)

	Toplam Yatırım (Milyar TL)			% Değişme			% Pay		
	1995	1996	1997	1995	1996	1997	1995	1996	1997
TARIM	8.490	36.351	27.328	271,8	328	-25	0	2	1
Bitkisel Üretim	694	1.834	4.963	283,7	164,1	170,7	8,2	5	18,2
Hayvancılık	7.118	33.350	21.717	1	369	-35	84	92	80
Su Ürünleri	678	1.167	647	-55,9	72,1	-44,5	8	3,2	2,4

Kaynak: Orhan, 1999:94

1.11.3. Fonlar

Tarım kesimine destekleme amacıyla birçok fon tesis edilmiştir. En önemli fonlardan biri Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'dur. Diğerleri ise, Geliştirme ve Destekleme Fonu ve Kaynak Kullanım Destekleme Fonu'dur.

Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu; gübre, zirai ilaç, tohum ve süt teşvik primi sağlamaktadır. Ülkemizde Türk Şeker Fabrikaları, Tarım Kredi Kooperatifleri ve TZDK bu fondan yararlanmışlardır. Ancak bu fon zamanla açık vermeye başlamıştır. Geliştirme ve Destekleme Fonu ise, Toplu Konut İdaresi Başkanlığında bulunmaktadır. Geliştirme ve Destekleme Fiyat İstikrar Fonu'nun kullanım amaçları arasında tarım, hayvancılık ve besicilik faaliyetlerinin geliştirilmesi yer almaktadır. (Doğruel, 1993:62) Kaynak Kullanım Destekleme Fonu ise, hayvancılık ve su ürünleri için krediler vermekte, kalkınma için gerekli olan yatırımların teşviki için düşük faizli krediler vermektedir.

1.12. Desteklemenin Olumlu – Olumsuz Etkileri ve Tarımsal Desteklemenin Etkinsizliği

Dünyanın bütün ülkelerinde tarım için destekleme kaçınılmazdır. Tarımda destekleme olmadan tarım da olmaz. Ülkemizde geçerli olan ve tek destek olması için yoğun çaba harcanan doğrudan gelir desteği üreticilerin ihtiyaçlarına tam olarak cevap verememiştir. Tarımsal desteklemenin olumlu yönlerine bakacak olursak;

—Destekleme alımları tarım kesimindeki düşük gelirlı üreticilerin gelirlerini arttırmakta, gelir dağılımı adaletine yardımcı olmaktadır.

—Destekleme alımları üretimi ve tarımda verimliliği arttırmaktadır. Böylece, büyüme de artmaktadır.

—Destekleme alımlarıyla devlet, herhangi bir ürünün üretimini kısıtlayabilir. Böylelikle arz kontrol altına alınacağından üretim fazlası önlenmiş olur. Bazı ürünlerdeki en ciddi sorunlardan biride budur.

—Fiyat dalgalanmalarından dolayı üreticiler ürünlerini maliyet fiyatına satmak zorunda kalmıştır. Bu durumda devlet piyasaya girerek tarımsal ürün fiyatlarının aşırı düşüşünü önler. Fiyatları belli bir seviyeye çıkarır.

—Doğrudan gelir desteği diğer bütün destekleri ortadan kaldırıp, üreticiye belli oranda para yardımı sağlamakta, böylece üretimi arttırmaktadır.

— Tarımsal Desteklemenin daha az bir maliyetle yapılmasını sağlamaktadır. Mevcut destekler arasındaki en iyi destekleme modelidir.

Doğrudan gelir desteği, diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Tarımsal desteklemenin ve doğrudan gelir desteği sisteminin olumsuz yanları ise kısaca şöyledir:

—Kaliteli ürünler yanında kalitesiz ürünlerin de desteklenmesi üretime uygun olmayan yerlerde de üretim yapılmasına neden olmuştur.

—Kaliteli ve kalitesiz ürünlerin üretimine de aynı miktarda ödeme yapılması da çok büyük eleştiri almıştır.

—Doğrudan gelir desteği sistemi adaletsiz bir sistemdir. Çünkü bazı iller çok yüksek oranda destek alırken, bazı iller ise çok düşük oranda doğrudan gelir desteği ödeneği alır.

—Doğrudan gelir desteği ödemeleri nerdeyse hiçbir zaman tam zamanında yapılamamıştır. Kaynak yetersizliğinden dolayı birçok ilde ödemelerin ancak yarısı yapılabilmektedir.

—Doğrudan gelir desteğine geçilmesiyle tarım üreticisine yapılan tarımsal desteklemelerde düşüş görülmüştür.

—Tüm üreticiler doğrudan gelir desteğinden yararlanamamaktadır. Özellikle, hayvancılıkla uğraşan tarım üreticileri doğrudan gelir desteğinden hiçbir şekilde faydalanamamaktadır. Dolayısıyla, birçok üretici desteksiz kalmaktadır.

—Pilot bölgelerde de görüldüğü üzere doğrudan gelir desteği sistemi istenilen başarıyı tam olarak verememiştir. Birçok tepki olmasına rağmen halen uygulanmaktadır.

—Tarımsal arazisi kayıt altına alınmayan birçok çiftçi bu destekten yararlanamamaktadır.

—Çiftçilerin kayıt sistemi yetersiz olduğundan, kadastro çalışmalarının da tam olarak yapılamadığından dolayı doğrudan gelir desteğine tam olarak geçmek aldatici olacaktır.

—Doğrudan gelir desteği çok fazla bürokrasi gerektirmektedir.

Sonuçta, ülkemizde uygulanan tarımsal destekleme politikalarının etkisiz olduğu görülmektedir. Desteklemeler verimsiz olduğundan, ürüne göre yapıldığından ve siyasi baskılara maruz kaldığından sorunlar yaşanmaktadır. Birçok ürün desteklenmemektedir ya da destekleyen bir kuruluş bulunmamaktadır. Desteklenen ürünlerin de ne derece desteklendiği şüphelidir. Eğer reforma tabi tutulmazsa, aynı şekilde uygulanmaya devam ederse, ileride sorunlar yaşanabilir. Gerek devlete getirdiği yük gerekse aldığı eleştiriler bu sistemin geleceğine şüpheyile bakılmasına neden olmuştur. Doğrudan gelir desteği diğer destekleme modellerine nazaran daha az bir maliyetle destekleme yapmaktadır. Bu yüzden, hayvancılığa da önem vermeli, alt kesimin desteklenmesini arttırmalı, çiftçilerin kayıt altına alınmasına yardımcı olmalı ve destekleme primlerini arttırmalıdır. Böylelikle geleceğin destekleme modeli olacaktır.

1.13. Tarımsal Destekleme Politikasının Geleceği

Doğrudan gelir desteğinin kısa zamanda ülke genelinde uygulanan tek destek olması hedeflenmiştir. Ancak, birçok üretici doğrudan gelir desteği sisteminden memnun değildir. İç Anadolu Bölgesi'nde sulama olanakları kısıtlı olduğundan ve araziler geniş olduğundan doğrudan gelir desteğine sıcak bakarlar. Fakat lke genelini dşnrssek, birçok üreticinin doğrudan gelir desteğinden memnun olmadığını görürüz. Zaten, doğrudan gelir desteği ödemeleri nerdeyse hiçbir zaman zamanında yapılamamıştır. Ülkedeki üreticilerin büyük bir çoğunluğu prim ödemeleri sistemini benimsemiştir.

Doğrudan gelir desteği ülkedeki tek destek olacaktır. Ancak, bu durum her şeye çare midir? Doğrudan gelir desteğinin ne kadar daha uygulanacağı belli değildir. Zaten hiçbir ülkede de başarılı olamamıştır. Dolayısıyla, lkemizde de doğrudan gelir desteğinin geleceği hiç de parlak değildir. Ancak kk değişiklikler bu destekleme modelini çok başarılı kılabilir. Gerek siyasi baskılar, gerek Dünya Bankası müdahaleleri doğrudan gelir desteğinin uygulamasını arttırmak zerebilir.

Ülkemizde tarımsal destekleme için en önemli sorun, ürün pazarlama sisteminin etkinsizliğidir. Devlet tarafından bu gerçekleştirilmediğinden hiçbir destekleme modeli üreticiyi memnun etmeyecektir. Prim ödemesiyle üreticinin geliri daha çok yükseleceğinden üreticilerin geneli bu desteği tercih eder. Özellikle hayvancılıkla uğraşan çiftçiler doğrudan gelir desteği uygulamasıyla tamamen dışlanmış durumdadır. Ancak, 2003 yılında dönemin Tarım ve Köyişleri Bakanı Prof. Dr. Sami Güçlü'nn bu konuya yönelik çalışmalarıyla hayvancılık sektörüne 176 trilyon TL'lik bir kaynak aktarımı yapılmıştır.

Araştırma Sorusu: Üreticiler doğrudan gelir desteğinden memnun mudur?

1.14. Bazı rnlerde Destekler

a) Fındık: Ülkemiz dünya fındığının yaklaşık dörtte n karşılamaktadır. Türkiye, dünya fındık ihraç fiyatını belirlemekte ve dünya fındık üretiminin büyük çoğunluğunu karşılamaktadır. Ancak, dünya fındık üretimine yn verememektedir. İtalya,

Ülkemizden daha az fındık üretmesine rağmen lobi faaliyetleri ile dünya fındık üretimine yön vermektedir.

Türkiye, fındık üretimini sürekli kısımaktadır. Belirlenen 11 il haricinde fındık üretimini desteklememektedir. Hatta bu iller dışında (Artvin, Bartın, Düzce, Giresun, Kastamonu, Kocaeli, Ordu, Rize, Sakarya, Samsun, Sinop, Trabzon ve Zonguldak) fındık üretenlerin üretimini durdurup, bu alanlarda üretimi az olan ürünler retirlerse fındık söküm masrafı karşılanmakta ve 1 kereye mahsus olarak 1 yıllık gelir kaybı ödenmektedir. Dolayısıyla, bu tür teşviklerden ötürü fındık üretimi düşmüştür. Dünya genelinde de fındık üretiminin az olması nedeniyle fındık fiyatları yıllar itibariyle kat kat artmıştır ve daha da artması beklenmektedir. Çünkü üreticimiz ürettiği fındığı pazarlayamamaktadır. Asıl sorun da buradan gelmektedir. 2000’li yıllardan önce 300 – 400 bin TL’ye satılan fındığın günümüzde 7,5 milyon TL düzeyinde olması bunun açık bir örneğidir. Ařırđ artan fındık fiyatlarını önlemek için, belirlenen illerde fındık üretiminin teşviki arttırılmalı, devlet eliyle pazarlama imkânı sağlanmalıdır.

b) Pamuk: Ülkemiz tam bir pamuk cennetidir. Ege Bölgesinde dünyanın en kaliteli pamuğu üretilmektedir. Ancak, pamuğun fiyatının düşük oluşu ve pahalıya retmemizden dolayı dünyada pamuk üreticileriyle rekabet gücümüz düşmüştür. Bu da, ülkemizde pamuk üretiminin düşmesine neden olmuştur. Pamuk, tekstil için çok önemli olduğundan üretimi şarttır. Ancak, pahalıya rettiğimizden pamukta da ithalat artmıştır. in’in tekstil sektörüne girmesiyle ülkemizde birçok tekstil fabrikası kapanmış, dolayısıyla pamuğun talebi de ülke genelinde azalmıştır. Zaten pahalıya rettiğimizden pamuk ihracatımız da düşüktür.

DT anlaşması uyarınca, pamuk ithalatında gümrük vergisi ve tarife dışı engeller uygulanamamakta, bu da rekabet gücü düşük olan pamuk üreticimizin sonunu getirmektedir. Pamuk reticisi rekabet gücü kazandırılmak için desteklenmeli, üretimi arttırılmalıdır. Pamuk için verilecek destekler sezon öncesi yapılmalı ve ödenecek primler yeterli miktarda olmalıdır.

c) Mısır: Mısır, ülkemiz için çok önemli bir tarım ürünüdür. Mısır üretiminin tamamına yakını Karadeniz Bölgesi'nden sağlanmaktadır. DTÖ Anlaşması uyarınca, mısır üreticisine verilen destekler ciddi oranda düşmekte, ucuz ithalatla baş edemeyen mısır üreticilerimizin de sonunu hazırlamaktadır. Dolayısıyla, mısırdaki üretim açıkları yaşanmakta, bu da ithalatla karşılanmaktadır.

Mısır üretimi devlet tarafından desteklenmelidir. Bunun için (daha doğrusu tüm tarım ürünleri için) devlet tarafından üreticilerimize rekabet gücü kazandırılmalıdır. Üretim bölgelerinde mısır kurutma tesisleri kurulmalı, ödenecek primler yeterli miktarda olmalı ve verimliliği artırıcı çalışmalar yapılmalıdır.

d) Şeker pancarı: Ülkemiz son birkaç yıla kadar şeker fazlası olan bir ülkeydi. Bu da ülkemiz için önemli bir gelir kaynağıydı. Ancak, son zamanlarda ülkemizde birçok şeker fabrikası kapanmıştır.

Nişasta bazlı şeker üretiminde kullanılan nişastanın yurt içi mısır üretimi ile karşılanması amacıyla gereken tedbirler alınmalıdır. Bu bakımdan 4634 Sayılı kanunda belirlenen nişasta bazlı şeker (tatlandırıcı) kotası % 15'e çıkarılmıştır. Bu durum düzeltilerek, AB ülkelerinde uygulandığı gibi azami % 2'ye düşürülmelidir. (TZOB:2003:28)

e) Tütün: Tütün ülkemizde ulusal bir ürün olmasına rağmen halen önemi kavranamamıştır. Tütünün aşırı üretiminden dolayı üretim fazlalığını önlemek için tütüne kota konulmuştur. Hatta tütün ekili alanların daraltılması için birçok teşvikler verilmiştir. Avrupa Birliği'nde tütün üretimi çölleşmenin önlenmesi için ısrarla desteklenirken, ülkemizde tütün üretimi hep kısılmak istenmiştir. Birçok ürün ulusal kuruluşlarımızca desteklenirken, tütün üretimi uluslararası kuruluşlarca desteklenir.

Tütün üreticilerimizin en büyük sorunu örgütlenme eksikliğidir. Bunun için tütün üreticileri kooperatif kapsamına alınmalıdır. Bunu da sağlayacak olan Tekel ve Ziraat Odaları'dır.

f) Buğday: Buğday önemli hububatlar arasındadır. Buğday fiyatı genel olarak Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından belirlenir. Toprak Mahsulleri Ofisi alım merkezleriyle üreticilerin mallarını satın alır ve onları mağdur etmeyecek bir fiyat önerir. Ancak, son zamanlarda birçok yerde TMO'nun alım merkezleri kapanmıştır. Buğday alımları ise borsalarda belirlenmiştir. Çiftçiler ürünlerini tüccara satmak zorunda olduğundan fiyatlar düşük tutulmuştur. Bu durum, kayıtdışı ekonomiyi canlandırdığından önemli oranda vergi kaybına neden olmuştur. Alım merkezlerinin kapatılması üreticiyi korumasız bırakmaktadır. Zaten geliri düşük olan ve acil para ihtiyacı olan çiftçinin, malını daha düşük fiyata tüccara satmasına neden olmuştur. Böylece ciddi oranda gelir kaybı yaşayan çiftçi mağdur edilmiştir. Üreticilerin maruz kaldığı bu durum tüccarların işine yaramıştır. Hatta baskı ve çıkar grupları TMO'ya alım yapmaması için baskı yapmışlardır.

TMO'nun alım yapmaması, üreticinin ürettiği hububatı maliyet fiyatının bile altında satmasına neden olmuştur. Ülke içinde yaşanan enflasyon dikkate alınmamış, fiyatlar hedef enflasyona göre belirlenmiştir. Öyle ki; fiyatlar her geçen gün düşmüştür. Borsalarda belirlenen fiyatlar ise, çiftçinin maliyet fiyatının çok altındadır. Çiftçiyi bu derece mağdur eden bir destekleme modeline destekleme demek çok anlamsızdır.

Avrupa Birliği'nde müdahale alımları çiftçiyi korumak ve çiftçiye fiyat garantisi vermek için yapılır. Ülkemizde ise, görülen o ki; çiftçiyi mağdur etmek için yapılmaktadır. Desteklemenin sağlanabilmesi için alımlar artırılmalı, belli bir fiyat garantisi verilmeli, ödemeler zamanında ve eksiksiz yapılmalıdır. Böylelikle, üreticilerimiz mağdur edilmemiş olacaktır.

g) Yağlı Tohumlar: Ülkemiz sahip olduğu ekolojik özellikle nedeniyle yağ bitkisi üretimine çok elverişlidir. Ancak, üretim hep düşük seviyededir. Bunda şüphesiz ucuz hammaddenin yurda girerken engellerle karşılaşmamasının payı yüksektir. Ancak, asıl sorun destekleme sisteminin yetersizliğidir. Bütçe yetersizliğinden dolayı verilen primlerin yetersiz olması, verilen desteklerin üreticiyi tatmin etmemesi üreticilerin bu

ürünleri üretmemesine neden olmuştur. Sonuçta, yağlı tohum üretimi ülke genelinde yetersiz olduğundan ihtiyaçlar ithalatla karşılanmıştır.

Son yıllarda ayçiçeği yağı üretimindeki artış, ülkemizi avantajlı konuma getirmiştir. Ancak, ayçiçeği üretimi ülke genelinde çok düşük seviyede olduğundan, ayçiçeği yağı ihraç etmemiz sorunu dengeleyememektedir. Ayrıca, ülkemizde kurulan ayçiçeği yağı işletmelerinin yetersiz oluşu ülkemizi tekrar ithalatla karşı karşıya getirmiştir.

h) Zeytinyağı: Zeytinyağı ülkemiz için çok önemlidir. Bitkisel yağ açığımız olduğundan dolayı ve AB'nin zeytinyağına özel destek vermesinden dolayı, AB'ye çok yakın olduğumuz şu günlerde zeytinyağı da ülkemiz için önemli bir hale gelmiştir. Ancak, bu önem gerçekte kendini göstermemektedir. Bütçeden dolayı destekleme primleri yetersiz olduğundan zeytinyağı üreticileri maliyetin altında satış yapmaya mecbur bırakılmıştır. Dünya ihracatında önemli bir yer tutan zeytinyağında ihraççı konumunda olabilmemiz için destekleme primi yüksek tutulmalı ve üretimde kalite arttırılmalıdır.

Ülkemizin zeytinyağı ihracatında en önemli sorun kendi zeytinyağımızın uluslararası piyasalarda tanınmamasıdır. Türk zeytinyağını uluslar arası piyasalarda tanıtmak elbette reklâmla olacaktır. Bunun için zeytinyağımız dünya pazarlarına tanıtılmalıdır. Ancak, asıl sorun dökme zeytinyağı yerine ambalajlı zeytinyağı ihraç etmek ve böylece uluslararası arenada bir marka edinmektir. Ülkemiz bundan yoksun olduğu için uluslararası arenada zeytinyağı ihracatına yön verememektedir. İtalya, dökme zeytinyağını ithal ederek, bunu ambalajlayıp üzerine kendi markasını yapıştırarak bu zeytinyağını çok daha yüksek fiyata dünya pazarlarına ihraç etmektedir. Böylelikle, dünya zeytinyağı ihracına yön vermektedir. Ülkemizin de geliştirmesi gereken yönü budur.

ı) Çay: Ülkemizde kaliteli bir çay üretimi gerçekleştirilmektedir. Çay üretimine kota konulduğundan üretici ürününü özel sektöre satmak zorunda bırakılmıştır. Ancak, bazı özel işletmeler çay alımlarını Çay – Kur'a bildirmediklerinden çay üreticileri destekleme

priminden faydalanamayacaktır. Böylece üreticiler desteksiz kalacaktır. Bu yüzden çay üreticilerinin özel sektöre karşı güvensizliği vardır. Çayda yaşanan en büyük sorun pazarlama sorunudur. Kaliteli üretimin yanında kalitesiz üretimin de yapılması pazarlamayı olumsuz etkilemektedir. Pazarlama sorununun çözümü için çay borsaları kurulmalıdır. Yaş çayda ve kuru çayda budama ve gübrenmeler denetlenmeli, özel sektöre güven arttırılmalı, ödemeler zamanında yapılmalı ve çay üreticimizin emeğini ziyan eden Türk çay pazarını daraltan yabancı çayların gayri resmi yollardan ülkeye girişi yasaklanmalıdır.

i) Çekirdeksiz Kuru Üzüm: Ülkemizde yaş üzüm ihracatı desteklenirken, diğer üzüm çeşitlerinde ve organik üzüm üretiminde teşvik ve korumalar olması gereken yönde değildir. Ülkemizde kuru üzüm üretimini tehdit eden en önemli sorun sınır ticaretiyle ülkemize kaçak yoldan giren ve üreticimize karşı haksız rekabet sağlayan mallardır. Üreticimizi korumak için öncelikle çözülmesi gereken sorun da budur. Ülke içinde üretimin güvenilirliğini sağladıktan sonra, ihracatımızı arttırmak için devlet tarafından üretim desteklenmeli ve ihracat sezonu genişletilmelidir.

j) Kuru İncir: Ülkemizde her ürün dalında olduğu gibi incir üretiminde de tam bir cennettir. Dünya taze incir üretiminin dörtte birini, kuru incir üretiminin ise yaklaşık yarısını ülkemiz üretmektedir. Ancak, her üründe karşımıza çıkan pazarlama sorunundan dolayı kuru incirde de dünya üretiminde ve ihracatında söz sahibi değiliz.

Kuru incirde en büyük problemlerden biri aflatoksin oluşumudur. Üreticilerimizin bilinçlendirilmesi ürünün doğru zamanda pazara çıkarılabilmesi aflatoksin oluşumunun üreticimiz açısından çözümünü oluşturmaktadır. Ancak AB ülkelerine yaptığımız ihracatta yaşadığımız sorunlarda AB'nin uyguladığı aflatoksin limitlerinin kabul edilebilir sınırların üstünde olması ürünümüzün pazarlanmasında en büyük problemdir. (TZOB,2003:30) Pazarlama sorunu öyle bir hal almıştır ki; sınır ticareti yoluyla ülkemize giren kuru incir üreticimizi haksız rekabete karşı korumasız bırakmıştır. Kaliteli bir üretim yapıyoruz, dünya fiyatlarının altında bir üretim bedeliyle üretiyoruz, ancak dünya piyasasına hâkim değiliz. Bunda en önemli etken kuru incir ihracatında

ilk yükleme tarihinin geç açıklanmasıdır. Bu yüzden pazarda söz sahibi değiliz. Bunun için bu tarih erken açıklanmalı, ürün bekletilmeden ihraç edilmelidir.

lke genelinde ise, kuru incirde fiyat düşüşleri yaşanmış, düşük fiyatlardan incir alımı üreticilerimizi zor durumda bırakmıştır. Dünya piyasalarına hâkim olabilmek için ülke genelinde ilk yükleme tarihi erken açıklanmalı, üretimde kalite yüksek tutulmalı ve devlet tarafından üreticiler yalnız bırakılmamalıdır.

k) Yaş Meyve ve Sebze: Yaş meyve ve sebzenin üretimine ülkemiz çok elverişlidir. Hemen hemen her zaman üretim fazlalığı yaşanmaktadır. Bol olan yaş meyve ve sebzeler talebi fazlasıyla karşılamakta, arz fazlası olduğundan dolayı da fiyatları düşürmektedir. Yaş meyve ve sebzelerin ithali nlenememekte ve üretici korumasız bırakılmaktadır. Soğuk hava depolarının maliyetli ve yetersiz olmasından dolayı ürünler muhafaza edilememekte ve ziyan olmaktadır. Bunu önlemek için soğuk hava deposu kullanımını yaygınlaştırılmalıdır. Konserve ve meyve suyu tesislerinin kurulması teşvik edilmelidir. lke genelinde ise, fiyatların rekabetçi ortamda oluşması sağlanmalı, arz fazlalığı önlenmeli ve ithalata sınırlamalar getirilmelidir.

BÖLÜM 2: AVRUPA BİRLİĞİ ORTAK TARIM POLİTİKASI VE UYGULANAN TARIMSAL DESTEKLER

2.1.OTP Öncesi Önemli Gelişmeler

Çok uzun yıllardan beri Avrupa'da bir birlik oluşturma düşüncesi vardı. 1922'de Belçika ve Lüksemburg'un kurduğu ekonomik işbirliği (BLUE olarak anılır) kendi aralarında 0 (sıfır) gümrük vergisi uygulamış ve diğer ülkelere karşı da ortak bir gümrük vergisi benimsemişti. Daha sonra 1948'de Hollanda da bu gruba katılmış ve bu üçlü Benelux Ülkeleri adını almıştır. Birçok alanda başarılı olmuştur, ancak ortak bir tarım politikası kuramamıştır. Lüksemburg'un tarıma elverişli toprağının az olması, Belçika'nın tarım alanında öncülük çabaları, Hollanda'nın da bundan memnun olmayışı temel görünümdür.

Avrupa'nın diğer bölgelerinde ise 1950'de Avrupa Konseyi Danışma Meclisi'nin kurulmasını izleyen dönemlerde (Şubat 1951) Fransız delegesi tarafından Charpentier Planı hazırlanmıştır. Schuman Planı çerçevesinde kurulan birliğin ortak tarım politikasını kurmak üzere tarımsal ürünlerin serbestçe dolaşımı ve tarımda uluslararası bir örgütün kurulmasını öngörmüştür.

İngiltere'nin ve onu destekleyen Danimarka'nın karşı çıkmasına rağmen Özel Komite, Charpentier Planı'nı kabul etti ve Avrupa Konseyi Danışma Meclisi Aralık 1951'de bu plan doğrultusunda bir anlaşma taslağının hazırlanmasına karar verdi. Danışma Meclisi kararından önce, Fransız hükümeti bu alanda daha hızlı gelişmelerin sağlanması amacıyla Mart 1951 tarihinde Batı Avrupa ülkelerine Avrupa Tarım Topluluğu'nun (European Agricultural Community) kurulması için bir memorandum gönderdi. Pflimlim Planı olarak tanımlanan bu memorandum esas olarak Charpentier Planı ile aynı özellikleri içeriyordu. Aynı tarihlerde Hollanda, Pflimlim Planı'na benzer nitelikleri taşımakla birlikte bazı yönleri ile Hollanda tarımı için elverişli bir tarım politikası içeren ve Tarım Bakanı Sicco Manshold'un ismi nedeniyle Manshold Planı olarak isimlendirilen bir plan hazırladı. Bu planda, ihtisaslaşma yoluyla maksimum verimliliğe ulaşmak için bütün Avrupa'yı kapsayan ortak bir tarım da ürünleri piyasası kurulmasını öngörüyordu. (Yiğit, 1996:26)

Kurucu üyelerinden birisi de Türkiye olan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OECE), İngiltere'nin Green Pool (Yeşil Topluluk) düşüncesine karşı çıkmasına rağmen çalışmalarına devam etti. Ancak tarım konusunda yapılan tüm çalışmaların olumlu olduğunu söylemek çok gerçekçi değildir. Kısacası, yapılan planlardan Avrupa'nın tümünün çok memnun olmadığını, ancak Avrupa'nın ortak bir tarım politikasına gereksinimi olduğunu söyleyebiliriz.

2.2. OTP'ye Duyulan İhtiyaç ve OTP'nin Gelişimi

Schuman Planı'yla kömür ve çelik alanında uzmanlaşma sağlanmış, ancak tarımda bir birlik sağlanamamıştır. 1951'de imzalanan Paris Anlaşması da tarımda ortak bir Pazar kurulmasını gerçekleştirememiştir. Bu alanda birçok ülkenin tarım bakanlarınca çeşitli öneriler ortaya atılmıştır. İngiltere Tarım Bakanı Eccles, Fransa Tarım Bakanı Pflimlin ve Hollanda Tarım Bakanı Manshold tarafından bazı öneriler getirilmiştir. Aralık 1950'de Manshold, bütün tarım ürünlerinde uygulanacak bir plan geliştirmiştir. Bu kapsamda Yüksek Otorite kurulmasını önermiş, topluluk içi üretimin artırılması için dünya fiyatlarının üstünde bir fiyat kurulmasını önermiştir. Küçük tarım üreticilerinin de Yüksek Otorite tarafından kurulması öngörülmüştü. Tüm tarım ürünlerini ele aldığından o zamanın şartlarıyla en uygun plan, Manshold Planı'dır. Diğer planlar, Manshold Planı kadar detaylı olmadığından ve gerçekçi bir çözüm üretmediğinden Manshold Planı daha uygun bir plandır.

Mayıs 1955'te Messina Konferansı'nda AKÇT'nin (Avrupa Kömür – Çelik Topluluğu – European Coal and Steel Community – ECSC) kurucuları olan ülkelerin dış işleri bakanları toplanmıştır. Toplantıya İngiltere temsilcisi de katılmıştır. Eccles Planı'nda görüldüğü üzere İngiltere tarım konusunda katı bir tutuma sahiptir. Bu yüzden tarım konusunda görüşme yapılamamıştır. Aralık 1955'te, İngiltere'nin de çekilmesiyle Belçika Dışişleri Bakanı Paul – Henri Spaak tarafından Spaak Raporu sunulmuştur.

Spaak Raporu tarım politikasına duyulan ihtiyacı belirtmiştir. Raporda ayrıca Toplulukta tarım piyasalarının birleştirilmesi, ekonomik, sosyal ve yapısal sorunların çözümünün çok dikkatli ele alınması önerilmekteydi. Bu ise; ancak Topluluk boyutlu

geçiş dönemi tedbirleri ile mümkün olabilecektir. İlk hedef tarım ürünlerinde tek ortak bir Pazar oluşturmaktır. (Yiğit, 1996:26)

Ortaklık dâhilinde tarımsal kotaların kaldırılması, böylece tarımsal ürünlerin serbestçe dolaşımı için ve tarımsal nüfusun gelirini yükseltmek için ortak bir tarım politikası gerekliydi.

Yaşanan gelişmeler çerçevesinde Spaak Raporu Roma Anlaşması'na da yansımış ve tarımın da ortak pazarda yer alması kabul edilmiştir.

2.3. OTP'nin İşleyiş Mekanizması

2.3.1. Ortak Piyasa Düzeni

Ortak Tarım Politikasında her ürün için ayrı ayrı ortak piyasa düzeni vardır. Bunun nedeni de coğrafi koşullar ve ticaret olanaklarıdır. Temel amaç, ortak bir fiyat mekanizması oluşturmaktır. İç piyasada destekleme politikaları, dış piyasada da korumacı bir politika izlenerek sistemin işleyişi sağlanmaktadır.

Üretim düzeyleri, istihdam oranı ve AB bütçesindeki payları incelendiğinde en önemli Ortak Piyasa Düzenleri'nin tahıllar, pirinç, sığır – dana eti ile süt ve süt ürünlerine dair ortak düzenler olduğu görülmektedir. (Candan, 2003:8)

Ortak piyasa düzenleri 3 grupta incelenir:

a) İç piyasada düzenleyici, dışarıya karşı korumacı politikalar: Ürünlerin çok büyük bir kısmı bu bölümdedir. Ürün fiyatları belli bir seviyenin altına indiğinde müdahale kurumlarınca müdahale alımları yapılır. Dışarıdan gelen ürün düşük fiyatlı olduğunda, ithalat vergileri ya da ihracat iadeleriyle iç piyasa korunmaktadır.

b) Dış rekabete karşı korumacı bir politika: Düşük fiyatlı yabancı ürünlerin iç piyasaya gümrük vergileriyle sokulması ve fiyatlar belli bir seviyenin altına indiğinde ek vergilerle bu durumun önlenmesidir.

c) Ürünlere karşı doğrudan destek sağlayıcı politikalar: Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde tarımsal ürünlerin çok büyük bir kısmını oluşturan ve bazı bölgelerin tek geçim kaynağı olan, uzmanlık gerektiren doğrudan yardımları kapsamaktadır.

Ortak piyasa düzeninden kasıt, bazı ürünlerin iç ve dış piyasalarda korunması ve desteklenmesidir. Ortak piyasa düzeninin kurulmasıyla ortak fiyat politikası sağlanacak ve böylece sözü edilen ürünlere istenildiğinde müdahale edilebilecektir.

2.3.2. Karar Mekanizması

Birlik, OTP'de diğer alanlarda olduğundan daha çok söz sahibidir. Temel görevi de fiyat ve Pazar mekanizmasını belirlemektir.

Karar mekanizmasında komisyon ve konseyin önemi büyüktür. Komisyon denetleme ve yasa taslaklarını hazırlama yetkisine sahiptir. Konsey ise, zorunlu harcamaların miktar ve içeriğini belirler.

2.3.3. Pazar Ve Fiyat Mekanizması

Pazar ve fiyat mekanizmasının en önemli faktörü ortak fiyatlardır. Belirlenen ortak fiyatlar düştüğünde, söz konusu farklar müdahale alımlarıyla önlenmektedir. Bu kapsamdaki ilk piyasa düzenlemeleri tahıllar için yapılmaktadır. Fiyat desteğinin ağırlığı giderek azalmaktadır. Girdi desteği hiç kullanılmamaktadır. Destek mekanizmaları ise, bölgelerin gelişmişlik düzeylerine ve ürün kalitesinde göre ayarlanabilmektedir. (Eski, 2001:44)

Sistemde ortak fiyatlar 2 grupta ele alınır:

a) İç Piyasaya Yönelik Ortak Fiyat Politikası: 2 ayrı fiyat sistemi uygulanmaktadır.

i) Hedef Fiyat: Tarım ürünleri fiyatlarının maksimum düzeyde tutulması hedefiyle hem üreticilerin gelirini en uygun düzeye ulaştıracak tavan fiyatı belirlemek hem de tüketicileri aşırı fiyat artışlarına karşı korumak için oluşturulan fiyattır. Hedef fiyat uzun yıllar tahıllar, tereyağı ve süt tozu ile zeytinyağı sektörlerinde uygulanmıştır. (Ekeman, 1999:15)

ii) Müdahale Fiyatı: Fiyatların hedef fiyatın altına düşmesi durumunda, üreticilere garanti vermek amacıyla uygulanan taban fiyattır. Topluluk tarafından müdahale alımları yapılarak fiyatların düşmesinin engellenmesidir.

b) Dış Piyasaya Yönelik Fiyat Politikası: İthalat ve ihracata göre değişmektedir.

i) İthalat Politikası: AB piyasasına ithalat yoluyla giren ürünü minimum fiyat olan eşik fiyata getirmek için gümrük vergileri alınır. Eğer yine de fiyat, bu eşik fiyatın altındaysa eşik fiyatı yükseltmek için prelevman uygulanmaktadır. Prelevman, eşik fiyat ile dünya CIF fiyatları arasında kalan ve gümrük vergilerinin üstüne konulan yeni bir ek vergidir. Prelevmana tabi olan ürünler, tahıllar, pirinç, şeker, yağlı tohumlar, sığır eti, domuz eti, koyun ve keçi etleri, kümes hayvanlarının etleri, yumurta, süt ve sütü ürünler ve tahılların işlenmesinden elde edilen ürünlerdir. (Bektaş, 2003:42)

ii) İhracat Politikası: Genelde birliğin tarım ürünleri fiyatı, dünya tarım ürünleri fiyatından yüksektir. Birlik, ihracatı teşvik etmek için dünya tarım ürünleri fiyatı ile birliğin müdahale fiyatları arasındaki farkı ihracatçılara ihracat iadesi adlı bir primle ödemektedir. Eğer birlik fiyatı düşükse, bu durumda ihracatçılardan belli oranda vergi alınmaktadır.

Ayrıca, birlik içinde çiftçilerin gelir düzeyini arttırmak için doğrudan ödemeler yapılmaktadır. Bu ödemeler hem üretime hem tüketime katkı sağlamaktadır.

2.3.4. Yapısal Politikalar

Pazar ve fiyat mekanizmalarının her üye ülkede önemli sonuçlanmamasından dolayı, AB yeni reformlara ihtiyaç duymuştur. Bu kapsamda ilk çalışmalar 1970'li yıllarda yapılmıştır. 1975 ve 1977 yılları arasında bölgesel ve sektörel farklılıklar nedeniyle yapısal politikalara ihtiyaç duyulmuştur. 1985'te ise, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'i kapsayan "Bütünleştirilmiş Akdeniz Programları" adıyla yapısal politikalar uygulanmıştır.

Gündem 2000 çerçevesinde de yapısal politikaların önemi korunmuştur ve kırsal kalkınma politikaları üzerinde durulmuştur.

Ülkeler ve bölgeler arası yapısal farklılıkların giderilmesi için 1980'lerden bu yana tedbirler alınmaktadır. Kırsal kalkınma yaklaşımı ile tarımsal faaliyetler, turizm, küçük ölçekli sanayi, el sanatları vb. yeni ekonomik aktivitelerle desteklenmektedir. (Eski, 2001:144)

2.3.5. OTP'nin Finansmanı

2.3.5.1. FEOGA: Avrupa Tarımsal Yönverme Ve Garanti Fonu

Topluluk içinde dengeli kalkınmayı sağlamak için öncelikle 1958'de Avrupa Sosyal Fonu kuruldu. 1962'de ise, OTP'nin finansmanını sağlamak ve bölgeler arası kalkınma farklarını azaltmak için Avrupa Tarımsal Yönverme (Yönlendirme) ve Garanti Fonu – EAGGF (The European Agriculture Guidance and Guarantee Fund) ya da Fransızca adıyla FEOGA (Fonds European d'Orientation et de Garanti Agricoles) kurulmuştur.

Roma Anlaşması'nda OTP harcamalarını finanse etmek için bir fon kurulmuştu. Bunun üzerine 14 Ocak 1962'de imzalanan tüzük ile FEOGA'nın kurulması kararlaştırılmıştır. 5 Şubat 1964'de FEOGA'ya katılma şartları belirlenmiş, 4 Nisan 1967'de de FEOGA, Garanti ve Yönlendirme Fonu olarak ikiye ayrılmıştır. 1 Temmuz 1967'de ise hububatta ortak fiyatlar uygulanmış, yumurta, tavuk eti ve domuz eti ortak piyasa düzenine tabi hale gelmiştir.

FEOGA'nın kuruluş nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

- Üreticilerin belli bir gelir seviyesine yükselmesini sağlamak,
- Arzın esnekliğinin sağlanması,
- Fiyat politikalarını düzenlemek,
- Tarımsal alt yapıyı düzenlemektir.

1 Ocak 1978'den itibaren birliğin öz kaynaklarıyla finanse edilen bütçe mali özerklik kazanmıştır. FEOGA, birliğin yüksek fiyatlı destekleme politikalarının finansmanını sağlamaktadır. Gelirleri şunlardır:

- Prelevmanlar,
- Süt üreticilerinin ödedikleri katkı payları,
- Ortak piyasa düzeni içindeki şeker vergileri,
- Ortak gümrük tarifesine göre, 3. ülkelerden yapılan ithalatlardan alınan gümrük vergileri,
- Katma değer vergilerinin bir kısmı,
- Ortak piyasa düzeni kapsamına giren tarım ürünlerinin 3. ülkelerin ithalatından alınan vergiler şeklindedir.

FEOGA harcamaları yıllar itibariyle artmış, 1980'lerden sonra düşmüştür. Ortak piyasa düzenine tabi ürünler FEOGA'nın kuruluşundan itibaren hızlı bir artış gösterdiğinden ilk yıllarda FEOGA harcamaları çok yüksekti ve zamanla da artmaktaydı. Günümüze doğru ise bu harcamalar hızla düşmüştür.

EAGFF, AB bütçesinin yarısından az bir bütçeye sahiptir ve sermayenin doğru olarak kullanılmasının sağlamak için uygun sistemlerin varlığına işaret etmektedir. Her yıl üye ülkeler ve Avrupa Komisyonu yıllık hesap denetimi ve denetleme aktiviteleri yaparlar. Bu denetimler EAGGF'nin iki bölümü için farklı şekillerde yapılmaktadır. (European Commission, 1999:1) Günümüzde de AB bütçesinin yaklaşık yarısı bu fona aktarılmaktadır.

1965'te FEOGA bütçesi 287 Milyon ECU iken (topluluk bütçesinin % 37,5'i) 1970'te 3 Milyar 166 Milyon ECU (bütçenin % 93,5'i) olmuştur. Bu oran bütçede görülen en yüksek orandır. Bu oran 1980'lerde % 70'e düşmüştür. 1999'da bütçenin yarısı FEOGA'ya ayrılırken 2003'te 44,780 Milyon Euro ayrılmıştır. FEOGA gelirleri bütçenin çok küçük bir kısmını (% 1 – 2) oluşturmasına rağmen bütçenin yarısından fazlasının FEOGA'ya ayrılması FEOGA'nın devamlı tartışılmasına yol

açmış ve yapılan reformlarla FEOGA'nın bütçeden aldığı pay azaltılmak istenmiştir. OTP için yapılan bütçe harcamaları şöyledir:

Tablo 23: Ortak Tarım Politikaları İçin Bütçe Harcamaları

(MİLYON ECU/EURO)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001(2)
AB Bütçesi	80.456,50	80.003,40	79.244,60	79.248,90	77.878,80	93.305,20
Yönlendirme (1)	40.828,00	41.805,00	43.263,00	45.188,00	46.549,00	48.788,00
1.FEOGA Garanti	39.107,70	40.423,40	38.748,00	39.540,80	40.466,70	44.023,70
Bitkisel Ürünler	24.876,60	26.263,10	26.669,60	26.739,10	25.812,30	27.355,00
Hayvansal Ürünler	12.208,40	11.575,30	9.736,00	9.440,00	9.275,70	11.129,70
Destekleyici Harcamalar	170,4	520,2	495,4	773,4	1.173,00	1.044,00
Destekleyici Önlemler	1.852,30	2.064,80	1.846,90	2.588,30	4.176,40	4.495,00
Parasal Rezerv	500	500	500	500	500	500
2.FEOGA Yönlendirme	3.934,50	4.132,00	4.366,90	5.580,40	1.387,30 (3)	2.961,00 (3)
3.Diğer Tarımsal Harcamalar	109,8	158,9	158,3	145,8	51,5	54,6
4.Toplam Tarımsal Harcamalar	43.152,00	44.714,30	43.273,20	45.267,00	41.905,50	47.039,30
OTP Kapsamındaki Değişmeler	2.038,80	2.239,40	1.856,60	2.390,90	2.395,20	2.186,30 (2)
Normal Vergiler	810,1	873,4	693,2	1.187,30	1.198,40	1.180,00
Şeker Vergileri	1.213,70	1.366,00	1.163,40	1.203,60	1.196,80	1.006,30
OTP'nin Net Maliyeti	41.128,20	42.474,90	41.416,60	42.876,10	39.510,30	44.853,00
GSMH Maliyeti % Olarak	0,51	0,53	0,52	0,54	0,51	0,48

Kaynak: Cesur, 2004:60

Yukarıdaki tabloda yer alan (1) ifadesi 2000'den sonrası için Tarım Tavanını, (2) ifadesi 1/2001 sayılı bütçeyi değiştiren tutarı, (3) ifadesi de CIPs dâhil fiyatlarını göstermektedir. Görüldüğü üzere FEOGA harcamaları bütçenin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. FEOGA harcamaları içinde de Garanti Bölümü yaklaşık % 90 kadar

bir yer tutmaktadır. Yönlendirme Bölümü harcamaları ise %10 kadar bir yeri kapsamaktadır. FEOGA harcamaları ne kadar azaltılmak istense de yine de bütçe içinde önemli bir yer tutmaktadır.

2.3.5.1.1. FEOGA Garanti Bölümü

Topluluk bütçesinin % 45'ten fazlasını FEOGA'nın da yaklaşık % 90'ını oluşturan Garanti Bölümü, fiyat ve Pazar politikalarından doğan harcamaları finanse etmektedir. Garanti Bölümü, ortak piyasa düzenleri kapsamında başvuru piyasa ve fiyat mekanizmalarının uygulanması ile ilgili tüm zorunlu harcamaların finansmanında kullanılır. Mc Sharry Reformları çerçevesinde Garanti Bölümü içerisinde, fiyat desteği sağlamaya yönelik önlemlerin payı azaltılmış, üreticilere verilen doğrudan ödemelerin payı ise çok önemli miktarda artmıştır. 1988 Reformlarıyla Garanti Fonunun FEOGA içindeki payı azaltılmıştır. 1992 – 1996 yılları arasındaki FEOGA harcamaları şöyledir:

Tablo 24: OTP'nin AB Bütçe Harcamaları İçindeki Payı

(MİLYON ECU)

	1992	1993	1994	1995	1996
AB Bütçesi	58.857	62.269	59.909	75.438	82.015
FEOGA Garanti Bölümü	32.108	34.748	32.970	36.894	40.828
FEOGA Yönlendirme Bölümü	2.715	3.386	2.586	2.953	3.933
Diğer Tarımsal Harcamalar	158	112	127	121	141
Toplam Tarımsal Harcamalar	34.981	38.246	35.683	39.968	44.903
OTP'nin AB Bütçesindeki Payı	59	59	60	53	55

Kaynak: The Agricultural Situation in the European Union, 1996

Yukarıdaki tabloda 1996 fiyatları geçici fiyatlardır. Garanti Bölümü harcamaları FEOGA'nın çok büyük bir kısmını kapsarken (nerdeyse tamamına yakını) Yönlendirme Harcamaları sadece % 3 – 5 gibi bir kısmını kapsamaktadır.

Tablo 25: AB Bütçesinde FEOGA Harcamaları

(MİLYON EURO)

	1996	Bütçe (%)	1997	Bütçe (%)	1998	Bütçe (%)	1999	Bütçe (%)	2000(*)	Bütçe (%)
FEOGA Garanti	39.108	48,6	40.423	50,3	38.748	48,9	40.440	48,2	40.526	48,6
FEOGA Yönlendirme	3.935	4,9	4.132	5,2	4.367	5,5	5.545	6,6	2.618	3,2
FEOGA Toplam	43.043	53,5	44.555	55,5	43.115	54,4	42.985	54,8	43.144	51,8

Kaynak: www.deltur.cec.eu.int

Yukarıdaki tabloda 2000 yılı fiyatları öngörülen fiyatlardır. FEOGA Garanti Harcamaları azaltılmak istense de çok başarılı olmamıştır. Günümüzde AB'nin genişleme aşamasında olduğunu göz önüne alırsak, FEOGA Garanti Harcamalarının gelecekte de artan bir seyir alacağını ifade edebiliriz. Yönlendirme Harcamaları ise 2000'li yıllara doğru kırsal kalkınmanın önem kazanmasıyla beraber artmıştır.

FEOGA Garanti Bölümüne yapılan harcamalar FEOGA'nın tamamına yakını kapsar. FEOGA'nın Garanti Bölümünden yapılan harcamaları üye devletler bazında şöyle gösterebiliriz:

Tablo 26: Üye Devletler İçin FEOGA – Garanti Harcaması

(MİLYON ECU/EURO)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
AB -15	0	34.502,70	39.107,80	40.675,00	38.748,00	39.540,80	40.466,70
Belçika	1.170,40	1.622,10	1.145,60	972,6	851,3	1.002,80	954,6
Danimarka	1.278,40	1.389,40	1.355,70	1.235,30	1.154,00	1.255,60	1.304,70
Almanya	5.179,90	5.380,00	6.048,20	5.774,80	5.553,00	5.724,70	5.641,90
Yunanistan	2.718,90	2.438,80	2.816,80	2.729,80	2.556,80	2.570,90	2.597,20
İspanya	4.408,30	4.562,30	4.046,90	4.594,10	5.293,50	5.231,10	5.469,00
Fransa	8.001,20	8.376,60	9.556,60	9.141,70	9.007,20	9.348,30	8.981,90
İrlanda	1.480,00	1.417,50	1.699,50	2.034,20	1.632,60	1.680,30	1.678,30
İtalya	3.460,60	3.364,30	4.219,90	5.121,40	4.129,20	4.656,40	5.031,30
Lüksemburg	12,1	14	19,7	22,6	17,4	23,3	20,6
Hollanda	1.916,00	1.929,70	1.535,40	1.756,70	1.372,70	1.299,70	1.396,60
Avusturya	0	86,1	1.212,20	858,6	842,5	839	1.018,50
Portekiz	708,4	705,7	645,4	654,9	637,4	653,3	652
Finlandiya	0	61,9	647,5	568,3	575,7	559,7	727,6
İsveç	0	75,1	622,2	745,2	770,1	734,8	798
İngiltere	2.939,00	2.954,00	3.468,20	4.401,20	4.314,20	3.922,20	4.058,70
Topluluk Önceliği	139	125,2	67	63,6	40,3	38,5	135,9

Kaynak: Cesur, 2004:62

Topluluk Önceliği Programı LEADER II ve bitki sağlığı için yapılan harcamaları kapsamaktadır. FEOGA Garanti Harcamaları en çok Fransa için yapılmıştır. Fransa'nın çok önemli bir tarım ülkesi olması, birliğin kurucularından biri olması, siyasi – politik nedenlerden dolayı Fransa'ya yapılan harcamalar daha çoktur. Fransa'yı Almanya, İspanya ve İtalya izlemektedir. İngiltere ve Yunanistan'ın payı da yadsınamayacak orandadır. FEOGA Garanti Harcamalarından en az payı ise çok az bir nüfusa ve toprağa sahip olan Lüksemburg almaktadır. Ülkemizin birliğe dâhil olmasıyla alacağı pay da çok yüksek oranlarda olacaktır. Ancak, unutulmaması gereken husus, alınacak payda siyasi – politik nedenlerin büyük önem taşıdığıdır.

Garanti Bölümünden karşılanan harcamalar ise şöyledir:

—Topluluk dışı ülkelere ihracatta ödenen iadeler (Garanti bölümü harcamalarının yaklaşık % 40'ını oluşturur.)

—İç Piyasaya müdahaleler: yardımlar, primler, stoklama, satın alma ve geri çekme yardımları (Garanti bölümü harcamalarının yaklaşık % 60'ını oluşturur.)

Garanti Harcamalarının ortalama % 95'i süt ve sütlü ürünler, tahıl ve pirinç, zeytin, şarap, et, tütün, meyve – sebze ve yağlı tohumlar ile şeker sektörlerine yapılır. 1999 yılı itibariyle FEOGA Garanti Bölümü Harcamalarının Sektörel dağılımı şöyledir:

Tablo 27: FEOGA Garanti Bölümü Harcamalarının Sektörel Dağılımı (1999)

Ortak Piyasa Düzeni	Değer (Milyon Euro)	Yüzde (%)
Tarım Ürünleri	27.022	66,8
Ekilebilir Ürünler	17.831	44,1
Şeker	1.937	4,8
Zeytinyağı	2.251	5,6
Kurutulmuş Yem	388	1
Lifli Bitkiler ve İpek Kozası	968	2,4
Meyve - sebze	1.701	4,2
Şarap ve Bağcılık Ürünleri	661	1,6
Tütün	980	2,4
Diğer Tarım Ürünleri	305	0,8
Hayvancılık Ürünleri	9.706	24
Süt ve Süt Ürünleri	2.621	6,5
Dana ve Sığır Eti	4.916	12,2
Koyun ve Keçi Eti	1.755	4,3
Domuz Eti, Kümes Hayvanları, Yumurta	365	0,9
Diğer Hayvancılık Ürünleri ve Önlemler	49	0,1
Diğer Harcamalar	1.095	2,7
Ek Tedbirler	2.617	6,5
Toplam	40.440	100

Kaynak: Ekeman, 1999:30

Tablodan da görüldüğü üzere en fazla harcamaları tahıllar, proteinli bitkiler ve yağlı bitkilerin harcamaları almaktadır. Hayvancılık ürünlerinin payı tarım ürünlerine nazaran çok daha azdır.

2.3.5.1.2. FEOGA Yönlendirme Bölümü

Yönlendirme Bölümü, Roma Anlaşmasının 39. maddesinde öngörülen ve OTP'nin hedeflerini gerçekleştirmesine yönelik ortak eylemleri finanse etmek için kurulmuştur. Yönlendirme Bölümü kırsal kalkınmaya yönelik yapısal politikaları içermektedir. FEOGA Bütçesinin % 10'luk kesimini oluşturmaktadır. Yönlendirme Bölümü, ürünlerin daha iyi pazarlanmasını sağlayıp tüketicinin gelirlerini arttırır. Ayrıca tarım pazarlarının gelişimine yardımcı olur ve üretim faktörlerinin verimliliğini arttırır. FEOGA Yönlendirme Bölümünden yapılan harcamaları üye devletler bazında şöyle gösterebiliriz:

Tablo 28: Üye Devletler İçin FEOGA – Yönlendirme Harcaması

(MİLYON ECU/EURO)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
AB - 15	0	3.609,00	3.939,20	4.132,30	4.366,60	5.580,30	1.387,30
Belçika	58,6	40	39,8	32,5	40,2	86,5	4,5
Danimarka	42,5	16,7	29,1	17,2	27,4	47,1	0,1
Almanya	679,2	807,9	805,1	718,6	839	893,1	310,3
Yunanistan	266,3	463,8	328,3	339	374,4	321	42,6
İspanya	544,8	709,5	695	925,3	788,2	991,2	12,8
Fransa	619,8	347,8	526,3	633,1	600,3	857,9	94
İrlanda	178,3	157,3	261,1	285,2	111,1	121,8	35,5
İtalya	263,2	454,2	428,1	580,1	753,1	1.350,70	384,1
Lüksemburg	9,8	6	4,3	1,1	12,2	11,2	0
Hollanda	32,1	13,1	27,3	13,6	8,3	60,8	2,1
Avusturya	0	97,7	122,6	84,5	127,7	187,9	6,9
Portekiz	510,5	282,7	379,4	309,3	444,1	159,6	405,2
Finlandiya	0	109,8	102,4	129,3	98,8	174,7	16
İsveç	0	24,7	65,4	14,4	60,9	79,6	16
İngiltere	130,5	74,1	116	45,7	75,2	231,8	57,2
Topluluk Önceliği	0	3,7	4,1	3,4	5,6	5,4	0

Kaynak: Cesur, 2004:63

Topluluk Önceliği Programı LEADER II ve bitki sağlığı için yapılan harcamaları kapsamaktadır. FEOGA Yönlendirme Bölümü harcamalarından Almanya, İtalya ve Portekiz yararlanmaktadır. Bunda şüphesiz bu ülkelerdeki bölgeler arası gelişmişlik düzeylerinin farklı olması ve kırsal kalkınmaya duyulan ihtiyacın yüksek olması önemli yer tutmaktadır. En az payı ise yine Lüksemburg almaktadır. Ülkemizin birliğe dâhil olmasıyla alacağı pay da çok yüksek oranlarda olacaktır. Çünkü ülkemizin doğusuyla batısı arasında gelişmişlik düzeyleri aynı değildir.

FEOGA Yönlendirme Bölümünün finansmanı 2 yolla sağlanır.

i) Doğrudan Finansman: Topluluk kurallarına uygun olarak üye devletlerce finanse edilen harcamaları geri öder. Geri ödenen miktar, yatırımın % 25'i kadardır. Bu oran geri kalmış ülkeler için % 65 civarındadır.

ii) Doğrudan Finansman: Başvuruda bulunan kuruluşa belli bir yatırım projesi için doğrudan yardımda bulunulur. Bunun için üye ülkenin projeyi onaylaması ve finansmanına katkıda bulunması şarttır. Yardım oranı bölgelere göre farklılık göstermektedir.

Yönlendirme Bölümü tarafından finanse edilen projeler genel olarak sosyal tedbirler ve alt yapı tedbirleri; az gelişmiş bölgelerle ilgili tedbirler, tarımsal alt yapıya ilişkin tedbirler, tarımsal piyasaların düzenlenmesiyle ilgili tedbirlerdir. FEOGA Yönlendirme Bölümü, bazı hedef projelerin finansmanında önemli yer tutar. 1999'da Yönlendirme Bölümüne ayrılan payın kullanılan hedefler arasındaki dağılımı şöyledir:

Tablo 29: FEOGA Yönlendirme Bölümü Harcamalarının Yapısal Fonların Hedefleri Arasındaki Dağılımı (Taahhüt Edilen Miktar)

	FEOGA Yönlendirme Harcamaları	
	Değer (Milyon Euro)	Bütçe Payı (%)
Hedef 1 (geri kalmış bölgeler)	2.573	2,7
Hedef 5a (tarımsal yapılar)	1.530	1,6
Hedef 5b (kırsal kalkınma)	1.008	1,03
Hedef 6 (kutup bölgeleri)	53	0,05
TOPLAM	5.164	5,3

Kaynak: Ekeman, 1999:32

Tablodan da görüldüğü gibi çözümü en önemli konu geri kalmış bölgelerin kalkınmasıdır. Ancak, son zamanlarda hızla önem kazanan kırsal kalkınmanın oranı da yadsınamayacak kadar büyüktür.

Araştırma Sorusu: FEOGA Yönlendirme Bölümü harcamaları artacak mıdır?

2.3.5.2. Diğer Finansman Kaynakları

a) Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu: (FEDER) Topluluk içinde bölgeler arası gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak için 1975'te kurulan fondur. Gelişmişlik farklarını önlemek için de kırsal kalkınmaya önem verilmektedir. 1999 itibariyle bütçeden Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu için 15,6 Milyar Euro kaynak ayrılmıştır.

b) Avrupa Sosyal Fonu: (FSE) Topluluk içerisinde mesleki eğitim, istihdam ve insan kaynaklarının geliştirilmesi hedefiyle oluşturulan fondur. Avrupa Sosyal Fonu 1960'ta uygulamaya konulmuştur. Avrupa Sosyal Fonu, kırsal bölgelerde tarım alanları ve tarım dışı alanlarda faaliyette bulunanları etkilemekte ve işsizlikle mücadelede çok büyük rol oynamaktadır. 1999 itibariyle bütçeden Avrupa Sosyal Fonu için 9,6 Milyar Euro kaynak aktarılmıştır.

c) LEADER: Kırsal kalkınmayı destekleyen faaliyetleri bütünleştirmek için çalışmaktadır. LEADER kapsamında kırsal alanlarda çalışan işgücünün desteklenmesi, yenilikçi faaliyetlerin geliştirilmesi gibi alanlarda yerel düzeylerde oluşturulan projelere mali destek sağlamaktadır. Günümüzde yürürlükte olan LEADER II için 1994 – 1999 yılları arasında ayrılan bütçe payı 1,7 Milyar ECU' dur. Bu ödenek komisyon tarafından onaylanan 98 projeye katkıda bulunmak amacıyla kullanılmaktadır. 2000 -2006 yılları arasında yürürlüğe giren LEADER III için ise 2,02 Milyar Euro tutarında ödenek ayrılmıştır. (Ekeman, 1999:33)

2.4. OTP'nin İlkeleri, Amaçları ve Araçları

1957'de imzalanan ve 1 Ocak 1958'de yürürlüğe giren Roma Anlaşması'yla Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulmuştur. Bu kapsamda OTP'nin esasları belirlenmiştir. 1962'de de ortak piyasa düzenleri çerçevesinde OTP kurulmuştur.

2.4.1. OTP'nin İlkeleri

OTP'nin 3 temel ilkesi vardır. Bunlar kısaca şöyledir:

a) Tek Pazar İlkesi: AB üyesi ülkelerde tarım ürünlerinde serbest dolaşımı sağlayarak tek pazar oluşturma hedefidir. Tek pazardan kasıt azar içindeki tüm tarife dışı engellerin ortadan kalktığı, ortak fiyat ve rekabet kurallarının hâkim olduğu bir pazardır. Tek pazar ilkesinin hedefi tek para birimini (Euro) oluşturmaktır.

b) Topluluk Tercih İlkesi: Birlik içinde üretilmesi tercih edilen ürünlerin ihracatla sübvansede edilmesi ve ithalatta da korumacı bir yapı sağlanmasıdır. Bunun için de Prelevmanlar ve ihracat iadelerini kullanmaktadır.

c) Ortak Mali Sorumluluk İlkesi: OTP kapsamındaki harcamaların birlik içinde ortak olarak finanse edilmesidir. Bu kapsamda, 1962'de Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (FEOGA) kurularak harcamaların finansmanını üstlenmiştir. Ortak Mali Sorumluluk İlkesi uyarınca, ortak tarım politikası gereği alınan vergiler ortak gelir kabul edilirken, harcamalar da ortak olarak üstlenilir.

2.4.2. OTP'nin Amaçları

OTP kurulduktan sonra önceden belirlenen amaçlara ulaşma aşamasına gelinmişti. Hem üreticiyi hem de tüketiciyi memnun eden, topluluğun gelişimine katkı sağlayan unsurlar ön plandaydı. OTP'nin başlıca amaçlarından birisi, tarımsal üretimi en yüksek düzeyde tutmak, kıtlık ve dışa bağımlılığı minimum düzeye indirmektir. (Anıl, 1987:3) Bu temel amaçlar çerçevesinde faaliyetler yürütülür. Genel hatlarıyla OTP'nin amaçlarını şöyle sıralayabiliriz:

- a) Teknolojik gelişmeyi desteklemek, tarımsal üretimin akılcı gelişimini ve başta işgücü olmak üzere bütün tarımsal üretim faktörlerinin optimum kullanımını temin etmek suretiyle tarımda verimliliği arttırmak,
- b) Öncelikle tarımda çalışanların bireysel gelirlerinin artırılması yoluyla tarım çevrelerine makul bir hayat standardı sağlamak,
- c) Pazarı istikrarlı hale getirmek,
- d) Arzın devamlılığını sağlamak,
- e) Arzın tüketicilere makul fiyatlardan ulaşmasını sağlamak. (Verhoeven, 2000:8)

2.4.3. OTP'nin Araçları

OTP araçlarını şöyle sıralayabiliriz:

- a) Fiyat Destekleri: Belli ürünlerde, birliğin belirlediği müdahale fiyatı kapsamında üreticilerin mağdur duruma düşmesini önlemek için üretim fazlalıklarının birlik tarafından belirtilen fiyat üzerinden satın alınmasıdır. Böylece, üreticilerin gelir kaybı yaşaması önlenmektedir.

Geçmişte fiyat desteğinin en çok uygulandığı ürünler tahıllar, süt ürünleri, sığır eti, dana eti ve şekerdir. OTP'nin reformuyla tahıllara ve sığır etine ilk yıllarda uygulanan yüksek fiyat desteğinde önemli ölçüde azalma görülmüştür. (Boz, 2003:220) Fiyat

destekleri kapsamında iç piyasayı korumak için yüksek gümrük vergileri ile koruma tedbirleri vardır.

Üreticilere uygulanan depolama destekleri de fiyat destekleri kapsamında yer almaktadır. Fiyat destekleri sadece üreticilere yönelik değildir. Tüketiciler için de tüketici destekleri vardır. Tüketici desteklerinde tüketim özendirilerek belli fiyat destekleri uygulanmaktadır.

b) Doğrudan Gelir Desteği: Hangi ürünün ne kadar üretileceğini belirlemek ve üretim fazlalığını önlemek için Avrupa Konseyi'nin belirlediği koşullara uyan çiftçilere karşılıksız olarak yapılan ödemelerdir.

Avrupa Birliği'nde bitkisel üretimde verilen doğrudan gelir desteği önceleri üretilen metrik ton başına verilmekteydi. Daha sonra, ekilen hektar başına verilmeye başlanmıştır. Hayvansal üretimde verilen doğrudan gelir desteğinden çoğunlukla sığır ve koyun yetiştiricileri yararlanmaktadır. Destek şekli ise, hayvan başına ödeme yapmaktır. Doğrudan gelir desteği, birlik çiftçilerinin net tarımsal gelirlerinin % 35'ten fazlasını oluşturmaktadır. (Boz, 2003:222)

c) Arz Kısıtlamaları: Üretim fazlalığını önlemek için üretim arzına belli kısıtlamalar getirmektir. Doğrudan gelir desteğini almak isteyen çiftçilere arazisinin % 10'unu boş bırakması şartı getirilmiştir. Böylece arz fazlalığı önlenecektir. Bu kapsamda ekim dışı bırakma politikası ve üretim kotaları uygulamaları vardır.

d) Sınır Önlemleri: Genelde, AB tarımsal ürün fiyatları dünya fiyatlarının üstünde olduğundan, AB'ye girecek ürünler belli gümrük tarifelerine ve kotalara tabi tutulur. Böylece, birliğe giren ürün birlik içi fiyattan daha yüksek olur.

İthalat yüksek gümrük duvarlarıyla korunurken ihracat da teşvik edilmek istenir. Bunun için de ihracat sübvansiyonları verilir. Avrupa Birliği'nde çok yüksek idari maliyetlerin ortaya çıkardığı ürün fazlasını elden çıkarma (dana eti ve süt ürünlerinde olduğu gibi) veya pazar fiyatlarının yüksek bir düzeyde tutulmasını sağlama (sebze ve meyve, domuz etinde olduğu gibi) yöntemi olarak kullanılmaktadır. (İKV, 2005:29)

2.5. OTP Reformları

2.5.1. Birliğin Reforma Duyduğu İhtiyaç

İlk reform önerilerine 1968'de rastlanmaktadır. Ancak 1972'de değiştirilerek karşı bir politika tarzında ele alınmıştır. OTP'ye sağlanan fiyat garantilerinin genelde büyük üreticilere verilmesi, tarımsal altyapının henüz kurulamayışı reform önerilerini gerekli kılmıştır. 1985'teki Yeşil Rapor'da tarımsal ürün fazlası önlenmeye çalışılmış, böylelikle kalitenin sağlanacağı düşünülmüştür. Yeşil Rapor'da ürün fiyatlarında düşüş görülmüştür. Daha sonra ise, kırsal kalkınmaya önem verilmiştir. Ancak Yeşil Rapor, bütçede başarılı olamadığından istenilen etkiyi verememiştir. İzleyen yıllarda görülmüştür ki, tarımsal ürünlerde maliyet sorunu vardır ve bu sorun önlenmelidir. Arz fazlalığı giderilerek kaliteli üretim sağlanmalıdır. Böylelikle, kırsal kalkınma ve çevre kirliliği gibi sorunların önüne geçilmektedir.

Topluluk içinde geçimini tarım sektöründen sağlayan nüfus giderek azalmaktadır. Bu da tarım politikasının önemini azaltmaktadır. Bu durum, OTP'deki reform ve yeniden yapılandırma çalışmalarının eskiye göre, nispeten daha kolay gerçekleştirilebilmesine imkan sağlamaktadır. OTP harcamalarının çok yüksek olması, 1999 yılında OTP'nin yeniden yapılandırılmasına yönelik tartışmaların gündeme gelmesinde önemli bir etken olmuştur. Avrupa Birliği'nin tarım politikalarının karmaşık bir yapıya sahip olması, OTP'de reform ihtiyacının ortaya çıkmasında rol oynamıştır. (Candan, 2003:11) Ayrıca, tarım sektöründe azalan nüfusa ve azalan tarım gelirlerine rağmen, bütçe içinden tarıma ayrılan payın çok yüksek olması ve bunun sürdürülebilirliğinin az olması da reforma ihtiyaç duyulduğunun göstergesidir.

2.5.2. Reformlar

2.5.2.1. 1968 – 1969 Dönemi

Yukarıda bahsedildiği gibi, 1970'lere doğru ilk reform önerileri ortaya atılmış, ancak başta Fransa'nın yoğun eleştirileriyle ancak 1972'de hafifletilerek gündeme gelmiştir.

1980'li yılların başında üretim fazlasını önlemek için garanti eşiği denilen bir sistem uygulanmıştır. Üretim, belirlenen eşiği geçince destek de azalacaktır. Sistem ilk önce garanti eşik miktarından fazla üretilen süt, şeker, tahıllar ve salçalık domatese uygulanmıştır. (Boz, 2003:222)

1982'de ortaya çıkarılmış ve 1985'te uygulamaya konulmuştur. 1983'te artan FEOGA harcamaları, süt tozu ve tereyağı üretimindeki üretim fazlaları bu ürünlere kota konulmasını gerektirmiştir. 1986'da İspanya ve Portekiz'in birliğe dâhil oluşu ve onların birer tarım ülkesi oluşuyla bu iki ülkede "Bütünleştirilmiş Akdeniz Programları" kapsamına alınmıştır. FEOGA'nın harcamalarının ve dolayısıyla OTP harcamalarının artması, AB'yi sıkıntıya sokmuştur. Bu yıllarda tartışılan Yeşil Rapor'da da görüldüğü üzere, bütçe disiplini sağlanamıyordu. Bu yüzden OTP'nin AB bütçesindeki payını azaltmak 1988'in en önemli reformu olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.5.2.2. 1990 – 1997 Dönemi

Birlik 1990'lara kadar "Tek Pazar Oluşturma İlkesi" üzerinde durmuştur. İthalatı yüksek gümrük duvarlarıyla azaltıp ihracatı da ihracat sübvansiyonlarıyla arttırmıştır. Böylece, tarım ürünlerinin ihracatında artışlar görülmüş ve dünya tarım piyasasında öne geçmiştir. ABD'de ihracat sübvansiyonlarını kullanıp ithalatta da korumacı tarife uygulaması diğer ülkelerin rekabet edebilirliğini engellemiştir. Bu çerçevede başlayan Uruguay Görüşmelerinde tarım sübvansiyonlarının belli ölçülerde azaltılarak, sonuçta kaldırılması öngörülmüştür. Ancak, bunun uygulanması çok kısa bir zamanda gerçekleşmemiştir. Daha sonra ABD ile AB arasında imzalanan Blair House Anlaşması ile uzlaşma sağlanmış, ancak bu durum Uruguay Raundu görüşmelerini çıkmaza itmiştir. GATT yerini WTO'ya bırakmıştır. Bu kapsamda dünya tarımını yakından ilgilendiren WTO Tarım Anlaşması'na daha sonra yer verilecektir.

1992 Mc Sharry reformuyla OTP'de uygulanan fiyat destekleri yerini doğrudan gelir desteğine bırakmıştır. Bu reform kırsal kalkınmaya büyük ölçüde yer vermektedir. AB'de uygulanan yüksek fiyatlar devamlı üretim fazlası doğurduğundan fiyatların düşürülmesiyle sonuçlanmıştır.

2.5.2.3. 1997 ve Sonrası (Gündem 2000) İle Kırsal Kalkınma

FEOGA harcamalarının AB bütçesinin büyük bir kısmını oluşturması, gelirlerinin de çok düşük olması, yeni reformlara ihtiyaç doğurmuştur.

Bütçe harcamalarını kısmak ve AB'ye yeni bir düzen vermek için Aralık 1995 Madrid Zirvesinde Konseyin talebiyle 26 Mart 1999'da tüm AB üyesi ülkelerin hükümet temsilcileri Berlin'de yapılan toplantıda sorunlarını belirtmişlerdir. Komisyon tarafından hazırlanan AB'nin şimdiki ve gelecekteki sorunlarını belirleyen AB'ye yeni katılacak ülkeleri de unutmadan, 2000 – 2006 dönemi için Gündem 2000 denilen çözüm önerileri ortaya atılmıştır. Bundaki temel amaç, bütçe harcamalarını kısmak ve bu çerçevede fiyatları 2006 yılına kadar sabit kılmak ve fiyat desteklerini azaltarak rekabetin arttırılmasını sağlamaktır.

Gündem 2000 çerçevesindeki temel düzenlemeler şunlardır:

- Topluluk içi ve topluluk dışı piyasalarda rekabet gücünün geliştirilmesi için daha düşük düzeyde kurumsal fiyatların uygulanması,
- Tarımsal nüfusa adil bir yaşam standardının sağlanması,
- AB'nin uluslar arası ticaretteki konumunun güçlendirilmesi,
- Kalite için yoğunlaşma,
- Çevre ile ilgili hedeflerin OTP ile bütünleştirilmesi,
- OTP'nin ikinci ayağı olan kırsal kalkınmanın yeni çerçevesi. (Ertuğrul, 2002:297)

Gündem 2000 çerçevesinde uygulanan reformlar tarımsal gelirleri artırmıştır. OTP'de gelir desteğinin sağlanmasıyla ilk kez kapsamlı bir kırsal kalkınma politikasından bahsedilmiştir. Kırsal kalkınmada temel amaç, güçlü bir tarım kesimi oluşturmaktır. Ancak, güçlü bir tarım kesimi yaratmak için verilen destekler çevreye çok büyük zarar vermekteydi. Bunu önleyip çevreyi korumak da temel amaçlardan birisi olmuştur.

Yeni kırsal kalkınma politikası çerçevesinde benimsenecek tedbirlerin 3 ana hedefe yönelik olması kararlaştırılmıştır:

i) Tarım ve Orman Sektörlerinin Güçlendirilmesi: Buradaki temel hedef, üretimde değişen piyasa koşullarına uyum sağlanması ve miktardan çok kaliteye önem verilmesidir. Bu amaçla üreticilere yatırım desteğinin yanı sıra, ürünlerin işlenmesi ve pazarlanması için destek sağlanması öngörülmüştür.

ii) Kırsal Bölgelerin Rekabet Gücünün Arttırılması: Kırsal bölgelerde yaşayanların yaşam standartlarının yükseltilmesi ve kırsal bölgelerdeki ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi hedeflenmektedir.

iii) Çevrenin ve Avrupa'nın Kültürel Mirasının Korunması: Topluluğun çevrenin korunmasını tüm politikalara entegre hedefinin bir yansımasıdır. 1992 reformlarıyla oluşturulan tarımsal çevre tedbirlerinin geliştirilmesi, bu hedefin temelini oluşturmaktadır. (Ekeman, 1999:28)

Birlik için sürdürülebilir bir kırsal kalkınma son derece önemliydi. 1 Ocak 2000'de yürürlüğe giren düzenlemelerle bu sağlanmaya çalışılmıştır.

Kırsal politikaların oluşturulmasında ve uygulanmasında tarım ve tarıma bağlı faaliyetler için aşağıdaki amaçlar göz önünde bulundurulur.

Tarımsal mülkleri geliştirmek, gıda maddelerinin güvenliği ve kalitesini güvence altına almak, çiftçilerin istikrarlı gelir elde etmelerini sağlamak, kalkınma sağlanırken çevresel faktörleri göz önünde bulundurmamak, kırsal alanların üretkenliğini arttırarak kentlere doğru nüfus akışını önlemek için buralarda istihdam yaratıcı alternatif üretim sahaları kurmak, kırsal alanda yaşam ve çalışma koşullarını iyileştirmek ve kişilere eşit fırsatlar sunmaktır. (Boz, 2003:239)

AB'ye üye olan 10 Doğu Avrupa ülkesinin tarımının topluluk tarımına uyumu için Gündem 2000 tarım reformu kapsamında "Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı" (SAPARD) oluşturulmuştur. 1 Ocak 2000'de yürürlüğe giren SAPARD programı çerçevesinde 2000 – 2006 yılları için her yıl 500 milyon Euro maddi yardım yapılması öngörülmüştür. Yapılan yardımlar ülkelerin tarım ile olan ilişkileri göz önünde tutularak verilmiştir.

SAPARD yardımlarının temel amacı, kırsal kalkınmayı sağlamak, tarımsal alt yapının geliştirilmesi, ürün kalitesinin sağlanması, rekabet edebilirlik ve çevrenin korunmasıdır.

SAPARD yardımları aday olacak Doğu Avrupa ülkelerine birçok yardımlar sağlamıştır. Bu yardımlar şöyle sıralanabilir:

- Tarım işletmelerine yapılan yardımlar,
- Tarım ürünleri ticaretinin iyileştirilmesi,
- Kalite kontrol kuruluşlarının iyileştirilmesi,
- Çevreyi korumayı amaçlayan tarım üretimi yapılması,
- Ekonomik aktivitelerin gelişimi,
- Üretici grupları oluşturup bunların topluca eğitimi,
- Köy ve kırsal alanların gelişimi,
- Tarım projelerinin iyileştirilmesi,
- Tarım alanında alt yapıların geliştirilmesi,
- Tarım kaynaklarının işletimi. (Aktar, 2002:57)

2.5.3. Reformlar Sonrası AB Tarımının Yeni Reformlara İhtiyacı

AB içinde tarımsal nüfusun devamlı olarak azalışı, ancak siyasi ilişkilerden dolayı tarımsal giderlerin bütçe içindeki payının yüksek olması AB'nin yeni reformlara ihtiyaç duymasına neden olmuştur. Gündem 2000 ile 2006 yılına kadar dondurulan fiyat politikası gelecek için sorunları çözecek nitelikte değildir, üreticilere sağlanan destekler çerçevesinde arz fazlasının oluşması ve dünya tarımıyla rekabet edebilirliğinin azalması yeni yaptırımları gerektiriyordu. AB tarımsal harcamalarını kısmak isterken, dünya fiyatları ile rekabet etmek istemesi AB politikalarını çıkmaza itmekteydi.

Gelişen ve değişen dünyada sürekli yenilikler olması tarım alanında da yeniliklere ihtiyaç duyulmasına yol açmıştır. Birlik içinde tüketicilerin artan gelir düzeyi onların daha kaliteli malları talep etmesini sağlamıştır. Bu kapsamda, yüksek kalitede olmayan AB tarım ürünlerinin kalitesi arttırılmalıdır.

Gündem 2000’de belirtilen ve son yıllarda dünyanın önemle üzerinde durduğu kırsal kalkınmanın sağlanması çerçevesinde AB toplumuna da büyük görevler düşüyordu. Bu kapsamda, çevre kirliliğinin önlenmesi ve çevrenin korunması çalışması yeni reformlara ihtiyacı arttırmıştır.

2000’li yıllarda ortaya çıkan deli dana, kuş gribi gibi hastalıkların Avrupalı vatandaşları son derece olumsuz etkilemesi, daha sağlıklı ürünleri tercih etmeleri ve tüketicilerin artan talepleri OTP’yi yeniden yapılandırmaya itmiştir. Üreticiler ve tüketiciler bilinçlendirilerek güven ortamı hazırlamalıdır. Tüm bu nedenler içinde kapsamlı bir reform şarttır.

2.5.4. Genişleme Sürecinde Avrupa Birliği

OTP çerçevesinde yapılan tüm reformlardaki temel amaç, artan tarım harcamalarının kısılmasıdır. Bu kapsamda, destekleme harcamaları azaltılmış ve 2006 yılına kadar fiyatlar dondurulmuştur. Genişleme dâhilinde birliğe aday 10 üyenin çoğunun tarım ülkesi olması, Avrupa Birliği’nde tarım harcamalarını arttıracığı doğal bir gerçektir. Bunu gören AB, uyguladığı SAPARD Programı çerçevesinde bu yükü azaltmak istemiştir.

Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB’ye katılması, tarımsal yapının farklılığı ve tarım işletmelerinin sayısı ve büyüklüğü bakımından bazı sorunlar getirecektir. Örneğin, sadece Polonya’da tarım işletmelerinin sayısı neredeyse 2 milyon olup çoğunluğu küçük ölçeklidir. AB – 15’teki toplam tarım işletmesi ise yaklaşık 7 milyondur. Bu yüzden sadece Polonya’nın birliğe katılması tarım işletmelerini % 29 oranında arttıracaktır ve tek bir ülke tarım işletmeleriyle ilgili alınan önlemlerden önemli bir pay olacaktır. (Boz, 2003:243)

Birliğe yeni katılacak ülkelere uygulanacak yardımların, ihracat sübvansiyonlarının AB'ye getireceği yk inkr edilemeyecek kadar çok olacaktır. Sürekli reform yaparak kendini yenileyen Avrupa Birliği'ni daha gerilere götürecektir. Yeni katılacak ülkelerin üreticilerine çok büyük katkılar sağlarken, tüketicilere aynı oranda katkı sağlamayacaktır. Yeni katılacak üyeler de daha sağlıklı, daha kaliteli tüketim yapacak, ancak malları daha yüksek fiyattan alacaklardır. Böylece birlik içinde de tüketiciler daha yüksek fiyattan tüketim yapacaklardır. Yeni yeleri, OTP'ye uygun hale getirmeyi amaçlayan SAPARD Programı bu ilkeleri daha dinamik, daha güven verici yapmaktadır. Böylece yeni katılacak ülkelerle mevcut AB yeleri arasındaki farklar azaltılacaktır ve bu AB bütçesini çok fazla etkilemeyeceği düşünülmektedir.

2.6. OTP'nin Geleceği

Birlik içinde fiyat dünya fiyatından yüksektir. Üreticiler sürekli desteklenmekte, ihracat sübvansiyonlarıyla ihracat yapabilmektedir. Dışa karşı da yüksek gümrük tarifeleri ve ithalat kotalarıyla korunmaktadır. Böyle bir yapıda üreticilerin arz fazlası vermemesi mümkün değildir. Bu da, ithalatı kısımaktadır. Ancak, ithalatı kısımak ya da tamamen engellemek de üzüm değildir.

ABD ve Avrupa Birliği'nin çok hâkim olduğu WTO, IMF gibi kuruluşlar gümrük vergilerini ortadan kaldırmak ister. Ancak, ABD ve Avrupa Birliği korumayı hiçbir Şekilde kaldırmamaktadır. Uluslararası arenada çok güçlü olduklarından arz fazlası ürünlerini az gelişmiş ülkelere düşük fiyattan (bazen maliyet fiyatının da altında) ya da IMF baskılarıyla cebren satmaktadır. Başta ABD yardımları Şeklinde az gelişmiş ülkelere yapılan bu yardımlar, onların dışa bağımlılığını arttırmıştır.

AB'de 1950'de 20 milyon olan tarımsal aktif nüfus, 1970'lerde 10 milyona, 1980'de ise 5 milyona düşmüştür. Ancak, daha sonra İspanya ve Yunanistan'ın birliğe katılması tarımsal nüfusu arttırmıştır. Birliğe yeni katılacak ülkelerin de tarım ülkesi olmasından dolayı tarımsal nüfus artacaktır.

Tarıma verilen destekler azalarak da olsa devam etmektedir. Ancak birliğin geleceğini tehdit etmektedir. OTP'nin giderleri, gelirlerinden çok fazladır. OTP

sürdürülemez bir boyut almaktadır. Yeni katılacak ülkeler de bu yükü arttıracaktır. Bunun için SAPARD Programı uygulansa da birliğin geleceği için tarım sektöründe olumlu şeyler söylemek zordur. Uygulanan yardımlar yeni katılacak ülkelere de devam ederse -ki azalarak da olsa devam edecektir- bu da birliğin geleceğini tehdit etmektedir.

ABD ve Avrupa Birliği arasındaki rekabetin devamlılığı birliğin tarım politikasında sürekli açık vermesine yol açmaktadır. Az gelişmiş ülkelere gümrük duvarlarını kaldırmayı, desteklemeyi sona erdirmeyi öğütlerken, birlik içinde yüksek gümrük tarifeleri ve desteklemeler devam etmektedir. Böylece, ellerindeki arz fazlası ürünleri az gelişmiş ülkelere satarlar. Bu şekilde, az gelişmiş ülkeleri sömürürler. Ancak, uzun vadede bu da sürdürülecek bir politika değildir. Birlik, malların kalitesini arttırmalı, ithal ettiği ürünleri işleyerek ihraç etmeli, arz fazlasını önlemeli, korumaya devam etmeli ancak firmaları rekabete hazır hale getirmelidir.

Birlik, her geçen gün mali yönden daha kötü olacağından kendi ülkesindeki ihracat sübvansiyonlarını kaldırıp, adil fiyat ya da normal fiyat uygulamalıdır. Böylece, marjinal firmanın üretim maliyetleri, fiyatları oluşturacağından ihracatçı ülkelerin yıkıcı rekabetine son verilecektir. İhracatçıya verilecek olan sübvansiyonlar da az gelişmiş ülkelere yardım olarak ayrılabilir. (Özguven, 1982:191)

2.6.1. OTP'yi Tehdit Eden Sorunlar

OTP'nin değişimlere ayak uyduramayan kurumsal ve siyasal aktörlerin yapısal değişimler gerçekleştirememesi, değişimlerin yüzeysel çıktılar vermesine yol açmıştır. Birliğin tarımsal desteklere yaptığı büyük harcamalar OTP'nin uygunsuzluğundan kaynaklanmaktaydı. Bu problemi çözmek için politikayı değiştirmek gerekiyordu. Eğer OTP karar alma süreci rasyonel temellere dayansaydı, etkin olmayan üretim yapanların üretime son vereceği ve arz – talep dengesinin oluşacağı bir sistem ortaya çıkacaktı. Fakat OTP karar alma süreci diğer Batı ülkelerinin birçoğunda olduğu gibi, beklendiği kadar rasyonel ve anlaşılır olmamıştır. (Arabacı, 2005:156)

OTP'nin finansman sorunu ve baskı gruplarının eleştirileri OTP'yi zora sokmuştur. OTP bütçesinin devamlı açıklar vermesi, üretim fazlalığı yaşanması artık sürdürülemez bir politika olmasına yol açmıştır. Ayrıca, karar alma sürecinde yaşanan aksaklıklar da bu programın diğer bir olumsuz yönüdür.

Son yıllarda görüldüğü üzere, ABD ile devamlı rekabet içinde olan OTP ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Bunlar sürekli reformlarla gidermeye çalışsa da çok da başarılı olduğu söylenemez.

2.6.2. OTP'nin Başarı Düzeyi

Ortak tarım politikası kurulduğu ilk günden beri tartışılmaktadır. Bundaki en büyük sorun, şüphesiz maliyetinden kaynaklanmaktadır. Devamlı giderlerin, gelirlerin üstünde olması, fiyatların dünya fiyatından yüksek olmasına neden olmaktadır. Birlikte çoğu ülke huzursuzdur. Birlik zaten Almanya ve Fransa üzerine kurulduğundan, Fransa'nın da önemli bir tarım ülkesi olmasından, faydalarından da daha çok yararlanmaktadır. Diğer ülkeler, bundan sürekli şikâyet etse de sonuç değişmemektedir. Birliğin devamlı genişlemesi, onun finansmanını da olumsuz etkilemektedir. Örneğin, Polonya'nın tarımda desteklenmesi birliğin sıkıntılarını daha çok arttıracaktır.

Olumsuz etkiler özellikle ılıman iklim malları ihraç etmeye çalışan ülkeler üzerinde görülmektedir. (Aruoba, 1989:102) OTP başarısız olduğunun farkındadır. Başta finansman problemini çözmek ve üyelerin huzursuzluğunu gidermek için sürekli reform yapmaktadır. Böylece, kendini sürekli yenilemektedir. Yalnız, OTP'nin tamamen başarısız olduğunu söylemek haksızlık olur. Kurulduğu yıldan itibaren hep üyelerinin refahını arttırmak için çalışmış, dışa bağımlılığı önlemiş, bunu yaparken de yüksek gümrük tarifeleriyle iç piyasayı korumuştur. Ancak, üreticilerin desteklenmesi devamlı bir arz fazlalığına yol açmıştır. Özellikle, 1980'lerden sonra, dış ticaretin öneminin artması tarımı da ithalatla karşı karşıya bırakmıştır. Ancak, yüksek gümrük tarifeleriyle birlik içindeki üretici korunmuş, malların kalitesi arttırılmaya çalışılmış, ancak birlik fiyatının dünya fiyatından yüksek olması önlenememiştir.

Birliğe yeni katılacak ülkeler de OTP'ye uyum içinde olmalıdır. Bu uyum için müzakerelerden itibaren çalışmalar vardır. Ancak, görölmüştür ki, diğer devletlerin OTP'ye uyum sağlaması yerine, OTP sürekli kendini değiştirmekte ve yenilemektedir. En büyük sorun, finansman sorunudur. Uzun vadede OTP'nin işlemesi zordur. Çünkü bu açık, sürdürülemez bir açıktır.

Kısacası, OTP'ye tamamen başarısız diyemeyiz. Ancak, bu finansman politikasını çok fazla sürdüremeyeceği de aşikârdır.

2.7. Pazar Politikası Kapsamında Mali Yardım Uygulamaları

2.7.1. Genel Hatlarıyla Uygulanan Destekler

Tüm gelişmiş ülkelerde, özellikle tarım sektörü dış rekabete karşı korunur. Birlik kapsamında tahıllar, baklagiller, tütün, yağlı tohumlar, sığır eti, dana eti ve süt ürünlerinde devamlı düzenlemeler vardır. Avrupa Birliği'nde ve birçok gelişmiş ülkelerde yapılan desteklemelerin çoğu üretimi kısmak içindir.

1992 yılında yapılan reform, buğday müdahale fiyatının 1993 / 1994 döneminde başlayarak 1995 / 1996 döneminde bitecek şekilde 1/3 oranında azaltılarak 150 ECU/Ton'dan 100 ECU/Ton'a indirilmesi ve bu indirimin tüm tahıl grubunda yer alan ürünler için uygulanması öngörülmüştür. Tahıllar için hedef fiyat uygulaması 1995 / 1996 döneminde terkedilmiştir. (Babacan, 2000:8) Bu bağlamda çeşitli ürünler desteklenmiştir. Bunlara daha sonra değineceğiz.

Uygulanan destekleme politikaları birçok reforma maruz kalmıştır. Mc Sharry Reformlarında da bu gündeme gelmiştir. Koyun etinde değişiklik yıllar itibariyle katı kalırken, sığır eti fiyatları düşürülmüş ve kesilecek ineklerin primi arttırılmıştır. Tütünde kota haricinde prim ödemesi uygulanmazken, meyve ve sebze sektöründe fiyatlar sabit tutulmaya çalışılmıştır. Hububatta da fiyatların düşürülmesi öngörülmüş, yağlı tohumlarda ise telafi edici ödeme sistemine geçiş sağlanmıştır.

Birlik içinde tarımda çalışanların katma değeri yüksek olduğundan tarımsal verimlilik de yüksektir. Destekleme alımları ile üreticiler korunurken, malların kalitesi ve verimliliği de arttırılmak istenir. Birlik içinde genelde tarımda yeni teknolojiler kullanıldığından verimliliği de arttırmaktadır. Tarımsal verimlilik yüksek gelirli ülkelerde daha yüksektir. Örneğin, tarımda çalışan başına yaratılan katma değer Danimarka'da 46 621 ABD Doları, Hollanda'da 43 836 ABD Doları, Fransa'da ise 34 760 ABD Dolarıdır. (ASOMEDYA, 2000:66) Dünya Ticaret Örgütü Anlaşmasından sonra ise yeni reformlar yapılmış, bu reformlarla üretici gelirleri arttırılmaya çalışılmıştır. Reformun bütçe harcamaları ve üretici gelirleri üzerine olan etkileri ele alındığında, tahıllar, yağlı tohumlar ve baklagillerde hektar başına gayri-safi katma değer artışı sırasıyla % 22, % 27 ve % 29 olarak gerçekleşmiş, bütçe harcamaları ise 1992 yılında 10,2 Milyar ECU iken, 1996 yılında 16,4 milyar ECU'ya yükselmiştir. (Babacan, 2000:12)

2.7.2. Pazar Politikasına Müdahale Araçları

Pazar politikasının 3 temel müdahale aracı vardır. Bunlar kısaca şöyledir:

a) Fiyat Saptamaları: Üreticileri dışa karşı koruyup onlara fiyat desteği sağlamak ve böylece birlik içindeki arz ve talebi dengelemek gibi amaçlara sahiptir. Bazı ürünler düşük kâr getirdiğinden arzı azdır. Ancak bu mallara talep yüksek olabilir. Bu malların arz ve talebi dengeye getirilmek istenir. Yüksek gümrük tarifeleriyle diğer ülkelerin piyasaya girişi engellenerek yerli üreticiler korunur. Üreticiler, dışarıya nazaran daha pahalıya ürettiğinden bu koruma şarttır.

b) Mali Yardımlar: Ürüne yönelik olarak yapılan ancak, Birlik bütçesindeki kaynaklarla yürütülmeyen yardımlardır. Bazı ürünlerin üretimini teşvik edip arzı arttırmak ya da bazı ürünlerin üretimini kısıp arz fazlasını önlemek için yapılan yardımlardır. Bunların desteklenmesi birçok kuruluş tarafından gerçekleştirilmektedir.

c) Sınırlama, Kısıtlama ve Yasaklamalar: Üretim fazlalığını önlemek için çeşitli sınırlamalar getirilmiş, bunlar da Ad Valorem vergisi, fark giderici vergi, telafi edici vergiler ve ortak sorumluluk vergisi şeklinde kendini göstermektedir. Böylece mevcut

üretim fazlası önlenmeye çalışılmış, arz kontrol altına alınmak istemiştir. Ancak, günümüz itibarıyla hâlâ üretim fazlası bulunmaktadır. Sınırlamalar, kısıtlamalar ve yasaklamalar çok işe yaramamıştır. Çünkü bir yandan sınırlamalar getirilirken, diğer yandan üretim teşvik edilmiştir.

2.8. Yapısal Politikalar Kapsamında Uygulanan Destekler

Tarımda yüksek destekleme alımlarıyla tarımsal ürünlerde fazlalıklar olmuş, bu fazlalıkların elden çıkması ise oldukça yüksek maliyetli olmuştur.

Tarımla uğraşanlar her açıdan desteklenmektedir. Belirli ödenekler ödenmektedir ve tarımsal yapının etkinleştirilmesi için çabalar vardır. Ancak, birçok üründe üretim fazlalığı önlenememiştir. Üreticiler, piyasa talebi için üretmediğinden sorunlar yaşanmıştır. Tarımda mesleki yeteneklerin gelişimi için mesleki eğitim yardımları uygulanır. Temel amaç genç çiftçilerin oluşturulmasıdır. Tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarların rekabet edebilme gücü arttırılmaya çalışılır.

Üretilen malların kalitesinin arttırılması için çeşitli önlemler vardır. Çiftçiler belli standartlara tabi tutularak malların kalitesi ve toplumun refahı arttırılmak istenir. Bunun için de çiftçiler belli bir eğitime tabi tutulur. Böylece, gıda kalitesi ve güvenliği arttırılmaya çalışılır. Uygulanan destekler birçok soruna çare olurken bütçeye önemli bir yük getirmiştir. Arz fazlası önlenememiş, ancak malların kalitesinde artışlar görülmüştür. Ama yine de finansman sorunu her geçen gün tehlike oluşturmaktadır.

2.9. AB’de Tarımsal Destekler

OTP birçok yönden desteklenmektedir. Bu desteklerle birliğin kendine yeterliliği sağlanmış, ancak üretim fazlalıkları yaşanmıştır. Bu üretim fazlalıkları da ucuz fiyatlarla dünyaya (özellikle az gelişmiş ülkeler) satılmıştır. Böylece arz fazlalığı eritilmek istenmiştir. Destekleme kavramını ilk ortaya koyan ülke Hollanda’dır. Birlik, üreticileri korumak için yüksek fiyat politikasını benimsediğinden birlik içinde

tüketiciler yüksek fiyattan malları satın alır. Birlik dışında kalan ülkeler ise, yüksek gümrük tarifeleri ile karşılaşır, böylece 3. ülkelerin ihracatını büyük ölçüde etkilemektedir.

OTP desteklenirken üreticilere ve tüketicilere birçok yardımlar yapılmıştır. Bunların içinde üretici yardımlarının rolü büyüktür. Üretici yardımları, üretimi arttırılmak istenen ürünün üreticilerine genellikle hektar başına yapılan ödemeler şeklinde olmuştur. Makarnalık buğday, zeytinyağı, keten, kenevir, çığıt, tohumluklar, ipek böceği ve şerbetçi otu üretiminde ödenmiştir. (İnan, Gaytancıoğlu, Erbay ve Yılmaz, 2003:53) Tüketiciyi ve imalatçıyı korumak üzere de yardımlar uygulanmaktadır. Uygulanan desteklerin ve yardımların finansmanı FEOGA tarafından sağlanmaktadır. FEOGA, ihracat sübvansiyonlarıyla üretim fazlasını eritir, ithalata kotalar koyarak da üreticileri korur.

2005–2007 döneminde üye ülkelerin çiftçilerine bir ödeme başlatılacaktır. Bu ödeme önceki ekilebilir yardım ödemeleriyle (tahıllar, yağlı tohumlar, protein bitkileri, kurutulmuş yem, pirinç, durum buğdayı vs.) mevcut sığır, koyun ve keçileri aynı çatı altında toplayacaktır. (Environmental Issue Report, 2004:36)

ABD’de uygulanan destekler de Avrupa Birliği gibi dünya piyasalarını etkilemektedir. Tarımsal ürünlere yapılan doğrudan yardımlar üye ülkeler arasındaki rekabeti önemli ölçüde bozabildikleri için, bu yardımlara “de minimis” kuralı uygulanmamaktadır. Çiftçilere verilen yatırım yardımları % 40 oranında (az gelişmiş bölgelerde % 50) desteklenebilmekte, çevrenin ve tarihi dokunun korunması gibi etkenler varsa bu oran arttırılabilmektedir. Ayrıca, ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasına, genç çiftçilere, sigorta primlerinin ödenmesine, çiftçilere teknik destek verilmesine, erken emekliliğe, üretici gruplarına ve en uzak bölgeler ile Ege adalarına yönelik yardımlara da izin verilmektedir. (İKV:2005:51)

Yardımlar birlik içinde farklı şekilde uygulanabilmektedir. Yardım tutarı 6 Milyon Euro’yu ya da yatırım toplamının 12,5 Milyon Euro’yu geçtiği durumlar kapsam dışında bırakılmıştır. Tarım ürünlerine ilişkin reklâmlara yönelik kurallar ise ayrı yönlendirici ilkeler ile düzenlenmektedir. Tüzük, küçük ve orta boy işletmeler

arasında ayırım yapmamaktadır. Tüzük kapsamında aşağıdaki yardım türlerine Kurucu Anlaşma'nın 87 (3) (c) maddesi kapsamında muafiyet tanınmaktadır:

—Tarımsal Aile İşletmelerine Yönelik Yatırım Yardımları: Az gelişmiş bölgelerde brüt yardım tavanı yatırımın % 50'sini, diğer bölgelerde % 40'ını geçemez. Genç girişimciler için bu tavan tüm bölgeler için % 10, çevrenin korunması halinde sırasıyla % 25 ve % 20 oranında arttırılır.

—Geleneksel Peyzajın ve Yapıların Korunmasına Yönelik Yardımlar: Tarihi dokunun korunmasına yönelik bu yardımlar için masrafların tamamı karşılanabilir.

—Çiftlik Evlerinin Kamu Yararına Yeniden İskâna Açılması: Masrafların tamamı karşılanabilir.

—Ürünlerin İşlenmesi ve Pazarlanmasına İlişkin Yardımlar: Az gelişmiş bölgelerde brüt yardım tavanı yatırımın % 50'sini, diğer bölgelerde % 40'ını geçemez. Bina inşa ve tamirine, kullanılmış teçhizat alımına, yeni standartlara uymaya yönelik yardımlar verilir.

—Genç Çiftçilere Yönelik Yardımlar: Az gelişmiş bölgelerde yardımlar % 50 oranına kadar desteklenir.

—Erken Emeklilik İçin Yardımlar: Az gelişmiş bölgelerde yardımlar % 50 oranına kadar desteklenir.

—Üretici Grupları İçin Yardımlar: Yardım tutarı 100 000 Euro'yu geçemez.

—Sigorta Primlerinin Ödenmesine Yönelik Yardımlar: Doğal afetler için % 80, diğer zararlar için ise % 50 oranında karşılanır.

—Yeniden Parselleme İçin Verilen Yardımlar: Masrafların tamamı karşılanır.

—Kaliteli Tarım Ürünleri Üretilmesine Yönelik Yardımlar: Masrafların tamamı karşılanır.

—Teknik Destek: Eğitim, danışmanlık gibi hizmetler 3 yıl içinde 100 000 Euro'yu geçmemek üzere veya masrafların % 50'si oranında desteklenir. (İKV:2005:52)

2.9.1.Doğrudan Gelir Desteği

Doğrudan gelir desteği çok maliyetli bir sistemdir. Bu destek, çiftçilere doğrudan ödeme yapılması şeklindedir. Ayrıca, rekabet düzeyi düşük olan ürünler de bundan faydalanmaktadır.

Agenda 2000 kapsamında 1992 yılında yapılan reforma paralel olarak başlıca temel tarım ürünlerinde fiyat desteğinin azaltılmasının devam edilmesi ve bu azaltma karşılığında üreticilerin zararının doğrudan ödemelerle dengelenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu kapsamda bazı temel ürünlerde uygulanan doğrudan ödemeler şu şekildedir: Tahılda hektar başına yapılan ödemeler 54 ECU/t'dan iki aşamada 63 ECU / t'a çıkarılacaktır. Yağlı tohumlarda 94, 24 ECU/t olan 2001–2003 döneminde tahıla yapılacak ödemeler kadar olacaktır. Sığır etinde ise 2780 ECU/t olan mevcut piyasa fiyatlarında üç aşamada % 20'lik indirim yapılacak ve 2002 yılına kadar hayvan başına yapılan ödemelerin aşamalı olarak arttırılıp 150 – 210 ECU olması kararlaştırılmıştır. Ayrıntılarına değinilen bu sektörler haricinde süt, şarap, tütün, zeytinyağı ile taze ve işlenmiş meyve ve sebze sektörlerini de içeren doğrudan ödemelerin uygulanması reform kapsamında yer almıştır. (Kafaoğlu, 2003:56)

Doğrudan gelir desteği, maliyetinden dolayı çok tartışılmıştır. Başlangıçta yüksek oranlardayken, dönemler itibariyle sürekli düşüşler yaşamıştır.

AB ülkelerinde DGD ödemelerine kısmen yer verilirken; bu ödemeler fiyat politikası, garanti eşikleri, üretim planlaması ve diğer iktisat / maliye politikası araçlarıyla birlikte uygulanmaktadır. AB'de toplam destekleme içinde DGD % 30'luk bir paya sahip bulunmakta, Pazar fiyat desteği % 55'lik bir önem derecesinde bulunmakta, girdi desteği de % 8 boyutunda olmaya devam etmektedir.(MPM, 2002:47) Ayrıca, DGD birlik içinde üretimi çok fazla yapılmayan ürünler için geçerlidir. Önceleri makarnalık buğday için ödeme yapılırken, zamanla yağlı tohumlar, şerbetçi otu, dişi koyunlar, tütün, ipek böceği kozası gibi ürünler içinde ödeme yapılmıştır. Daha sonraları sığır etinde de desteklemeler öngörölmüştür. Gündem 2000'den sonra doğrudan gelir desteği sistemi ciddi açıklarla karşı karşıya kalmış, yağlı tohumlar ve hububat için ödenen yardımlar geri çekilmiştir. Daha sonraları eski önemini yitiren baklagiller içinde ödeme durmuştur.

Asgari 0,5 – 3 hektardan fazla arazisi olan, 5 yıl süreyle ekstansif tarım yöntemleri ile bunu işlemeyi kabul edenlere yem bitkisi ekim alanları ve hayvan sayısı üzerinden para ödenmeye başlanmıştır. Topluluk arazilerinin % 55'inin bu gruba girdiği ve zengin ülkelerin avantajsız bölgeleri de bu yardımlardan büyük ölçüde yararlandığı için bu tür ödemeler de büyük önem taşımıştır. (Eraktan, Abay, Miran ve Olhan, 2004:36–37) Yapılan son reformlarda da görülmüştür ki, arazi genişliği ve yetişen ürün çok önemli olmamakta, çiftçiler DGD'nin olumsuz etkilerini bertaraf edecek, ancak bunda asıl tehlikeyi desteğin finansmanını sağlayan FEOGA görmektedir.

Birlikte doğrudan gelir desteğinden tüm ülkeler yararlansa da Fransa'nın tarım ülkesi olmasından ve ekili alanlarının çokluğundan dolayı bunda üstünlüğü vardır. Nüfusu az olan ülkeler için DGD düşük maliyetli olurken, özellikle tarımsal nüfusu yüksek olan ülkeler için DGD yüksek maliyetli olduğundan sorunlar yaşanmaktadır. Örneğin, birliğe Polonya'nın katılması FEOGA'nın yükünü çok fazla arttıracaktır.

İsviçre'de ise, doğrudan gelir desteği gelir düzeyi çok düşük olan çiftçilere verilmektedir. DGD genel anlamda, arazi üzerinden kaba yemle beslenen çiftlik hayvanları için, dağlık bölgelerdeki meyilli arazilerde (% 35'den az ve fazla meyilli olanlara farklı oranlarda olmak üzere) tarım yapan ve zor üretim koşulları altında hayvancılık yapan işletmelere verilmektedir. Bunun dışında çevreye duyarlı tarım yapanlara, tarım alanlarında tür çeşitliliğini sürdüren, nitrat ve fosfat kullanımını azaltarak toprak ve sulara kirliliğe yol açmayan, bitki koruma ilacı kullanımını azaltan işletmelere, bazı hayvan yetiştiriciliği şekillerinin teşvikine verilen ekolojik DGD bulunmaktadır. Ayrıca, yazın hayvanların meraya çıkartılması için, yemlik hububat, yağlı tohumlar, tane baklagiller, yeniden yetişen hammaddeler için ekim alanına bağlı yardımlar yapılmaktadır. (Eraktan, Abay, Miran ve Olhan, 2004:41)

Araştırma Sorusu: OTP bünyesinde çok ciddi açıkların yaşandığı bir sistemin sonu ne olacaktır? OTP ne zamana kadar uygulanacaktır?

2.9.2. Bazı Ürünlerde Desteklemeler

Ortak piyasa düzenine konu olan tarım ürünleri veya tarım ürünleri grubu şunlardır: Tahıllar, pirinç, şeker, zeytinyağı, sığır eti, domuz eti, koyun ve keçi etleri, kümes hayvanları etleri, yumurta, şarap, süt ve sütlü ürünler, yaprak tütün, su ürünleri, taze sebze ve sofralık meyveler, tahılların işlenmesine sağlanmış ürünler, meyve ve sebzelerin işlenmesinden sağlanmış ürünler, keten ve kenevir, şerbetçi otu, tohumluklar, yağlı tohumlar ve ipek böceğidir. (Gürakan, Somunkıran, Kumbaracı, 1993:3)

a) Pamuk: Üye devlet tarafından yetkilendirilmiş bir arazide ekim yapılması sonucu yardıma hak kazanılır.

Ulusal temel alanlar Yunanistan için 370 000 ha, İspanya için 70 000 ha ve Portekiz için 360 ha olarak belirlenmiştir.

—Yunanistan’da 300 000 ha için 594 €, kalan 70 000 ha için 342,85 €

—İspanya’da 1 039 €

—Portekiz’de 556 € (Can, 2005:23) yardım sağlanır.

1 Ocak 2006’dan itibaren, hektar başına yapılan yardımlar, araziler belli miktarı aştığında azalarak devam edecektir. Üreticiye ödenen asgari fiyat 100,99 €’dur. Pamuk, birlik için en önemli üründür. Çıkarılan pamuk çok kaliteli olmasa da uygulanan teknoloji ile birlik içinde pamuğun kalitesi artmış, birlik pamukta çok önemli bir yer almıştır. Yunanistan’a verilen desteklerle Yunan pamukçuluğunun ciddi adımlar atması birliğin çabalarıyla olmuştur. Avrupa Birliği’nde birçok ülke tarım ülkesi olduğundan tekstil çok önemli bir sektördür. Pamuğunda tekstildeki önemi göz ardı edilmezse, birlik içinde en önemli ürünün pamuk olduğu aşikârdır.

Dünyanın en kaliteli pamuğu ülkemizde üretildiğinden Türkiye'nin Birliğe dâhil olması sonucu Türkiye pamuk için büyük destek görecektir.

b) Baklagiller: Ekilen hektar başına 181 € yardım sağlanır. Yardıma tabi tutulan temel baklagiller, nohut, mercimek ve burçaktır. Ancak, baklagillerin çeşitliliği üretildiği bölgeye göre değiştiğinden bu yardımlara tabi ürünler çeşitlendirilir.

c) Pirinç: Pirinç ekilen alanlara hektar başına yardım verilmektedir. Bu yardımlarda çeltiğin de önemi büyüktür. Çeltikte müdahale fiyatı 150 € olarak belirlenmekte ve üretimi kontrol altına alınmaktadır.

Bu çerçevede, çeltik kaplı alanların hektar başına yardım oranları, pazarlama yılı ve ülkelere (Fransa için bölgeler bazında) göre aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

Tablo 30: AB'de Bazı Ülkelerde Çeltik İçin Yapılan Yardımlar

(€ / hektar)

Ülke	2004/2005 Pazarlama Yılı ve TÖP İçin Geçiş Dönemi Öngörüldüğü	2005/2006 Pazarlama Yılı ve Daha Sonraki Pazarlama Yıllarında
İspanya	1.123,95	476,25
Fransa	2.300,50	975
Yunanistan	1.323,96	561
İtalya	1.069,08	453
Portekiz	1.070,85	453,75

Kaynak: Can, 2005:18

d) Tütün: Tütünlerin belirlenen tüzüklerdeki kalite koşullarına uygun biçimde üretilmesi durumunda, tüzüklerde belirlenen üretim alanlarında üretim yapılması sonucu tütün üreten çiftçilere mali yardımlar sağlanır.

2000 – 2002 yıllarına ait tütün sübvansiyonlarının 484 Milyon €'luk kısmı, 2011'den itibaren FEOGA bünyesinde desteklenmeye ayrılacaktır. Desteklemede asıl amaç, tütünde kalitenin artırılmasıdır. Böylece, birlik içinde üretilen tütün, dünya tütünleri arasına girecek, ihracatta artışlar görülecektir. Ancak, tütün üretiminde maliyetlerin yüksekliği de desteklemenin çerçevesini göstermektedir. Tütünde asıl amaç tütün kalitesinin yükseltilmesi olduğundan ve ülkemizde de kalitesi yüksek tütün yetiştirildiğinden (Ancak düşük kaliteli tütünler de fazladır.) ülkemizin Birliğe dâhil olmasıyla alacağı destek de önemli ölçüde olacaktır. Ülkemizde tütünün halen uluslararası kuruluşlarca desteklenmesi AB için Türk tütününün önemini göstermektedir.

e) Tohum yardımı: Yardım yapılacak ülkelerde yardım miktarı belirli sınırları geçemez. Yardımlar önce orantılı olarak dağıtılmaktadır. Ancak, belirli sınırı aştığında azalarak devam etmektedir. Sertifikalık tohum üretenlere € / 100 kg yardım uygulanır.

f) Hububat: Buğday, durum buğdayı, arpa, mısır, çavdar, yulaf, keten, kenevir, kanarya tohumu, darı ve sorgum vb. gibi ürünler hububat kapsamında yer alır. Üretilen hububatlar belli miktar ve kalitede üretildiğinde desteklenmeye tabi tutulabilirler. Ödemeler hektar başına yapılmaktadır. Ancak, yardım kapsamında belirlenen tavan aşırsa yardımlar azalan oranda devam eder. AB'de ürünler genelde üretim fazlası verdiği için ekim dışı bırakma usulü kullanılır. Böylece arz fazlası önlenmeye çalışılır ve en önemli üretken malların kalitesinin artırılması sağlanmaya çalışılır. Hububatla 101,34 € genel müdahale fiyatına tabidir.

Kaliteli üretim yapılabilmesi için, durum buğdayı yetiştiren çiftçilere 40 € / ha oranında yardım yapılır. Ancak, üretim fazlası yaşanmaması için belli sınırlar getirilir. Örneğin, İtalya'da 1 646 000 ha alan durum buğdayı için gösterilmiştir. Bu alan, belirlenen oranların üstünde olduğunda yardımlar azalan oranlı olmaktadır. Üretilen durum buğdayının kaliteli olması için ekilen tohumların kaliteli olması şarttır. Destekleme kapsamında buna da yer verilir. Belirlenen alanlarda ekinle durum buğdayının yüksek kalitede tohumla ekilmesi sağlanır. Mısır, çavdar, yulaf ve sorgum birlik kapsamınca desteklenecek ürünler kapsamına girmiş, ancak arz fazlalığının

yaşanmasını önlemek için belli bir kalite ve miktarda üretilmesini sağlamaya çalışmıştır. Ketan ve kenevir üretiminde ise, kalitenin sağlanması için kaliteli tohumlar kullanılacak, böylece hem aşırı üretim önlenecek hem üretilen malın kalitesi arttırılacaktır. Yine de en geçerli yöntem ekim dışı bırakma olarak kendini gösterir. Bu da toprağı belli oranı geçen çiftçiler için geçerlidir. Böylece, hem arz kontrol altına alınacak hem de üretilen üründe kalitenin artması sağlanacaktır.

g) Kabuklu Yemişler: Kabuklu yemişler, genelde arazi genişliğine ve ekilen yerin sıklığına bağlıdır. Üyelere yılda 120,75 € / ha'lık yardım yapılır.

Bilindiğı gibi kabuklu yiyeceklerin en önemlisi fındıktır. Diğerleri, ceviz, fıstık, badem ve deve kemiğidir. Avrupa Birliği, özellikle son 5 yıldır fındıkta önemli bir ihracatçı konumuna gelmiştir. Dünya fındığının % 75'ini karşılayan Türkiye'de son zamanlar fındığın azlığı fiyatını yükseltmiştir. Öte yandan, Avrupa Birliği'nde özellikle İtalya ve İspanya'da fındık üretiminde görülen artışlar ya da ithal edilen fındığın işlenerek ihraç edilmesi Avrupa Birliği'ni fındıkta önemli bir yere koymuştur. Fındıkta görülen iyileşmeler bademde yoktur. Birlik içinde bademin ithalatı gün geçtikçe artmaktadır.

Üyelere verilen yardımlar yetiştirildikleri bölgelere göre farklılık gösterir. Ancak, yardım yapılacak alanlar belli sınırı geçtiğinde yardım miktarı azalan oranda devam eder.

h) Şerbetçi otu: Şerbetçi otu yetiştirilen alan için 480 € / ha'lık bir yardım uygulanır. 2004'te % 85 olan destekler 2005'te % 90 olmuştur. 2006'da % 95, 2007 ve sonrası içinde % 100 oranında şerbetçi otu üreticilerine doğrudan ödeme yapılacaktır. Şerbetçi otu ekilen ve hasat edilen şerbetçi otu üretim alanları bu yardımdan faydalanır.

ı) Protein Bitkileri: Protein bitkileri, 1400 000 ha'lık bir alanı kapsamakta ve hektar başına 55,57 €'luk bir desteklenmeye tabidir. Protein bitkileri, fasulye, bezelye ve tatlı baklayı kapsamaktadır. Destekleme kapsamındaki protein bitkileri garanti edilen azami miktarı aşarsa yardım miktarı azalarak devam eder.

i) Enerji Bitkileri: Biokütle ve biyoyakıtlardan elektrik ve termal enerji üretimi için üretilen bitkileri içermektedir. Enerji bitkileri için, azami garanti edilmiş 1 500 000 ha'luk alan vardır. Yılda 45 € / ha desteklemeye tabi tutulur. Azami garanti edilmiş alan aşıldığında yardım miktarı azalan oranda devam eder.

j) Tarla Bitkileri: Hububat, protein bitkileri, yağlı tohumlar, keten ve keneviri kapsamaktadır. Üreticilere 63 € / ton tarla bitkileri yardımı yapılır. Yardım için belirlenen oran aşıldığında yardım miktarı azalan oranda devam eder.

Yağlı tohumlar ve protein bitkileri üretimini devam ettirmek, AB'deki çevresel sorunları ve ekonomik dengeleri etkilemektedir. Yağlı tohumlara verilen özel desteklerin kaldırılması, protein bitkilerine verilen desteklerdeki keskin düşüş, ücretlerin düşmesi gibi nedenlerden dolayı bu ürünlerin üretimi daha az çekici hale getirmiştir. 1999 CAP Reformu, tek ürün tarımını teşvik etmişti. Ancak, yağlı tohumlar ve protein bitkilerinden elde edilen, tahıl, mısır gibi ürünler arasında daha dengeli bir dağılımın sağlanması için daha önemli adımlar atılmalıdır. Protein bitkilerinin üretimi bakliyat ve pirince destek vermekle artırılmalı ve protein bitkilerinin üretimi daha yüksek destek ile ya da yağlı tohumlara güvenlik fiyatı belirleyerek teşvik edilmelidir. (European Economic and Social Committee, 2000:31)

k) Nişastalık Patates: Nişastalık patates üretimi için patateslere 2005/2006 ve sonrasındaki dönem için 66,32 € / ton yardım yapılır.

l) Zeytin: Üyelerin 1 Mayıs 1998'den önce diktiği zeytinleri kapsamaktadır. Zeytin ağaçları ile kaplı alanlar için çiftçilere 50 € yardım yapılır. Zeytinyağında ise 383,77 €'luk destek uygulanır. Zeytin ekili alanlar İspanya'da çoktur. Coğrafi koşullar itibarıyla İspanya'da yetişen zeytin kaliteli olduğundan daha yüksek destekleme primine tabidir.

m) Sığır ve Dana eti: Destekler hayvan başına verilmektedir. Memedeki inekler için 200 €, tosun için 150 €, boğa için ise 210 € destek verilmektedir.

Kesim primleri de hayvan başına verilmektedir. 8 aylıktan büyük boğa, tosun, inek ve düveler için 80 €, 1 aydan büyük, 7 aydan küçük ve 185 kg'dan az ağırlığa sahip

buzağular için 50 € (Can, 2005:28) olarak belirlenmiştir. Süt üreten çiftçilere ise 2006 itibarıyla 24,49 € / ton destek verilmektedir. Son zamanlarda ortaya çıkan deli dana olayları sığır ve dana eti ihracatını son derece olumsuz etkilemektedir. Uygulanan destekler ve Avrupa Birliği'nin dünyadaki lobisi krizi kısa sürede yenmeyi sağlamış, büyükbaş hayvancılıkta AB'yi yeniden doruğa çıkartmıştır. Bilindiği gibi, Hollanda büyükbaş hayvancılıkta öncüdür. İspanya'nın da sıralamada üst sıralarda yer alması özellikle bu iki ülkede desteklemelerde daha ön plana çıkarmıştır.

n) Koyun ve Keçi eti: Destekler hayvan başına verilmektedir. Dişi koyun için prim hayvan başına 21 €'dur. Ancak, koyunun sütünü ve koyun sütünden yapılmış ürünleri pazarlayan üreticilere verilecek prim hayvan başına 16,8 €'dur. Dişi keçiler için, belirlenmiş prim hayvan başına 16,8 € olup, koyununkine benzer bir azalışa tabi değildir. Koyun ve keçi üretiminin geleneksel bir faaliyet olduğu veya kırsal ekonomiye önemli katkı sağladığı yerlerde hayvan başına ilave bir prim verilmekte olup bu prim her bir dişi koyun ve keçi için 7 € olarak belirlenmiştir.(Can, 2005:26) Çiftçilere verilen yardımlarda belirlenen tavan aşırsa yardım miktarı azalan oranda devam eder. Koyun ve keçi etini depolayan ülkelere ise yardım miktarı farklı olarak ödenmektedir.

o) Şarap: Şarap üzümünden elde edildiğinden üzüm yetiştirenlere yapılan yardımları ifade eder. Şarabın içindeki alkol miktarının ayarlanmasında ve şarabın damıtılmasında uygulanan yardımlar yetiştirildikleri ürüne göre farklılık gösterir. Şaraptaki aşırı üretim artışını önlemek için üretim dışı bırakma yolu öngörülmüştür. Çiftçilere üzüm yetiştirmekten vazgeçtikleri için 4 300 € / ha destek uygulanır.

p) Sebze ve Meyveler: Destekleme kapsamındaki sebze ve meyveler, patlıcan, kavun, karpuz, domates, karnabahar, üzüm, elma, armut, şeftali, mandalina, limon, satsuma, klementin, nektari, portakal ve kayısı olarak sıralanır. Bu ürünler Birlikte üretimden geri çekildiği için desteklemeye tabi tutulur.

En yüksek destek kayısına yapılırken, en az desteklenen ürün ise patlıcan olmaktadır. Mandalina, portakal, limon, greyfurt, satsuma ve klementin gibi ürünler işlenmek için işletmecilere verilirken, kuru erik, kuru üzüm, kuru incir, armut, şeftali ve kuşkonmaz gibi ürünler de işlenmekte ve bu tüm ürünler işlendikleri için ayrı bir destek

kapsamına dâhil olmaktadır. Muzda uygulanan destek ise, yıllara göre değişmektedir. Muzun ekim dışı bırakılması için üreticilere 1000 € / ha destek verilmektedir. Böylece aşırı üretim artışı önlenmiş olur.

BÖLÜM 3: TÜRKİYE’NİN OTP’YE VE TARIMSAL DESTEKLERE

UYUMU

3.1. OTP’ye Uyum Çerçevesinde Yaşanan Gelişmeler

3.1.1. WTO Ticaret Anlaşması ve Türkiye

2. Dünya Savaşından sonra ABD uluslararası bir kuruluş kurmak için birçok faaliyete başlamıştır. Bretton Woods’tan sonra Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası, Uluslararası Para Fonu ve Uluslar arası Ticaret Teşkilatı kurulmak istendi. Zamanla IMF ve Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası kuruldu. Uluslararası Ticaret Teşkilatı ise kurulamadı. Bunun yerini ise daha sonra kurulan (1947) ve 117 üyenin katılımıyla gerçekleşen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) almıştır. GATT’ın temel amacı, dünya ticaretinin serbestleştirilmesini sağlamak ve böylece ülkelerin kalkınma hızını arttırmaktır. Tamamen liberal politikalara hizmet eden GATT, ticarete de liberalizasyon sağlanması için çalışmıştır. Uluslararası serbest ticaretin sağlanması için de tarife indirimi ve tarife dışı engellerin ortadan kaldırılmasını hedeflenmiştir. Daha sonra yapılan Uruguay Round’u ile GATT’ın ilkeleri yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Zor bir süreç yaşayan Uruguay Round’unda tarifelerin 10 yıl içinde 1/3 oranında azaltılması kararlaştırılmıştır. Uruguay Görüşmelerinde tarıma yer verilmemesine rağmen, düşen tarım ürünleri ihracatı zamanla tartışılmaya başlanmıştır. ABD’nin çabalarıyla (tarım ürünleri ihracatını düşürmesi, tarımda tarife dışı engelleri kaldırması vs.) dünya tarımsal üretimi azalmıştır. Ancak, OTP kapsamındaki ülkeler tarıma karşı katı fikirler benimsemiştir. ABD, bu ülkeleri (Avrupa Birliği ülkelerini) yumuşatmak ve inadından vazgeçirmek için birçok görüşme önermiştir. Ancak, Avrupa Birliği’nin katı tutumu bu görüşmeleri tıkamıştır. Nitekim 1992 Kasımındaki Blair House görüşmeleri sonucu Avrupa Birliği yumuşatılmaya çalışılmış, tarım için yeni reformlar öngörülmüştür. Bu çerçevede her ülkenin her ürün için en az % 15 tarife indirimine gitmesini, ülkelerin tarıma verdiği desteğin azaltılmasını ve tarım için ihracat sübvansiyonlarının azaltılmasını istemişlerdir. Ülkemiz ise, tarım ürünlerinde % 100’e varan indirimlere gitmiştir.

1994'te ise, GATT'ı güçlendirmek ve uygulama hızını arttırmak için Dünya Ticaret Örgütü (WTO) Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma çerçevesinde pazara giriş, ihracat rekabeti ve iç destekler için yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerdeki amaç, tarife dışı engelleri ortadan kaldırmaktır. İhracatta verilen sübvansiyonların azaltılmasıyla bütçe harcamalarının da azaltılması öngörülmektedir. İthalatta ise, tarife dışı engelleri ortadan kaldırmak, bunları tariflendirmek ve tarife kotaları koyarak tüm tarifelerin indirilmesi istenmiştir. Üretimde ise, destekleme alımları rol oynamaktadır. Ülkemiz pazara giriş için Avrupa Birliği'nin uyguladığı tarifelere katlanmak zorunda bırakılmıştır. İhracat desteğini ise belli oranlarda azaltacağını kabul etmiştir. İç destekler için ise bir taahhütte bulunmamıştır. Bu kapsamda taahhüde dâhil edilmeyen uygulamalar Yeşil Kutu olarak anılmış ve bazı uygulamaları kapsamıştır. Bunlar, doğal afet ödemeleri, emeklilik için uyum ödemeleri, bölgesel kalkınma harcamaları, gıda yardımları, yapısal uyum için yatırım yardımları gibi yardım veya ödemeleri kapsamaktadır.

DTÖ kurulmasıyla beraber gelişmekte olan ülkeler giderek daha önemli bir konu haline gelmiştir. Nitekim 147 üyenin oy birliğiyle 'Temmuz 2004' kararı alınmıştır. Karar, tıkanan Dünya Ticaret Örgütü – Tarım Anlaşmasının (DTÖ – TA) önünü açmayı hedefleyen çerçeveden, tarım dışı mallarda pazara ulaşmayı arttırmak için ikinci bir çerçeveden, Hizmet Anlaşması'yla ilgili önerilerden ve dış ticareti kolaylaştırıcı önlemlerden ve görüşmelerin genel yaklaşımından oluşmaktadır. Karar, en azından 5 seneden fazla gecikmeyle sürüncemede kalan Tarım Anlaşması görüşmelerini başlatabildi ve böylelikle, uluslararası bürokrasi varlık nedenini ispat edebildi. (TUSİAD, 2005:97)

3.1.2. Türkiye'nin WTO Ticaret Anlaşmasından Doğan Görevleri

WTO Tarım Anlaşması özellikle gelişmekte olan ülkelerin tarımında reformlar önermekteydi. Ülkemiz de bu kategoride ele alınmıştı. Genel olarak 3 grupta inceleme alanı bulmuştur. Bunları kısaca ele alacak olursak;

—Pazara Giriş ve Tarife İndirimleri: GATT çerçevesinde alınan karar gereği gelişmekte olan ülkelerde her ürün için tarife indirimi % 10 olarak belirlenmiştir. Ülkemizde de buna uyulmuştur. Gelişmekte olan bir ülke olduğumuzdan dolayı, Eylül 1986'da gelişmekte olan ülkeler için alınan tarife oranları ülkemiz için de geçerli olmuş, 1995 – 2004 yılları arasında % 24 oranında gümrük tarifesi azaltılmıştır. Ülkemiz birçok üründe gümrük vergileriyle korunduğundan, WTO'nun belirlediği bu oranlar ülkemizi çok fazla etkilememiştir. Ancak, AB ile ticaretimiz yoğun olduğundan, AB'nin uygulayacağı indirimler ya da korumalar ülkemiz için asıl önemli sorunu teşkil etmektedir.

—İhracat Sübvansiyonları: 1995 – 2004 yılları arasında verilen ihracat desteğinin gelişmekte olan ülkeler için % 24 ve % 14 oranında azaltılması öngörülmüştür. İhracat desteğinin azaltılması, dünya tarım piyasası için rekabet ortamı sağlamaktaydı. Ancak, her ülke için Tarım Anlaşması çerçevesinde ihracat desteği uygulanmamış ürünlerde (ülkemizde 44 üründe ihracat desteği uygulanmıştır) daha sonra da ihracat sübvansiyonu verilmemesi kararlaştırılmıştır. Tarımsal ürün çeşitliliği artan ülkemiz için bu durum negatif eğilimlere sahiptir. Daha sonraki yıllarda sorun oluşturabilecektir. Gıda yardımlarına yönelik destekler ve ihracat kredileri ise kapsam dışı bırakılmıştır.

Türkiye, ihracat sübvansiyonlarını aşırı derecede kullanmadığından indirilmesi ya da kaldırılmasına sıcak bakmaktadır. Özellikle, buğday ve arpa için devamlı olarak sübvansiyon uygulamış, diğer bazı ürünlerde uyguladıysa da aynı oranda olmamıştır. Sübvansiyonlar için bütçeden yapılan harcamalar ise şöyledir:

Tablo 31: Seçilmiş Ürünlerde Türkiye'nin Tarım Anlaşması İhracat Desteği Taahhütleri

Ürünler	Harcama Taahhütleri (1000 \$)			Miktar Taahhütleri (1000 Ton)		
	Temel Yıl	1995	2004	Temel Yıl	1995	2004
Buğday	36,08	640,424.30	27,418.50	574,2	2,168.80	493,8
Arpa	6,233.8	123,259.9	4,737.7	131.5	747.5	113.1
Buğday unu	1,894.4	9,542.7	1,438.7	65.3	475.4	56.2
Semolina	2,032.4	1,983.6	1,544.6	67.7	66.8	58.3
Malt	2,208.0	2,155.0	1,678.1	39.0	38.5	33.6
Zeytinyağı	2,340.5	2,284.3	1,778.8	38830	38740	201.
Ayçiçeği yağı, rafine	3,126.3	2,866.5	2,377.5	72.2	94.5	62.1
Mısır yağı, rafine	787.6	768.7	598.6	38730	38972	38787
Margarin	3,660.5	4,915.4	2,781.9	73.2	98.1	63.0
Sosis ve benzeri	38738	38888	16.0	0.065	0.064	0.056
Diğer Et Mamulleri	38890	22.0	38734	0.080	0.079	0.069
Çikolata ve Diğerleri	2,778.2	2,551.1	2,111.4	38826	38742	38914
Makarna, vermicelli	1,238.9	3,341.4	941.5	38853	44.6	38762
Reçel	19,027.3	15,945.5	13,915.7	211.4	308.9	181.8
Meyve suları	1,977.7	4,377.6	1,503.0	13.0	38861	38759
Tütün	8,158.8	7,963.0	6,200.7	57.9	57.0	49.8

Kaynak: Kasnakoğlu ve Çakmak, 2001:66

Gelişmiş ülkeler daha önce üst sınır koymadıkları ürünler için Eylül 1986 düzeyini kabullenmek zorundayken, gelişmekte olan ülkeler daha önce üst sınırlarını bağlamadıkları ürünler için üst sınırı saptamakta serbest bırakılmışlardır. Bu durumda Türkiye temel ve/veya hassa ürünlerde en yüksek düzeyi, diğer ürünler için 1986 Eylül'ünde geçerli tarife oranlarını esas almışlardır. (Kasnakoğlu ve Çakmak, 2001:65) İhracat sübvansiyonları çok fazla yer bulmasa da, ticaret yaptığımız ülkelerin yüksek tarifeler uygulaması ihracatımızda sıkıntılara yol açmıştır. Türkiye'nin ise tek koruması gümrük tarifeleridir. Sübvansiyonlu ihracat kredileri kapsam dışı olduğundan ülkemiz için sorun oluşturmaktadır.

—İç Destekler: 1995 – 2004 yılları arasında Türkiye için % 13,3 oranında azaltılması öngörülmüştür. İç desteklerde de “minimis kuralı” uygulanmıştır. Buna göre, gelişmekte olan ülkelerin üreticileri için uyguladığı toplam destek, üretim değerinin % 10'unu aşmazsa, indirim taahhüdüne gerek yoktur. Ülkemizde de uygulanan desteklerde üretim değerinin % 10'u aşılmadığından taahhütte de bulunulmamıştır. Birçok ülke bu oranı yüksek göstermek istemektedir, ama ülkemizde iç desteklerde

uygulanan yöntemlerden dolayı % 10 barajı aşmamıştır. Türkiye, iç desteklerde Toplu Destek Ölçütü'nü kullanmaktadır. Ancak, Toplu Destek Ölçütü her zaman hesaplanmadığından Eş Değer Ölçütü daha çok tercih edilmektedir. (Toplu Destek Ölçütü üretici destek tahminleri kullanılarak hesaplanır. Eş değer destek ölçütü ise, farklı ürünlerde uygulanan desteklere göre belirlenir.)

Türkiye, “de minimis” kuralı gereği, % 10'u geçemediğinden, yatırım ve girdi desteği de kapsam dışı kalmıştır. Yeşil Kutu'da belirtildiği üzere birçok iç destek kapsam dışı kalmaktadır.

3.1.3. Doha Konferansı ve Ülkemize Etkileri

AB'nin 1999 yılında Bakanlar Konseyi'nde aldığı kararlar ve Aralık 2000'de belirlenen müzakere süreci dâhilinde 9 – 14 Kasım 2001'de Katar'ın başkenti Doha'da DTÖ için çok önemli olan Doha Konferansı gerçekleştirilmiştir. Konferans gelişmeye yönelik ülkeler için düzenlenmiştir. Gelişmiş ülkeler, az gelişmiş ve gelişmeye yönelik ülkelerin konferansta bir araya gelerek ortak bir direniş göstermesinden çekiniyordu. Ancak, bunun gerçekleşmediği görülmüştür. Doha Konferansı'nın temel amacı, gelişmekte olan ülkelere yardım etmek ve dünya ticaretinin daha da artması için destekler vermektir. Doha Konferansında tarımla ilgili alınan kararlar ise şöyledir:

- Tarifeler ve tarife kotalarında iyileştirmeler yaparak ihracat sübvansiyonlarının kaldırılması ve iç desteklerde belli oranlarda indirim yapmak,
- Üyelerin tarımda taviz ve taahhütlerinin belirlenmesi,
- Tarım müzakerelerinin genel müzakerelerle aynı bütünlük içinde ele alınması,
- Fransa'nın karşı tutumu için, tarımsal desteklemenin tümünden kaldırılamayacağı,
- İhracat teşvikleri dünyada rekabeti bozduğu için kaldırılması gerektiği,
- Az gelişmiş ülkelerin tarımsal ihracatının artması için kolaylıklar sunulmuş,
- Tarımsal desteklemenin azalmaması ancak bu parayla, kırsal kalkınma, çevrenin korunması ve düzenlenmesi, gıda sağlığı ve hayvan ıslahının yapılması herkes tarafından kabul edilmiştir.

Az gelişmiş ülkeler tarifeleri düşürerek sanayi ürünleri ihracı yavaşlatılmış, onların tarım ürünleri ihracı kolaylaştırılmıştır. Hatta gelişmiş ülkelerin pazarlarına rahatça

girebilmeleri taahhüt edilmiştir. Doha Konferansı'nın ülkemize etkilerine bakacak olursak:

Doha Kalkınma Gündemi az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için yoksullaştırıcı büyüme etkisi yaratmıştır. Kısaca açıklarsak, yoksul ülkelerin önemli tarım ihraç ürünleri tarımda liberalleşme ile gelişmiş ülkelerin pazarlarında ulaşım kolaylığı ile satılacak, tarım ihracatı büyüyecek, ancak ülke kendi ürünlerini ihraç etmekten kendi ihtiyacını karşılayamayacak ve maliyeti gün geçtikçe artacağından büyüme sağlansa bile bu büyüme yoksullaştıran bir büyüme olacaktır. Bhagwati'nin bu tezine göre, tarım ürünlerinin artmasına rağmen fakirleşme artacak, büyüme ve üretim artışı olmasına rağmen ülke fakirleşecektir. Gelişmiş ülkeler koruma ve destekleri azaltmadıkça dünya tarım ürünleri fiyatları düşmeyecektir. (<http://www.aeri.org.tr>)

Doha Kalkınma Gündemi çerçeve taslağında yer alan amber kutu tedbirleri arasında bulunan girdi destekleri, fiyat destekleri ve primler toplam desteklemelerimizde çok az bir paya sahip durumdadır. Kırmızı kutu tedbirlerinde alınacak % 10'luk indirim şimdilik sıkıntı yaratacak gibi görünmemektedir. Ancak, de minimis istisnasının % 10'un altına çekilmesi prim desteği verilen ayçiçeği, soya ve pamukta problemler yaratabilecektir. Fındık ve tütünde uyguladığımız alan daraltması ve çay budama tazminatları mavi kutu tedbirleri arasında yer almakta ve hiçbir sorun teşkil etmemektedir. Çünkü bu tedbirler üretim veya verimli ilişki olmadan, alan ve kalite kriterlerine dayanmaktadır. Ancak, mavi kutu tedbirleri içinde bir süre belirlenerek Toplam Tarımsal Üretim Desteğinin (TTÜD) % 5'ini geçmeyecek şekilde azaltılması öngörülmektedir. Ülkemiz tarım politikaları içerisinde mavi kutu tedbirlerinin bu kısmı çok düşük olduğundan bu desteklemenin olumsuz etkileyebilecek bir yükümlülüğe sahip olması beklenmemektedir. (<http://www.aeri.org.tr>)

3.1.4. AB İle Türkiye Arasındaki Anlaşmalar

AB ile Türkiye arasında özellikle tarımsal alanda, ortaklığın temelleri Ankara Anlaşması ile atılmıştır. Ankara Anlaşması, 12 Eylül 1963'te imzalanmış ve 1 Aralık

1964'te yürürlüğe girmiştir. Ankara Anlaşması, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği için hazırlık, geçiş ve son dönem olarak 3 aşamanın şart koşulduğu bir anlaşmadır. Hazırlık dönemi, anlaşmanın yürürlüğe girmesiyle başlamış ve 23 Kasım 1970'te imzalanan ve 1 Eylül 1971'de Ticari hükümleri yürürlüğe giren Katma Protokol ile sona ermiştir. Bu dönemde Türk ekonomisinin güçlenmesi ve Roma Anlaşması çerçevesindeki hükümlere uyumu için ülkemize yardımlar yapılmıştır. Geçiş dönemi Katma Protokol ile başlamıştır. Ancak, hukuken 1 Ocak 1973 tarihine (Katma Protokol'ün yürürlüğe girmesi) rastlamıştır. Geçiş döneminde Türkiye'nin OTP'ye ve diğer AB politikalarına yaklaşmasına çalışılmıştır. Nitekim 1 Ocak 1996'da imzalanan Gümrük Birliği Anlaşması ile geçiş dönemi bitmiş ve son döneme geçilmiştir. Son dönemin süresi belli değildir. (Ankara Anlaşması'nın 28. maddesinde de son dönemin süresi taraflara bırakılmıştır.)

Ankara Anlaşması'nın 11. maddesi, Türkiye'nin OTP'ye uyumu için gerekli şartları kapsamaktadır. Türkiye, üretim faaliyetlerinin geliştirilmesi, birliğin fiyat, rekabet, ticaret ve finansman politikasına uyumu, tarımsal yapıdaki hızlı değişimlerin rolü, tarımsal pazarlamada ve AB'nin tarım hukukuna uyumunda gelişmeler göstererek OTP'ye tam bir uyumun sağlanması istenmiştir. 1 Nolu geçici protokolde ise, ülkemiz için ihraç değeri büyük olan tütün, kuru üzüm, kuru incir ve fındık gibi ürünlerde tarife kontenjanları belirlenmiştir. 1996'da imzalanan Gümrük Birliği ile Türkiye'ye AB kapıları açılmış, Aralık 1999'daki Helsinki Zirvesi ile de aday ülke olarak gösterilmiştir. Nitekim 3 Ekim 2002'de de müzakerelere başlanmıştır. Gümrük Birliği Anlaşması ile Türkiye'nin sanayi ürünlerinde serbest dolaşım sağlanmıştır. Tarım ürünlerinde serbest dolaşım için ise, ancak Ortaklık Konseyi'nin Türkiye'nin OTP'ye uyumu için gerekli şartları yerine getirdiğinde sağlanacağını belirtmiştir. Sanayi ürünlerimiz zaten az olduğundan bu karar bizim aleyhimize değildir. Gümrük Birliği Anlaşması'nın 17 – 21. maddeleri gereği işlenmiş tarım ürünleri anlaşma kapsamındadır. Ancak hammadde sağlayan tarım ürünleri anlaşmaya dâhil edilmemiştir.

3.1.5. IMF Stand – By Anlaşması Çerçevesinde OTP’ye Uyum

IMF ile ilk olarak 30.08.1958 tarihinde Stand – by Anlaşması imzalanmıştır. Stand – by Anlaşmaları 1990’lara kadar sadece ekonomi alanında reformlar öngörüyordu. 1990’lardan sonra ekonomi dışındaki diğer alanlarda da düzenlemeler öngören Stand – by Anlaşmaları, günümüzde yasama, yürütme ve hatta yargıya bile müdahale içeren şartlar taşıyor hale gelmiştir.

Stand – by Anlaşmaları zor bir süreci içermektedir. Tarımsal alt yapımızın hızlı politika değişikliğine uygun olmadığı dikkate alınmalıdır. Yaklaşık 4 milyon tarımsal işletmenin ve ortalama işletme büyüklüğünün 6 hektar altında olduğu bir ülkede kırsal alanda kadastro işlemlerinin sadece % 65’inin tamamlandığı düşünülürse 2 yıllık geçiş sürecinde gerekli alt yapının iyileştirilerek, kayıt sisteminin tamamlanması oldukça zor görülmektedir. Reformlara ilişkin değişimlerin aşamalı olarak ve zarar vermeden belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir. Bu koşullarda 2 yıl olarak belirlenen geçiş süreci yeterli olmayacaktır. Diğer ülkelerde yaşanan deneyimleri dikkate aldığımızda, bu süreç Meksika’da 15 yıl olarak belirlenmiş, ABD’de ise 7 yıllık bir uygulama süreci öngörülmüştür. (Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2000:50)

1999’daki Stand – by Anlaşması çerçevesinde alınan kararlar ve niyet mektupları genel olarak şöyledir:

- Yerel destekleme fiyatları dünya destekleme fiyatlarına indirgenecek,
- Girdi ve çıktıya dayalı destekleme sistemi elemine edilerek, Doğrudan Gelir Desteği Sistemi’ne geçilecek,
- TZDK, İGSAŞ, TÜGSAŞ, TSKB, ÇAYKUR ve TEKEL özelleştirilecek,
- Sektörler rekabete açılacak,
- Reformlar, Dünya Bankası Yapısal Uyum Kredileri ile desteklenecektir.

Bu çerçevede 2000 yılında IMF Ekonomik Reform Kredi Anlaşması (ERL) imzalanmıştır. Buna göre;

- 2001 yılında ülke çapında doğrudan gelir desteğine geçilecek,
- Tarımsal kredi sübvansiyonları aşamalı olarak kaldırılacak,
- Tarımsal KİT’ler ve TSKB özelleştirilecektir.

2001 yılında imzalanan Tarım Reformu Uygulama Projesinde (ARIP) ise şu kararlar alınmıştır:

- Doğrudan gelir desteğine geçiş sağlanacak,
- Alternatif Ürün Projesi kapsamında çiftçi geçiş programları yapılacak,
- TSKB’nin yeniden yapılandırılması sağlanacak,
- Proje destek hizmetleri yapılacaktır.

26 Nisan 2005’te IMF’ye verilen Niyet Mektubu gereği 11 Mayıs 2005’te son Stand – by anlaşması imzalanmıştır. Son Stand – by Anlaşmasında tarımda şu reformlar öngörülmüştür:

- Tarım alanında destekleme alımlarının kaldırılması,
- Özelleştirmelerin artırılması,
- Bütçe harcamalarının azaltılması,
- Tarımda sübvansiyonların azaltılması ve zamanla kaldırılması,
- Köylünün üretimsizliğe teşvik edilmesidir.

Yapılan reformlar, tarımda tamamen dışa bağımlılığı arttıracaktır. Tarımsal alt yapıımız yetersiz olduğundan ve pazarlama sorununa çözüm bulamadığımızdan hiçbir zaman IMF politikalarından istediğimiz sonucu alamayacağız.

3.1.6. Müzakereler Sürecinde Türkiye Tarımı

Türkiye, IMF Programları ve AB Mevzuat Uyum Çalışmaları kapsamında OTP'ye uyumunu sağlamaktadır. Bu yolda uyulması gereken birçok kural vardır. Bunlar, tarımda reformlar için daha hızlı bir sürecin varlığı, kaliteli ürünler üreterek bunların ihracının sağlanması ve böylece toplumun ekonomiye katkısının artırılması ve kaynakların etkin tahsisidir. Ülkemiz için asıl önemli konu rekabet edebilme gücünün kazanılmasıdır. Bunun için üretimde özel sektörün payı artırılıp devletin payı azaltılmalı, düzenleme ve denetleme de devletin kontrolüne bırakılmalıdır. Ekonomide verimliliğin ve hareketliliğin sağlanması için de yeniden yapılandırma sağlanmalıdır. Bu şartlarda OTP'ye uyum sağlanacaktır.

Mevcut destekler üreticilere tam olarak ulaşmadığından ve maliyetli olduğundan dolayı değiştirilmeliydi, ancak bu durum kolay gerçekleşmedi, çünkü belli bir süreci gerektirmekteydi. Doğrudan gelir desteğinin kısa zamanda tek destek olması amaçlanıyordu. Günümüze baktığımızda hâlâ tek destek olamamıştır. Özellikle çiftçiler sübvansiyonlara büyük ihtiyaç duyduğundan kaldırılması kolay değildir. DGD sistemi çiftçileri kayıt altına almaktaydı. Bu işlem çok kolay olmasa da zamanla olumlu sonuçlar vermişti. DGD sistemi üreticileri kayıt altına aldığından, ülkemizde ve tüm dünyada başarısız olsa da, uygulanmaya devam etmiştir ve edecektir.

Tarımda yeniden yapılandırmanın sağlanabilmesi için ise, devletin piyasaya müdahalesi kaldırılmalı, kontrol mekanizması da devlet kanalıyla yapılmalıydı. Ülkemizi düşündüğümüzde bu kolay değildir. Devamlı bir devlet müdahalesi olmuş, devlet piyasaya girip müdahale etmiştir. Ülkemiz coğrafi özelliklerinden dolayı her ürünü üretebilmektedir. Ancak çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Temel sorunlar, kalitesiz ve yüksek maliyetli üretimdir. En ciddi sorun ise şüphesiz pazarlama sorunudur. Bu sorunların çözümü kısa vadede zordur. Uygulanan yanlış politikalar da sorunları daha da arttırmıştır. AB'de tüm ülkeler hayvancılığa önem verirken, tarımsal desteklemede hayvancılığı bir kenara itmemiz ne kadar da gariptir. Ayrıca, tarımda teknoloji düzeyimiz düşük olduğundan üreticilerimizin rekabet gücü kırılmakta, AB'ye uyumunu zorlaştırmaktadır. Çözüm ise, üreticileri örgütlendirmektir.

Türkiye'nin katılım öncesi dönemde hızlı bir mevzuat uyumu sağlaması ve mevcut gıda işletmelerini hijyen yönünden AB müktesebatının talep ettiği düzeye ulaştırması gereklidir. Aksi takdirde, Türkiye'nin tam üyeliği tarihinde bu işletmeler kapatılmak zorunda kalacaktır. Bundan dolayı 10 yeni üye müzakerelerde, hijyen standartları düşük işletmeleri için belli şartlarda ve belli süreler için geçiş dönemleri talep etmişler ve bunu elde etmişlerdir. Bu şekilde muhtelif ülkelerde yüzlerce gıda işletmesi bu geçiş önlemlerine tabi tutulmakta ve bir yandan hijyen şartlarını düzeltirken diğer yandan sadece kendi iç pazarlarına mal satmaktadırlar. (Yeşilyurt, 2005:101)

3 Ekim AB – Türkiye ilişkileri için tarihi bir gündü. Müzakereler başlanmasına rağmen, ülkemiz hâlâ ciddi sorunlarla iç içedir. OTP'ye uyum için belki de en ciddi tehlike çiftçimizin kayıt altına alınmaması ve kayıt dışı ekonominin azaltılmamasıdır. Kayıt dışı ekonomiyi azaltmak için devlet üreticileri kontrol altına almalı, vergileri düşürmeli ve tarımda birçok düzenleme yapmalıdır. Bu düzenlemeler arasında üreticilere sağlanan mali desteklerin artırılması, pazarlama sorunlarının çözümü, üretim maliyetlerinin düşürülmesi vb. birçok yapısal reformu sayabiliriz. Kayıt dışılık sorunu birçok sektörde bulunmaktadır. En çok süt sektöründe bu sorun yaşanmaktadır. Devlet kanalıyla kayıt dışı sektöre hammadde sağlanması yasaklanmalı, mal satılmamalı ve sıkı denetimler yapılmalıdır. Kayıt dışı ekonominin ciddi boyutta olduğu ülkemizde OTP'ye uyum için ciddi sorunlar var demektir.

OTP'ye tam olarak uyum sağladığımız söylenemez. Ancak OTP'ye uyum konusunda çok da uzak değiliz. Herkes üzerine düşen rolü yerine getirmeli, devlet de kontrol ve güvenliği sağlamalıdır. Böylece OTP'ye uyum daha başarılı olacaktır.

3.2. Türkiye'nin Ortak Tarım Politikasına Uyumu

3.2.1. OTP'ye Uyum Sürecinde Yaşanan Gelişmeler Işığında Alınacak Önlemler Ve Uyum Sorunu

Türkiye, Ankara Anlaşması'ndan itibaren AB ile ilişkileri resmi olarak başlatmıştır. Daha sonra alınan Ortaklık Konseyi Kararı ve Gümrük Birliği Anlaşmaları ile bu ilişki

artmıştır. Nitekim 1997’de Lüksemburg Zirvesi sonucu Türkiye ile olan ilişkilerin yakınlaştırılması öngörülmüş, bu kapsamda 3 Mart 1998’de “Türkiye İçin Avrupa Stratejisi” kabul edilmiştir. Bu rapor, Türk tarımının OTP’ye uyumlu hale getirilmesi ve farklılıkların giderilmesini içeriyordu. 16 Haziran 1998’deki Cardiff Zirvesinde de bu rapor kabul edilmiş, bu kapsamda Aralık 1999’daki Helsinki Zirvesinde Türkiye de aday ülke konumuna getirilmiştir. Nitekim 3 Ekim 2005’te Türkiye müzakerelere başlamıştır.

AB ile Türkiye arasındaki piyasa bütünleşmesi yeni başlamamıştır: Tarımdaki ticaret tercihleri 1963 yılındaki Ortaklık Antlaşması ile AB tarafından Türkiye’ye verilmiştir ve birçok kez uzatılmıştır. 1987’den itibaren bütün Ad Valorem vergisi tarifeleri yürürlükten kaldırılmıştır ve bazı durumlarda özel görevler için azaltılmış oranlar verilmiştir. Sonuç olarak, Türk tarım ihracatının %40’ından fazlası AB tarifersiz kapsamına girer ve %50’si için de azaltılmış tarife oranları belirlenmiştir. (Griffiths ve Özdemir, 2004:197)

Topluluk mevzuatı ile olan farklılıkları gidermek amacıyla Türk mevzuatında gerekli değişiklikler ve ilavelerin yapılması gerekmektedir. 2001’de yayımlanan Ulusal Program’da bu uyumun ilk aşamada, bitki – hayvan sağlığı kuralları, taze işlenmiş meyve ve sebze, su ürünleri, zeytinyağı, şeker ve ormancılık, ikinci aşamada; tarla bitkilerinden hububat, pirinç, yağlı tohumlardan ayçiçeği, soya ve kolza, keten – kenevir, nişastalık patates ve son aşamada hayvancılık başta olmak üzere, diğer tarımsal ürünlerde gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. 2003’te yayımlanan Ulusal Program’da ise, öncelikler listesinde hububat, pirinç, sığır ve dana eti, süt ve süt ürünleri, taze meyve ve sebze, işlenmiş meyve ve sebze, zeytinyağı, şarap, şeker ve tütün yer almaktadır. (Cesur, 2004:141)

Ülkemizde tarımda yaşanan en ciddi sorunlardan biri de finansman sıkıntısıdır. Türkiye’de FEOGA benzeri bir kuruluşun olmayışı (Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yıllarca kurulmak istendi, ancak başarısız oldu.) ve finansman sorunundan dolayı üreticilerimizin rekabet edebilirliği de azalmıştır. Tarımda sermaye kullanımı arttırıldığında, kredi kolaylığı sağlandığında sorunların aşılacağı görülmektedir. Böylece, AB’ye uyum sağlanacaktır. Ülkemizde tarıma ayrılan destekleme azalan

oranlı devam ettiğinden üreticilerimiz zor durumda kalmaktadır. Ancak, AB’de buna önem verdiğiinden AB’ye uyum için ülkemizin diğer ülkelere nazaran avantajlı olduğunu söyleyebiliriz.

Türkiye’de fındık, tütün, şeker pancarı gibi ürünlerde üretim fazlası olduğundan bu ürünlerin üretiminin daraltılıp, bunlar yerine alternatif ürün üretilmesi öngörülmüştür. AB’de bu ürünlere alternatif ürün desteği yoktur. Bu ürünlerin çoğu AB’nin Pazar politikası dâhilindedir. Ancak, bu ürünler için üretim kalitesinin artırılması amaçlanmamıştır ya da yapılmamıştır. Ülkemizde avantajlı bir konuma sahip olabilmek için AB’nin desteğiyle de Alternatif Ürün Projesine devam etmeli ve ürün kalitesini arttırmalıdır.

3.2.2. OTP’ye Uyum İçin Avrupa Birliği’nin Aday Ükelere Yaptığı Yardım Politikaları

Avrupa Birliği’ne aday olan ülkeler 1997’den itibaren Katılım Ortaklığı Belgesini Avrupa Birliği Komisyonuna sunarlar. Böylelikle, İlerleme Raporu uyarınca adayların AB’ye uyumu belirlenmiş olur. Adayların uyumu için onlara birçok yardım yapılmıştır. Ülkemiz de 10 – 11 Aralık 1999’daki Helsinki Zirvesiyle aday üye konumuna getirilmiş ve çeşitli evrelerden sonra 3 Ekim 2005’te müzakere sürecine dâhil edilmiştir.

Avrupa Birliği’ne aday olan ülkelere, AB standartlarına uyum için çeşitli yardımlar yapılmıştır. Katılım öncesi PHARE (Poland Hungary Aid For The Reconstruction Of The Economy) Yardımı uygulanmıştır. PHARE programı, Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinde komünist rejimlerin yıkılmasıyla birlikte, bu devletlerin ekonomilerini yeniden yapılandırma çabalarını desteklemek amacıyla 1989 yılında oluşturulmuştur. Başlangıçta yalnızca Polonya ve Macaristan’a yönelik olan program, zaman içerisinde 13 ülkeyi (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Makedonya, Macaristan, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya) kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Kırsal kalkınmanın geliştirilmesi için ise SAPARD (Special Action Programme for Agricultural and Rural Development) Programı uygulanmıştır. Çevrenin düzenlenmesi için ise ISPA (Instrument for

Structural Policies for Pre-Accession) Yardımı uygulanmıştır. 1999 yılında kurulan SAPARD programı (Tarımsal ve Kırsal Kalkınma için Özel Eylem Programı), AB adayı Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinin (Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Estonya, Litvanya, Letonya, Romanya, Bulgaristan) Tek Pazar ile Ortak Tarım Politikası'na hazırlık süreçlerini desteklemeyi hedeflemektedir. ISPA ise, Katılım Öncesi Yapısal Politikalar aracıdır. Ayrıca, birçok uluslararası mali kuruluş tarafından ve Avrupa Yatırım Bankası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası tarafından aday ülkelere Katılım Öncesi mali yardımlar yapılmıştır.

Genişleme kapsamında Avrupa Birliği'ne aday ülkelere yapılan mali yardımları şöyle analiz edebiliriz:

Tablo 32: Genişleme Kapsamında Avrupa Birliği'nin Aday Ükelere Mali Yardımı

(Milyar EURO)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
PHARE	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
ISPA	1	1	1	1	1	1	1
SAPARD	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Katılım Sonrası	0	0	6	8	11	13	15
Toplam	3	3	9	11	14	16	18

Kaynak: Cesur, 2004:169

Buna göre, adaylara 2000 – 2006 yılları arasında her yıl 1,5 milyar Euro PHARE yardımı, 1 milyar Euro ISPA yardımı ve 0,5 milyar Euro SAPARD yardımı yapılmıştır. 2002 – 2006 yılları arasında aday ülkelere toplam 53 milyon Euro katılım sonrası yardım yapılmıştır.

SAPARD Tahsisat Kriterleri, tarımsal nüfusun büyüklüğüne göre, toplam tarım alanının genişliğine göre ve satın alma paritesine göre 3 kısma ayrılır. (DTM, 1999:19) SAPARD yardımları aday ülkeler için büyük önem taşımaktadır. Aday ülkelerde kırsal kalkınmanın geliştirilmesi, ekonomik hayatın canlandırılması, mesleki eğitimin

özendirilmesi, gıda kalitesinin artırılması, arazilerin kayıt altına alınıp alt yapıların gelişiminin hızlandırılması, ürün kalitesinin artırılması ve üretici ve tüketicilerin bilinçlendirilmesi amacıyla SAPARD yardımları düzenlenmiştir. Böylelikle, aday ülkelerin uyumu daha da kuvvetlenecektir.

SAPARD Programlarında SAPARD önlemlerinden tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanması, tarımsal işletmelere yatırım ve kırsal alt yapının geliştirilmesi ve iyileştirilmesi öne çıkmaktadır. Topluluk katkısının % 26'sı işleme ve pazarlama, % 22'si tarımsal işletmelere yatırım, % 21'i kırsal alt yapı yatırımları, % 11'i ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve % 1 – 5 olarak değişen oranlarda diğer önlemler için öngörülmüştür. SAPARD Programlarında tarımsal işletmelerde yönetim hizmetlerinin geliştirilmesi ve arazi kayıtlarının oluşturulması ve güncelleştirilmesi ise yer almamıştır. (Cesur, 2004:175)

Görüldüğü üzere en yüksek yardımı Polonya almaktadır. Çünkü Polonya'da çok fazla tarım işletmesi vardır. Polonya'nın AB'ye üye olması OTP'yi sıkıntıya sokacaktır. Avrupa Birliği'ne aday MDAÜ (Merkezi Doğu Avrupa Ülkeleri) için SAPARD kapsamında öngörülen yıllık tahsisat ise şöyledir:

Tablo 33: Avrupa Birliği Tarafından MDAÜ İçin SAPARD Kapsamında Öngörülen Yıllık Tahsisat

(EURO)

Ülke	2000	2001	2002
Slovenya	6.337.000	6.576.465	6.757.436
Estonya	12.137.000	12.595.639	12.942.243
Slovakya	18.289.000	18.980.113	19.502.243
Letonya	21.848.000	22.673.602	23.297.531
Çek Cumhuriyeti	22.063.000	22.896.727	23.526.795
Litvanya	29.829.000	30.956.192	31.808.039
Macaristan	38.054.000	39.492.002	40.578.737
Bulgaristan	52.124.000	54.093.686	55.582.227
Romanya	150.636.000	156.328.303	160.630.119
Polonya	168.683.000	175.057.271	179.874.468
Toplam	520.000.000	539.650.000	554.500.000

Kaynak: Cesur, 2004:177

Tablodaki yıllık tahsisatlar, 1999 – 2001 fiyatları ile 2000 -2002 yıllarını kapsamaktadır. Bu yardımlarla aday üyelerin AB'ye uyumu sağlanmak ve bu ülkelerde kırsal kalkınmanın artırılması istenir. Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere en yüksek payı yine Polonya almaktadır.

3.2.3. OTP'ye Uyum İçin Türkiye'nin Yükümlülükleri Ve Aldığı Önlemler

Ülkemizin en büyük eksikliği şüphesiz rekabet ve pazarlama sorunudur. Tarımda üretici ya da çiftçilerin tam bir örgütlenme sağlayamamasından dolayı tarım kesiminde devamlı sorunlar yaşanır. AB'de ise bu örgütlenme, gerek kooperatifler gerek çiftçi birliklerince tam olarak sağlanmıştır. Ülkemizde teknoloji düzeyi düşük olduğundan ve finansman sorununun ciddi bir boyut almasından dolayı üreticilerimiz rakipleri karşısında dezavantajlı bir konuma düşmektedir. Ayrıca, işletmelerin genelde küçük olmasından dolayı çiftçileri kayıt altına almak da zor olmaktadır. Bu tür olumsuzluklar çiftçimizi de etkilemekte ve pazarlamada yaşanan sorunlardan ürünlerimiz gerçek değerinin çok altında satılmaktadır. Pazarlama sorunu devam ederse ülkemiz rakipleriyle nasıl yarışacaktır? Bu olay tam bir haksız rekabettir. Üreticilerimiz rakiplerine nazaran çok daha düşük fiyattan ürünlerini satacak ve daha az gelir elde edecektir.

Tarımsal yapının iyileştirilmesi için sunulan çözüm önerileri, doğal afetlerde kullanılması, yatırım yapılması ve nakit sıkıntısının giderilmesi için kredi açılması, tarımsal işletmelerin büyütülmesi, tarımsal işletmelerin parçalanmasının önlenmesi, arazilerin ıslah edilerek tarıma açılması, miras hukukunda değişiklik yapılması, tarımı bırakan çiftçiler için emeklilik hakkının tanınması, dağınık haldeki arazilerin birleştirilerek belli büyüklükte yeniden parsellenmesi, rasyonel çalışmayacak büyüklükteki arazilerin rasyonel çalışır büyüklükteki arazilere bölünmesi ve topraksız çiftçilere toprak verilmesini gerektirmektedir. Tarımsal yapının iyileştirilmesine yönelik bu çözüm önerileri, OTP yapısal politika önlemlerini desteklemektedir. (Cesur,2004:151)

Ankara Anlaşması ile başlayan ilişkiler zamanla daha da ilerlemiştir. Ülkemiz Katılım Ortaklığı Belgesi ile uyumunu gerçekleştirmektedir. Gümrük Birliği'ne kadar AB'ye uyum için Türkiye'ye 78 milyonu hibe olmak üzere toplam 1,5 milyar ECU yardım yapılmıştır. Gümrük Birliğinden sonra “Yenileştirilmiş Akdeniz Programı” kapsamında toplam 557 milyon ECU kredi öngörülmüştür. 1999 depreminden sonra 3,5 milyon Euro hibe yardımı yapılmıştır ve yine bu dönemde 600 milyon Euro kredi yardımı öngörülmüş; ama 180 milyon Euro ödeme yapılmıştır. 2000 – 2006 dönemleri için MEDA – 2 kapsamında 889 milyon Euro hibe ve komisyon tarafından da yine MEDA – 2 kapsamında 150 milyon Euro hibe yapılmıştır. 2000 – 2006 dönemleri arasında Avrupa Yatırım Bankasından (2000 – 2006 dönemi için 750 milyon Euro verilmesi öngörülmüş, ancak Yunanistan'ın karşı tutumu yüzünden 450 milyon Euro'su verilmiştir.) 1,47 milyar Euro kredi verilmesi öngörülmüştür.

Ülkemiz AB'ye yaklaştıkça yardım miktarları da artmaktadır. Sadece aday olan Merkezi Doğu Avrupa Ülkelerinin yararlandığı SAPARD, PHARE ve ISPA yardımlarından yararlanmamız için çalışmalar yapılmış ve MEDA, CARDS ve TACIS fonları için ihalelerine katılma şansı arttırılmıştır. MEDA, Akdeniz Kalkınma Yardımı'dır. Fas, Cezayir, Kıbrıs, Mısır, Ürdün, İsrail, Lübnan, Malta, Filistin toprakları, Suriye, Tunus ve Türkiye'yi kapsamaktadır. CARDS (Community Assistance for the Reconstruction, Development and Stabilization of the Western Balkans) Batı Balkanlarda Yeniden Yapılanma, Kalkınma ve İstikrara Yönelik Topluluk Yardımı'dır. Arnavutluk, Bosna Hersek, Hırvatistan, Yugoslavya ve Makedonya'yı kapsamaktadır. TACIS (Bağımsız Devletler Topluluğu ve Moğolistan için teknik destek) ise, eski Sovyet Cumhuriyetleri ile Moğolistan'a teknik destek sağlanması için 1990 yılında oluşturulan bir AB programıdır. 2000 – 2003 dönemi için Katılım Öncesi Katılım Fon'undan yararlanmamız sağlanmıştır. Ayrıca, Gümrük Birliği'nin güçlendirilmesi için 15 milyon Euro'luk kaynak sağlanmıştır.

Türkiye'ye yapılan yardımlarla, ülkemizde bölgesel kalkınma, tarım, insan hakları, içişleri, ulaştırma ve adalet konularında reform yapılması istenilmiş ve eğitime de büyük önem verilmesi istenmiştir. Böylelikle ülkemizin Avrupa Birliği standartlarına uyumu kolaylaşacaktır.

3.2.4. Türkiye'nin OTP'ye Uyum Durumu

Türkiye'nin OTP'ye uyumu denildiğinde akla gelen ilk şey birlik içi fiyat, rekabet ve pazar politikasına uyumdur. Ülkemizde tarım çok önemli bir yere sahiptir. Çok sayıda tarımsal işletmemiz vardır. Ancak tarımda pazarlama sorununu hâlâ çözemedik. AB şartlarında rekabet için bu sorunun çözümü şarttır.

Türkiye'nin AB'ye üyeliği için adaylığı tarım politikasındaki değişikliklere yeni bir boyut kazandırmıştır. Uygulanan tarım politikaları artık etkin değildi ve sürdürülmesi imkânsızdı. Kabul etmek gerekir ki, ulusal tarım politikalarının belirlenmesinde uluslararası boyut daha çok değer kazanmıştır. (TUSİAD, 2000:7) Ancak zamanla bu farklar en aza indirgenmiştir. Doğrudan gelir desteğine geçilmesiyle de OTP'ye uyum konusunda önemli adımlar atılmıştır.

Türkiye'nin OTP'ye uyumu, tarım sektöründe fiyat ve pazar mekanizmalarının yakınlaştırılması, yapısal politikaların uyumlaştırılması ve mevzuatın yakınlaştırılması olmak üzere 3 genel unsur çerçevesinde değerlendirilebilir. Bütün bu unsurları etkileyen bir diğer husus ise, uyum çabalarının gerektirdiği mali finansmandır. (Ekeman:1999:98) AB sistemine ait yeterli bir alt yapı oluşturulmadan, Ortak Tarım Politikası'nın ülkemizde yaygınlaşması mümkün olmayacaktır. Bu nedenledir ki, AB tarafından 2001 ve 2003 yıllarında yayımlanan tarım sektöründe Türkiye'nin kısa ve orta vadeli beklentilerini açıklayan Katılım Ortaklığı Belgeleri'nde ve bunlara ilişkin Türkiye tarafından 2001 ve 2003 yıllarında yayımlanan Ulusal Programlarda, esas itibarıyla tarımsal alt yapı noksanlıklarımızın giderilerek Ortak Tarım Politikası'nın uygulanmasına uygun bir duruma getirilmesine yönelik konulara yer verilmiştir. (ASOMEDYA,2004:9) OTP'ye uyum için birtakım tedbirler gerekir. Bunlar ise;

- Tarımsal yapı değişimleri,
- Üretim faaliyetlerinin geliştirilmesi,
- Topluluk fiyat politikasına uyum,
- Topluluk içi ve 3. ülkelerle ticaret politikasına uyum,

- Topluluğun rekabet politikasına uyum,
- Topluluğun finansman politikasına uyum,
- Topluluk tarım ürünleri pazarlama hizmetlerine uyum,
- Topluluk tarım hukukuna uyum (Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2000:50) şeklinde sıralanabilir.

Ülkemiz tarımsal destekleme sistemi olarak fiyat desteğini benimsemektedir. OTP kapsamında öngörülen destek ise doğrudan destek ödemeleridir. Türkiye, doğrudan gelir desteğine geçerek AB'ye bir adım daha yaklaşmıştır. Kırsal kalkınmada uyum sorunu ise uzun yıllardır üzerinde çalışılan GAP ile özdeşleştirilir. Bölgesel gelişmişlik farkları da minimuma indirilerek uyum perçinlenecektir. Ülkemiz Alternatif Ürün Projesi ile bazı ürünlerin üretimini daraltmış, bazı ürünlerin üretimini teşvik etmiştir. Teşvik edilecek ürünler AB'nin üretim açığı verdiği ürünler olmalıdır ki, böylece Türkiye avantajlı bir konuma geçecektir.

Türkiye ile AB'nin tarım sektörleri kıyaslandığında Türkiye'de kırsal kesimde yaşayan nüfus, tarımsal istihdamın toplam istihdam içindeki yüksek payı, işletmelerin ölçekleri, teknoloji kullanımı, tarım sektöründe örgütlenme, verimlilik ve kalite standartları, bitki ve hayvan sağlığı şartları, istatistik veri tabanları, çiftçi, arazi ve hayvan kayıt sistemleri ve idari yapılanmalar bakımından farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklar büyük ölçüde tarımsal alt yapımızın yeterli olmayışından ve sağlıklı şekillenmesinden ileri gelmektedir. (ASOMEDYA, 2005:38) Katılım Ortaklığı Belgesi'nde de bu soruna değinilir. Ancak, Türkiye'de sağlıklı bir kayıt sisteminin olmaması, önemli oranda tapusuz ve ekim yapılan arazinin bulunmasının yanı sıra çiftçi tarımının yapılamaması, aynı arazide ekim yapan farklı çiftçilerin bulunması gibi güçlükler sebebi ile söz konusu sistemin oluşturulmasının zaman alacağı dile getirilmektedir. (İKV, 2001:74)

Şüphesiz, OTP'ye uyum için hâla üzerinde durulması gereken noktalar vardır. Bunlar da zamanla aşılacaktır. Ancak en önemli sorunumuz şüphesiz finansman sorunudur. Türkiye'de FEOGA benzeri bir kuruluş olmadığından tarım sektörü hep sıkıntı çekmektedir. Ülkemizde çiftçinin hep el üstünde tutulması, onlara verilecek desteklerin

hep yüklü olmasına yol açmış, bunun sonucunda da ciddi derecede bütçe açıkları oluşmuştur. IMF Programları ile çiftçiye verilen destekler büyük oranda azalmış, bunun sonucunda da dışa bağımlı bir yapı oluşturulmuştur.

OTP'ye uyum için öngörülen Katılım Ortaklığı Belgesi çerçevesinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca yürütülen Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesi kurulmuştur. Bu komite, 8 alt çalışma grubunu kapsamaktadır ve Türkiye'nin AB'ye uyumunu kolaylaştırmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Arazi Kayıt ve Çiftçi Kayıt Sistemi Alt Çalışma Grubu
2. Hayvan Kimlik Sistemi Alt Çalışma Grubu
3. Veterinerlik Alt Çalışma Grubu
4. Bitki Sağlığı Alt Çalışma Grubu
5. Balıkçılık Alt Çalışma Grubu
6. Kontrol Alt Çalışma Grubu
7. Tarımsal Piyasalara İlişkin Topluluk İdari Yapılarının İzlenmesi ve Oluşturulması Gereken Başlıca Sistemler ile Kırsal Kalkınma Alt Çalışma Grubu
8. Ortak Piyasa Düzenlerine Uyum Alt Çalışma Grubu'dur. (Türktarım, 2003:52)

Bunlar, ülkemizin OTP'ye uyumunu kolaylaştıracak ve mevzuat uyumunu sağlayacaktır. Öncelikle merak edilen soru şudur: Türkiye AB'nin neresinde? Elbette, çok uzağında değiliz. Müzakerelere başlamamız da bunun göstergesidir. Birçok alanda OTP'ye uyumu sağladık ve hâlâ çalışmalarımız devam ediyor. Türkiye rakiplerine nazaran AB'ye en yakın ülkedir. OTP'ye uyumda en başarılı ülkelerden biridir. Zaten birçok uluslar arası kuruluşun da temel düşüncesi budur.

Araştırma Sorusu: Türkiye'nin Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'na uyumunda en ciddi problemleri nelerdir?

3.3.Tarıma Yapılan Destekleme Politikalarının OTP'ye Uyumu

3.3.1. Tarımsal Destekleme Politikalarının Uyumunun Genel Çerçevesi

Ülkemizde tarımsal destekleme büyük bir öneme sahiptir. Türkiye'de pazar fiyat desteği, girdi desteği (gübre, tohum, tarımsal ilaç ve damızlık hayvan desteği, faiz kolaylıkları, sulama ve elektrik desteği) teşvik primi ödemeleri, destekleme primi ödemeleri, tazminat ödemeleri, alternatif ürün desteği ödemeleri, mazot desteği, hayvancılık desteği, ihracat ve ithalatta uygulanan destekler, doğal afet ödemeleri, doğrudan destek ödemeleri ve doğrudan gelir desteği olarak birçok destekleme modeliyle tarıma destek verilir. Ülkemizde uygulanan desteklerin birçoğu Avrupa Birliğinde ya hiç yoktur, ya kısmen uygulanmaktadır.

Türkiye'de uygulanmakta olan destekler Avrupa Birliği ile farklıdır. Ancak, bu farklar kapanmayacak farklar değildir. En büyük sorunumuz, hayvancılığı bir yana bırakmamızdır. Kısa zamanda ülkede uygulanan tek destek olması düşünülen doğrudan gelir desteği, ülkemizdeki çiftçilerin kayıt altına alınması çok zor olduğundan hep sorunlar yaşamıştır. Avrupa Birliği'nde ve daha birçok ülkede başarılı olamayan doğrudan gelir desteği çiftçileri kayıt altına alıp müdahale edilebilmesi yönünden istenilen bir durumdur. Kısacası, DGD'nin kusursuz bir destekleme modeli olduğunu söyleyemeyiz. Hiçbir ülkede kesin başarı sağlayamaması da bunun kanıtıdır. Ancak, çiftçileri kayıt altına alıp müdahaleyi kolaylaştırdığından günümüzün ve geleceğin destekleme modeli olmuştur ve görünen o ki, buna da devam edilecektir.

Ülkemiz Avrupa Birliği'ne ve bundaki desteklere uyum için öncelikle pazarlama ve finansman sorununu çözmelidir. Üreticilerimize rekabet gücü kazandırmak için de bu şarttır. Böylelikle AB kriterlerine uymak daha kolay olacaktır.

3.3.2. Desteklerin Avrupa Birliği Ve Türkiye'deki Durumu

Ülkemizde birçok tarımsal destekleme modeli vardır. Bunları daha önceki bölümlerde ayrıntılarıyla incelenmiştir. Avrupa Birliği'nde ise, girdi maliyetlerinin düşürülmesi, destekleme primi ödemeleri, tazminat ödemeleri, alternatif ürün desteği ve destekleme ödemeleri gibi destekler bulunmamaktadır. Bu destekler yerine ortak piyasa düzenine

tabi olan destekler vardır. Destekleri genel olarak karşılaştırsak karşımıza şu görüntü çıkar:

—Türkiye, tarımda sübvansiyona önem vermektedir. Bunu faiz kolaylıkları, mazot desteği, girdi maliyetlerinin düşürülmesi, elektrik desteği vb. gibi sübvansiyonlarla sağlamaktadır. Böylelikle üreticilerimize rekabet gücü kazandırmaktadır. Ancak Avrupa Birliği'nde sübvansiyon uygulaması yasaklanmıştır. Çünkü üyelerin rekabet şartlarını bozacağı düşünülür. Hatta sübvansiyon vermek isteyen ülkelerin de bu tutumunu engelleyici faaliyetler vardır. Eğer ülkemiz OTP'ye uyum sağlamak istiyorsa, sübvansiyon ödemelerini sona erdirmelidir. Üreticilere rekabet gücü kazandırmak için de Avrupa Birliği'nin yaptığı gibi ürünlerin pazarlama gücü arttırılmalı, bu da gerek reklâmlarla gerek yapısal politikalarla yerine getirilmeli ve finansman sorununu çözülmelidir. Bunun için de doğrudan gelir desteği şarttır.

—Ülkemizde soya fasulyesi, yağlık ayçiçeği, kanola, dane mısır, yaş çay ve kütlü pamukta üreticilere destekleme ödemesi yapılır. Avrupa Birliği'nde ise, soya fasulyesi, yağlık ayçiçeği ve kanola tohum olarak ele alınır ve üreticilere destekleme ödemesi yapılır. Zeytinyağında da zeytin üreticilerinin gelir düzeyini yükseltmek için üreticilere destekleme ödemesi yapılır. Pamukta ise, Yunanistan (Yunanistan'a verilen destekler Yunan pamukçuluğunu zirveye çıkarmıştır.) ve İspanya olmak üzere tüm üyelerin üretim miktarı göz önüne alınarak dünya fiyatlarına göre destekleme yapılır. Destekleme ödemesi genel olarak çırcırlanmamış pamuk için verilir. Dane mısır ve yaş çayda ise doğrudan bir destekleme öngörülmemiştir.

—Ülkemizde yem bitkisi desteklemesinde çok yıllık ve tek yıllık ayrımı yapılmakta ve ilaç, nakliye ve gümrük bedelleri haricinde destekleme yapılmaktadır. Türkiye'de birçok üründe olduğu gibi yem bitkisinde de üretimin arttırılması için destekleme yapılmaktadır. Avrupa Birliği'nde ise destekleme ton başına yapılır ve ulusal maksimum sınırlara tabidir. Üretim fazlası yaşanmaması için belli sınırı aşan yem bitkilerine azalan oranda destekleme ödemesi yapılır.

—Türkiye'de alternatif ürün desteği uygulanmaktadır. Fındık, tütün ve şeker pancarında aşırı üretim olduğundan bu ürünlerin üretiminin azaltılması için, belirlenen alternatif ürünleri üretenlere (Alternatif ürünler genel olarak soya fasulyesi, yem

bitkisi, mısır ve ayçiçeğini kapsamaktadır.) destekleme primi verilir. Fındık, tütün ve şeker pancarı için sökülme masrafları ödenir ve bir kereye mahsus olmak üzere 1 yıllık gelir kaybının telafisi için ödeme yapılır. Ayrıca bakım ve hasat masrafları da ödenmektedir. Tütünde destekler ise uluslararası kuruluşlarca sağlanır. Avrupa Birliği'nde ise tütün, fındık ve şeker pancarı ortak piyasa düzenine tabidir. Tütünde aşırı üretim artışı önlenmek istenir. Üreticilere fiyat garantisi verilerek kg başına ödeme yapılır. Fındıkta ihracat iadeleri öngörülür ve Birlik içi fiyat dünya fiyatına yon verir. Şeker pancarı ise şeker üretimini sağladığından ortak piyasa düzenine tabidir.

—Türkiye'de tiftik ve yaş ipek böceği kozası üretiminde, arı yetiştiriciliğinde ve hayvancılık işletmelerinde doğrudan destekler söz konusudur. (Ancak, doğrudan gelir desteğiyle hayvancılıkta destekleme büyük oranda sona ermiştir.) Bu destekler Avrupa Birliğinde ortak piyasa düzenine tabidir.

Türkiye'de çift cidarlı kazana, pastörizatör veya UHT sistemine sahip süt ürünleri üreten süt işletme tesislerine süt satan üreticilere ve aynı nitelikteki işletmelere süt satan soy kütüğüne kayıtlı işletmelere teşvik primi verilmektedir. OTP'de süt ve süt ürünleri ortak piyasa düzeninde, süt ve süt ürünleri için depolama yardımı yapılmaktadır. Yardım tutarı, depolama maliyeti ve piyasa fiyatlarındaki eğilime göre değişmektedir. Yağı alınmış süt ve süt tozunun hayvan yemi olarak kullanılması için yardım yapılmaktadır. Yardım tutarı, yağı alınmış süt ve süt tozu müdahale fiyatı, yağı alınmış süt ve süt tozu arzındaki gelişmeler, dana fiyatındaki eğilimler ve süt ve yağı alınmış süt tozu ile rakip proteinli ürünlerin piyasa fiyatlarındaki eğilimler dikkate alınarak ayarlanmaktadır. İşlenmiş süt ürünlerinin eğitim gören kişilere arzı halinde Topluluk yardımı yapılmaktadır. İhracat iadesi ödenmektedir. (Cesur, 2004:134)

—Ülkemizde su ürünlerinin desteklenmesinde alabalık, çipura ve levrek için destekleme ödemesinde bulunulur. Ancak OTP kapsamında bu balıklar için bir ödeme öngörülmemektedir.

—Türkiye doğrudan gelir desteğine geçmiştir. Ancak birçok soruna maruz kalmıştır. Öncelikle çiftçilerin kayıt altına alınması sorunu büyük önem taşımaktadır. Avrupa Birliği'nde rekabet gücü olmayan ürünlerin üretimi için verilen doğrudan gelir desteği ülkemizde daha çok fındık üretiminde belirlenen amaca uygunluk göstermektedir. Bu

noktada tek destek olması düşünölen doğrudan gelir desteğinin ne için verildiği belirlenmeli ve OTP için uyum gösterilmelidir.

3.3.3. Türkiye’deki Desteklerin Avrupa Birliği’ne Uyumu

Ölkemizin OTP’ye uyumunda en temel sorunlar pazarlama ve finansman sorunudur. Öncelikle giderilmesi gereken sorunlar bunlardır. Destekleri karşılaştırdığımız zaman Avrupa Birliği’nde desteklerin biraz daha farklı olduğu görölmektedir. Ancak bu farklar kapanmayacak düzeyde değildir. Ölkemizdeki desteklerin uyumuna bakacak olursak karşımıza şu tablo çıkmaktadır:

Tablo 34: Türkiye’de Uygulanan Desteklerin AB’ye Uyumu

	TÜRKİYE	AB
Destekler	Üretimi arttırmak için verilir	Arz fazlasını önleyip üretimi kısmak için verilir.
Sübvansiyonlar	Üreticilere rekabet gücü kazandırmak için verilir.	Rekabet gücünü bozacağı için verilmez.
DGD	Üretime bağlı olmadan ödenir	Rekabet gücü olmayan ürünler için verilir.
Alternatif Ürün Desteği	Fındık, tütün ve şeker pancarı üretiminin kısılıp, arz açığı olan ürünlerin üretilmesi için verilir. Soya, yem bitkisi, mısır ve ayçiçeği alternatif ürünlerdir.	Fındık, tütün ve şeker pancarı ortak piyasa düzenine tabidir. Alternatif ürün desteği bu ürünler için öngörölmektedir.
Teşvikler	Çay, mısır, tiftik ve yaş ipek böceği kozası ve süt ürünlerinde teşvikler vardır.	Yaş ipek böceği kozası ve süt ürünleri için teşvikler vardır.
Desteklenen Ürünler	Soya, yağlık ayçiçeği, kanola, dane mısır, yaş çay ve kütlü pamukta destekleme ödemesi vardır.	Soya, yağlık ayçiçeği, kanola, zeytinyağı ve çırçırılmamış pamukta destekleme ödemesi vardır.
Su Ürünleri	Alabalık, levrek ve çipura için destekleme ödemesi vardır.	Destekleme ödemesi yoktur.

—Ölkemizde birçok sübvansiyon uygulaması görölmektedir. Ancak Avrupa Birliği’nde rekabet düzeyini bozacağı düşüncesiyle sübvansiyon uygulamasına yer verilmez. Üreticilerimizin verilecek sübvansiyonlara ihtiyacı vardır. Çünkü rekabet gücümüz düşük olduğundan sübvansiyonlarla bu açığımızı kapatabiliriz. Ancak, OTP

kapsamında verilecek destekleri düşünürsek sübvansiyonların kaldırılmasının çok zor olmayacağını söylenebilir.

—Ülkemizde soya fasulyesi, yağlık ayçiçeği, kanola, zeytinyağı ve pamuk üretimine verilen destekler OTP’den çok uzak değildir. Bu ürünler OTP’de ortak piyasa düzenine tabi olduğundan uyumu da çok zor olmayacaktır. Bilindiği gibi OTP kapsamında verilen destekler Yunan pamukçuluğunu uçurmuştur. Aynı durum neden Türkiye için olmasın! Ayrıca zeytinyağında da verilecek destekler Türk zeytinciliğini ileriye götürecektir. Dolayısıyla bu konuda uyum çok zor olmayacaktır.

—Yem bitkilerinde ise ülkemizde üretim artışı öngörülmüştür. Ancak tam bir desteklemenin olduğunu söyleyemeyiz. OTP’de ise ton başına desteklenen yem bitkilerinde aşırı üretim artışı olduğundan üretim sınırlandırılmak istenmiştir. OTP’ye dâhil olursak yem bitkilerinde de çok büyük sorun yaşanmayacaktır. Eğer ülkemizde yem bitkileri üretimi çok olsa bile OTP kapsamında destekleme olacak, ancak belli sınırı geçerse yardım miktarı azalan oranda devam edecektir.

—Ülkemizde üretilen çay, mısır, tiftik ve yaş ipek böceği kozası desteklemeye tabidir. OTP’de ise, çay ve tiftik Pazar politikasında yer almamakta, ancak ipek böceği yetiştiriciliği teşvik edilmektedir. Bu noktada Avrupa Birliği ile ortaklık kurularak ülkemizde de teşvikler artacak, özel desteklemeler yapılarak bu konuda da uyum sağlanacaktır.

—2001’de yayımlanan Ulusal Program’da, tarımsal ürünlerin üretim, verim, kalite ve ihracatının artırılması ve üretim fazlalığının giderilmesi için mevcut mali yardım düzenlemelerinin de öngörüldüğü politika hedeflerine yer verilmiştir. Bunlar arasında, üretim fazlalığının giderilmesi için şeker pancarı, çekirdeksiz kuru üzüm, çay, fındık, tütün gibi ürünlerde “Alternatif Ürün Projesi” geliştirme çabalarının devam ettirilmesi öngörülmüştür. Ancak, Alternatif Ürün Projesi kapsamı şeker pancarı, çekirdeksiz kuru üzüm, fındık ve tütün Avrupa Birliği’nde OTP Pazar politikası kapsamında ortak piyasa düzenlerine tabidir. Bu tarım ürünlerine ait ortak piyasa düzenlerinde, Alternatif Ürün Projesi öngörülmemektedir. (Cesur, 2004:144) Türkiye’nin OTP’ye uyumu için Alternatif Ürün Projesi Avrupa Birliği tarafından desteklenmektedir.

—Doğrudan gelir desteğinde ise, ne Avrupa Birliği'nde, ne Türkiye'de, ne de başka bir ülkede başarılı bir model olduğunu söyleyemeyiz. Ancak çiftçiler kayıt altına alındığından bütün ülkelerin öngördüğü bir sistemdir. Tüm ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de doğrudan gelir desteği özellikle son dönemlerde azalan oranlı da olsa devam etmektedir. Ülkemizde destekler azalacağından, bu da AB bütçesine büyük bir yük getirmeyeceğinden doğrudan gelir desteği uygulaması OTP'ye uyumda büyük bir artı sağlayacaktır.

Görüldüğü gibi desteklerin uyumunda çok büyük sorunlarla karşılaşılacaktır. Sübvansiyonlar uyumu zorlaştıracak, ancak asıl sorun pazarlama ve finansman sorunu (bunun sonucunda da rekabet gücünün artırılması) olduğundan sübvansiyonlarda da çok büyük sorunlar yaşanmayacaktır. Tarımda örgütlenmeler ve birlik sağlandığında uyumun çok zor olmadığını görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, ilk bölümde görüldüğü üzere, doğrudan gelir desteği tarımsal destekleme politikaları arasında en çok göze çarpan destekleme modelidir. Bu bölümdeki temel sonuç, doğrudan gelir desteğinin mahiyetinin zamanla kavrandığı ve eksikliklerin giderilmesi halinde geleceğin destekleme modeli olacaktır. İkinci bölümde ise, OTP'nin ciddi bir finansman sorunu yaşadığı ve açıkların sürdürülemez bir hal aldığı görülmüştür. Doğrudan gelir desteği de OTP içinde önemli bir yer tutmakta ve birçok tarım politikası ile beraber uygulanmaktadır. Ancak asıl sorun, çok ciddi finansman açıkları yaşandığı bir tarım politikasının sonunun ne olacaktır. Son bölümde ise, Türk tarım politikası ile OTP, destekleme politikaları ile beraber karşılaştırılmış ve OTP'ye uyum konusunda ciddi sorunların yaşanmadığı görülmüştür. Bu çalışmada öncelikle Türk tarım sektörü ve tarımsal destekleme modelleri ele alınmış, daha sonra Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve tarımsal destekler ele alınarak bir karşılaştırma yapılmıştır. Türk tarımı, 2001 Şubat Krizinden büyük yara almış, birçok tarımsal ürün kriz nedeniyle desteklenememiştir. Tarımsal nüfusun ve küçük tarım işletmelerinin çok olmasından dolayı, Türk tarımı ciddi sorunlar yaşamaktadır. Doğrudan gelir desteğiyle üreticiler kayıt altına alınmakta ve desteklemenin maliyeti azalmaktadır. Bu yüzden, ülkemizde önemli bir yere sahiptir. Çalışmada görüldüğü üzere, birçok destekleme modeli vardır. Ancak doğrudan gelir desteği tüm destekleri tek bir çatı altında topladığından, üreticileri kayıt altına aldığından ve yoksulluğu azalttığından dolayı daha önemli bir yere sahiptir.

Türk tarım politikası incelendiğinde görülen manzara, ülkemizde verilen desteklerin tamamen üretimi arttırmaya yönelik olduğudur. Bazı ürünlerde üretimi kıstak için destek verilse de genel olarak üretimi arttırmak için destekler verilmektedir. Ancak Avrupa Birliği'nde devamlı üretim fazlalığı yaşandığından destekler üretimi kıstak için verilir. Verilen destekler arasında en çok göze çarpan destekleme modeli doğrudan gelir desteğidir. Doğrudan gelir desteği birçok ülkede uygulanmış, ancak istenilen sonucu verememiştir. Üreticileri kayıt altına alıp, devlet müdahalesini kolaylaştırdığından ve yoksulluğu daha da azalttığından, istenilen başarı düzeyine

erişilemese de, hâlâ uygulanan ve gelecekte de uygulanacak olan bir destekleme modelidir.

Çalışma esnasında oluşturulan araştırma soruları değerlendirildiğinde;

1. DGD'nin temel amacı, küçük üreticilerin de desteklenmesini sağlayarak, sosyal adaleti sağlamaktır. Ancak, küçük üreticilerin DGD'den memnun olmayışı sosyal gelir dağılımı adaletini sorgulamaktadır. Bu şekilde sosyal adalet sağlanır mı? Sağlanacağı yönünde şüpheler vardır. Zaten, üreticilerin memnuniyetsizliğinin de temelinde bu vardır. Bu durumun çözümü için, küçük üreticilerin daha iyi desteklenmesi sağlanmalı ve onlara rekabet ortamı kazandırılması gerekmektedir. Ancak, daha önceki uygulamalarda büyük toprak sahipleri toprağı kadar destekleniyor ve büyük rantlar elde ediyordu. Doğrudan gelir desteğıyle ne kadar çok toprağına sahip olursa olsun, 199 dönüme kadar destekleme ödemesi verilmektedir. Alt kesime aktarılan destekleme miktarı arttırıldığında gelir dağılımı adaletinde iyileştirmeler görülecektir. Ancak, miras yoluyla topraklar bölünebildiğinden alt kesime verilecek büyük destekler de sorun yaratabilir. Türkiye'deki temel problem, kısıtlı bir bütçe olanağı ile geniş bir nüfusa sahip olan tarım kesimini korumaktır. Tarımda yoksulluğun ve nüfusun aşırı derecede fazla olması ciddi sorunlara yol açmaktadır. Tarımda iç ticaret hadlerinin de bu kesim aleyhine gelişmesi de diğer önemli problemlerden biridir.
2. Üreticiler doğrudan gelir desteğinden memnun mudur? Birçok üreticinin bu desteğı almak için başvurmaktan kaçınması, alınan desteğın çekilen sıkıntıları karşılamaması, üreticinin doğrudan gelir desteğinden memnun olmadığına bir göstergesidir. İç Anadolu Bölgesinde geniş toprak sahipleri sulama problemleri yaşadığından doğrudan gelir desteğine sıcak bakarlar. Küçük toprak sahiplerine aktarılacak pay arttırıldığında, pazarlama, finansman ve rekabet sorunu çözüldüğünde gerekli altyapının kurulmasıyla doğrudan gelir desteğı başarılı

olacaktır. Üreticiler DGD'ye zamanla alışmakta ve sıcak bakmaktadır. Asıl sorun, DGD'nin mahiyetinin tam olarak kavranamamasıdır.

3. FEOGA Yönlendirme Bölümü harcamaları artacak mıdır? Son yıllarda kırsal kalkınmanın büyük önem kazanmasından dolayı, FEOGA Yönlendirme Harcamalarının artacağı görülmektedir. FEOGA Garanti Bölümü harcamaları zaman içinde kısılmıştır. FEOGA Yönlendirme Bölümü harcamaları arttırılmıştır ve daha da artacaktır. Günümüzün en önemli konusu kırsal kalkınma ve çevrenin korunması ve düzenlenmesi olmuştur.
4. OTP bünyesinde çok ciddi açıkların yaşandığı bir sistemin sonu ne olacaktır? OTP ne zamana kadar uygulanacaktır? OTP bünyesinde FEOGA'nın gelirleri Birliğin % 5'lik bir kısmını oluştururken, giderleri Birliğin yaklaşık yarısını oluşturmaktadır. ABD ile yapılan kıyasıya rekabet AB'yi buraya getirmiştir. Ancak, tarımın tüm ülkeler için çok önemli olması ve siyasi nedenlerden dolayı tarım gelecekte de desteklenmeye devam edecektir. Yapılan reformlar göstermiştir ki; tarımsal destekleme yüksek maliyet içerdiğinden zamanla kısılmalıdır. Ancak, tamamen kaldırılması söz konusu olmadığından azalan oranlı olarak devam etmelidir. Ancak, bu kadar açıkların yaşandığı bir sistemin sonu çok da iç açıcı değildir.
5. Türkiye'nin Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasına uyumunda en ciddi problemleri nelerdir? Bunlar şüphesiz, pazarlama, finansman ve rekabet politikalarında yaşanan sorunlardır. Ancak, tarım işletmelerinin aşırı küçük olması, ölçek ekonomilerini kullanmamaları ve tarımsal nüfusun oldukça yüksek olması OTP'ye uyumda ciddi sorunlar yaratmaktadır. Bu politikalara uyum için de gerekli altyapının kurulması gerekmektedir. Birçok ülkeye nazaran daha avantajlı olduğumuz bu konumda üreticilerimizin rekabet gücünün düşük olması, pazarlama ve finansman sorunu uyumu zorlaştırmaktadır.

Bu değerlendirmeler ışığında güçlü bir tarım sektörünün desteksiz bırakılamayacağı görülmüştür. Ayrıca, yapılan çalışmada Türkiye'nin OTP'ye uyumu

incelenmiş, bu çerçevede tarımsal desteklerin uyumu da karşılaştırılmıştır. Doğrudan gelir desteğinin kapsamı genişletilerek çok büyük bir fayda sağlanacağı görülmüştür.

Öneriler

Doğrudan gelir desteği küçük toprak sahiplerinin desteklenmesini de sağlayacak ve böylece gelir dağılımı adaletini olumlu yönde etkileyerek yoksulluğu azaltacaktır. Ayrıca, çiftçileri kayıt altına alacak ve devlet müdahalesini kolaylaştıracaktır. DGD, gelir dağılımına olumlu katkılar sağlamış, ancak hiçbir ülkede istenilen sonuca varamamıştır. Ancak sorun Doğrudan Gelir Desteğinin kapsamındadır. DGD uygulamasıyla devlet daha az bir kaynakla tarımsal desteklemeyi sağlamıştır. DGD ödemeleri zamanında ve çiftçinin ihtiyaç duyduğu anda yapılmalı, destekleme primini arttırılmalıdır. Böylelikle doğrudan gelir desteği başarılı olacaktır. Ayrıca, gerekli altyapı kurulduğunda, finansman ve pazarlama sorunu çözüldüğünde bu önerinin hayata geçirilmesiyle Türk tarım sektörünün geleceği güvence altına alınacaktır.

KAYNAKÇA

Aktar, C. (2002), Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci, İletişim Yayınları, İstanbul.

Anıl, F. (1987), Avrupa Topluluğu Ortak Tarım Politikası Problemler ve Reform
Çalışmaları, İKV Yayınları, İstanbul.

Arabacı, A. (2005), Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikasında Tarım Lobisi,
Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
İstanbul.

Aruoba, Ç. (1989), Türkiye ve Avrupa Topluluğu Açısından Uluslar arası Tarım
Ürünleri Ticareti, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve
Uygulama Merkezi, Ankara.

ASOMEDYA (2000), Ankara Sanayi Odası Dergisi, Temmuz 2000, Ankara.

ASOMEDYA (2003), Ankara Sanayi Odası Dergisi, Aralık 2003, Ankara.

ASOMEDYA (2004), Ankara Sanayi Odası Dergisi, Ekim 2004, Ankara.

ASOMEDYA (2005), Ankara Sanayi Odası Dergisi, Ocak 2005, Ankara.

Babacan, A. (2002), Genel Tarım Politikaları Çerçevesinde Doğrudan Gelir Ödemeleri
Sistemi, Devlet Planlama Teşkilatı, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel
Müdürlüğu Tarım İdaresi, Ankara.

- Bayaner, A., A. Koç, E. Gündoğmuş, N. Ören ve B. Özkan (2001), Doğrudan Gelir Desteği Pilot Uygulamalarının İzleme ve Değerlendirilmesi, Ankara.
- Bektaş, B. (2003), Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikası, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Boz, İ. (2003) "Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası" Editörler: Kar, M., ve H. Arıkan, Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye, Beta, 217-260.
- Can, F. (2005), Avrupa Topluluğunda Tarımsal Ürünlere Yönelik Destekler ve Çiftçilere Yapılan Yardımlar, T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara.
- Candan, A. (2003), Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası, 15 Soruda 15 AB Politikası, No:2, İKV Yayınları, İstanbul.
- Cesur, Ö. (2004), Avrupa Birliği'nde Tarıma Yönelik Mali Yardımlar Ve Türkiye İle Bir Karşılaştırma, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Doğruel, F. (1993), Tarım Destekleme Politikaları ve Sonuçları: ABD, AT ve Türkiye, İTO Yayınları, Yayın No:1993-29, İstanbul.
- DTM (1999), Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası Reformunun Yeni Tur DTÖ Müzakereleri ve Genişleme Olguları Çerçevesinde Değerlendirilmesi, Dış Ticaret Müsteşarlığı Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Ankara.

Ekeman, E. (1999), 21 Yüzyılın Eşiğinde Avrupa Birliği'nde Ortak Tarım Politikası,
İKV:158, İstanbul.

Ekonomik Forum Dergisi, (2002), TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği), Ekim
2002, Sayı:9, İstanbul.

Ekonomik Forum Dergisi, (2002), TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği), Aralık
2002, Sayı:11, İstanbul.

Environmental Issue Report (2004), Agriculture and The Environment in The EU
Accession Countries, European Environment Agency, NO:37, Copenhagen.

Eraktan, G., C. Abay, B. Miran ve E. Olhan (2004), Türkiye'de Tarımın Teşvikinde
Doğrudan Gelir Ödemeleri Sistemi Ve Sonuçları, İstanbul Sanayi Odası
Yayınları, İstanbul.

Ertuğrul, C. (2002), Gündem 2000 Çerçevesinde AB Ortak Tarım Politikasının
Yeniden Yapılandırılması ve Türkiye, Planlama Dergisi, Ankara.

Eski, S. (2001), İGEME'den Bakış, Sayı:19, Ankara.

European Commission, (1999), The Clearance of Accounts Procedure, Directorate-
General For Agriculture.

European Commission and Social Committee (2000), Ways Forward For Sustainable Agriculture, Belgium.

Griffiths, R.T. ve D. Özdemir (2004), Turkey And The EU Enlargement Process of incorporation, İstanbul Bilgi University Press.

Gürakan, T., D. Somunkıran ve S. Kumbaracı (1993), Topluluğun Tarım Ürünlerindeki Ortak Piyasa Düzenleri, Fiyat Politikaları ve Destekleme Sistemi, HDMT, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü.

<http://www.aeri.org.tr/bakis6/DOHA.pdf>

<http://www.deltur.cec.eu.int/abtarim.rtf>

http://www.sap.com/turkey/company/papers/Deniz_Gokce/index9.epx

<http://www.tarim.gov.tr/arayuz/6/icerik.asp?efl=uretim/istatistikler/istatistikler.htm&c urdir=\uretim\istatistikler&fl=bazitarimsal/nufuspayi.htm>

<http://www.tarim.gov.tr/arayuz/6/icerik.asp?efl=uretim/istatistikler/istatistikler.htm&c urdir=\uretim\istatistikler&fl=destek/desteklemefiyatlari.htm>

<http://www.tarim.gov.tr/arayuz/6/icerik.asp?efl=uretim/istatistikler/istatistikler.htm&c urdir=\uretim\istatistikler&fl=tarimsalisletme/buyukluk.htm>

<http://www.tarim.gov.tr/uretim/istatistikler/bazitarimsal/abtrkarsilastirmasi.htm>

<http://www.tarim.gov.tr/uretim/istatistikler/bazitarimsal/gosterge.htm>

<http://www.tarim.gov.tr/uretim/istatistikler/bazitarimsal/kullanisdagilimi.htm>

http://www.tarim.gov.tr/uretim/istatistikler/disticaret/DTO_sektorel_ihr_ist.htm

http://www.tarim.gov.tr/uretim/istatistikler/disticaret/DTO_sektorel_ith_ist.htm

<http://www.tarim.gov.tr/uretim/istatistikler/tarimsalisletme/arazigenisligi.htm>

<http://www.tarim.gov.tr/uretim/istatistikler/tarimsalisletme/araziparcasayisi.htm>

İKV (2005), Avrupa Birliği ve Türkiye’de Devlet Yardımları, İKV Yayınları, No:187,

İstanbul.

İKV (2001), İktisadi Kalkınma Vakfı, Ocak – Nisan 2001, Sayı:148, İstanbul.

İKV (2002), AB Tarım Politikası, Avrupa Birliği Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği, Ankara.

İKV (2005), Avrupa Birliği Müktesebatının Uygulanışının Türk İş Dünyasına Etkileri Projesi Seminer Bilgi Notları, İKV Yayınları, NO:182, İstanbul.

İnan, İ. H., O. Gaytancıoğlu, R. Erbay ve F. Yılmaz (2003), Gelişmiş Ülkelerde Tarım Piyasalarının Organizasyonu, İTO Yayınları, Yayın No:2003-53, İstanbul.

İncei, S. G. (1993) 1990'ların Ortak Tarım Politikası Perspektifinde Avrupa Topluluğu ve Türkiye'de Tarımsal Destekler; Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Avrupa Topluluğu Enstitüsü, İstanbul.

İzmir Ticaret Borsası Dergisi (2003), Nisan 2003, İzmir.

Kafaoğlu, A.B. (2002), Tarım Bolluk İçinde Yoksulluk, Kaynak Yayınları, 2. Basım, İstanbul.

Kasnakoğlu, H. ve Erol H. Çakmak (2001), Ulusal ve Uluslar arası Gelişmeler Işığında Etkin Tarım Politikaları, Ankara.

Maliye Haber (2005), 1-30 Eylül 2005, Yıl:10, Sayı:114, İzmir.

MPM (Milli Prodüktivite Merkezi), (2002), Tarımda Doğrudan Gelir Desteği Ve Verimlilik, MPM Yayınları, NO:663, Ankara.

Orhan, O.Z. (1999), Türkiye’de Tarımsal Destekleme Ve Taban Fiyatları Politikası, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın no: 1999-62, İstanbul.

Özel İhtisas Komisyon Raporu (2000), Tarımsal Politikalar ve Yapısal Düzenlemeler, Devlet Planlama Teşkilatı Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara.

Özgüven, A. (1982), Ortak Pazar Tarım Politikası ve Türkiye, Bursa Üniversitesi Basımevi, Bursa Üniversitesi Yayınları, Bursa.

SPO (1999), Future of Agriculture In The World And In Turkey, State Planning Organization, General Directorate Of Economic Sectors And Coordination Department Of Agriculture And Food, June 1999.

The Agricultural Situation in The European Union, (1996).

TUSIAD (Turkish Industrialists’ And Businessmens Association) (2000), A Search For New Balances In Agricultural Policies: The Case Of Turkey, TUSIAD Publication No-T/2000-3/280, İstanbul.

Türktarım Dergisi (2003), Eylül – Ekim 2003, Sayı:153, Ankara.

- TÜSİAD (Türkiye Sanayi ve İşadamları Derneği) (2005), DTÖ ve AB'deki Gelişmeler Işığında 21. Yüzyılda Türkiye Tarımı, Yayın No. TÜSİAD-T/2005-06/397, İstanbul.
- TZOB (Türkiye Ziraat Odaları Birliği), (2003), Tarımda Gelişmeler ve Sorunlar, Ankara.
- Valdés, A. (2000), Agricultural Support Policies in Transition Economies, Worldbank Technical Paper, No:470, Europe And Central Asia Environmentally and Socially Sustainable Development Series.
- Verhoeven, L. B. (2001), Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu, Editör: Hürrem Cansevdi, İKV Yayınları, İstanbul.
- Yeşilyurt, C. (2005), Türk Tarım Sektörünün AB'ye Uyum Çalışmaları ve Müzakereler Öncesi Değerlendirmeler, Dış Ticarete Durum Dergisi, TURKTRADE, Nisan 2005.
- Yıldırım, Ş. (2001) Avrupa Birliği ve Türkiye'de Tarımsal Yapı ve Verimlilik, Milli Produktivite Merkezi Yayınları, No:659, Ankara.
- Yiğit, U. (1996) Avrupa Topluluğu Ortak Tarım Politikası, Türkiye Ziraat Odaları Birliği, Türkiye Bankalar Birliği Kütüphanesi, Ankara.
- Yücel, F. (2001), Anlatamadım, Yayın No:205, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet KAMACI, 20.11.1981 tarihinde Sakarya'da doğdu. İlkokulu İsmet İnönü İlköğretim Okulu'nda, ortaokulu Adapazarı İmam Hatip Lisesi'nde, liseyi de dışardan bitirdi. 1999 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi İktisat Bölümünü kazandı. Aynı yıl depremden dolayı, Sakarya Üniversitesi İktisat Bölümüne kaydını aldırdı. 2003 yılında İktisat Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, İktisat Bilim Dalında yüksek lisans öğrenimine başladı.